

ნ. ბარათაშვილის

K 15.12.0
3

შექსები

და

წერილები

გამოცემა მეხუთე

— * * * —

თბილისი

საზოგადოებრივი გამავრცელებლის საზოგადოების გამოცემა № 25.

1395

3

[Handwritten signature]

საქართველოს
საზოგადოებრივი

ქ. შ. წერია-კითხვის გამავრცელებელის საზოგადოების გამოცემა № 25.

ნ. ბარათაშვილის

ლექსები

და

წერილები

სტამბა-2000
შენიშვნისა

ჩ 15.120
3

გამოცემა მესამე

თბილისი

საქართველოს საზოგადოებრივი გამავრცელებლის საზოგადოების გამოცემა № 25.

1895

1467 ავტ. ნომ. 20 (1913) 15.17

საქართველოს, ნიკოლოზი

Дозволено цензурою. Тифлисъ 5 Декабря 1894 года.

ნ. ბარათაშვილის გიომკრავიის მამიერ

ნ. ბარათაშვილი, შინაურობაში ტატოდ წოდებული, დაიბადა 1816 წ. 22 გიორგობისთევს. მისი მამა მელიტონ ბარათაშვილი იყო ძველებურად აზრდილი თავადიშვილი; ბუნებით მკაცრი და ფიცხელი, ხალხო შეტის-მეტად ხელგაშლილი და სტუმართ-მოყვარე. იგი ნამსახური იყო ჯერ თარჯიმნად, შემდეგ ტფილისის მაზრის მარშლად. უკანასკნელს თანამდებობაში ხელგაშლილის ცხოვრების გამო იმან დალუბა მთელი თავისი საცხოვრებელი, დავალიანდა და ბოლოს გაჭირებაში ჩაეარდა. ნიკოლოზის დედა ეფემია—თავისის გულკეთილობით შესანიშნავი ქალი, იყო ასული თ. დიმიტრი ორბელიანისა და დაჰ პოეტის გრიგოლ ორბელიანისა. ისიც შინაურულად იყო აზრდილი. შვიდის წლისა რომ შეიქნა ბარათაშვილი, დედამ დააწყებინა ქართული წერა-კითხვა. შემდეგ მიაბარეს კალოუბნის სამრევლო სასწავლებელში. აქედგან იგი გადაიყვანეს ენკენისთევში 1827 წლისა კეთილშობილთ სასწავლებელში, რომელიც 1830 წ. გადაკეთებულ იქნა გიმნაზიად. ბარათაშვილმა გიმნაზია შეასრულა 1835 წ.

ბარათაშვილი ბუნებით იყო ნიჭიერი, მზიარულის გულისა, ცელქი და ოზუნჯი, თუმცა ანჩხლი და ნერვებიანი. როგორც მოსწავლე სწავლით იყო სამავალითო,

ერთი პირველთაგანი, ხოლო ყოფა-ქცევით კი უკანასკნელი თაეისის ცელქობისა და ოხუნჯობის გამო. თაეისის სიანცისა გამო 1832 წ. ბარათაშვილი გადმოვარდა კიბით-გან და ორივე ფეხები სამუდამოდ დაიშავა. სასწავლებელ-ში ყოფნის დროსვე დაიწყო ბარათაშვილმა ლექსების წე-რა. ამას გარდა გიმნაზიაში იღებდა მონაწილეობას რუ-სულს ხელთნაწერს ქურნალში (Цветокъ гимназiи), რომელსაც მოსწავლეები სწერდენ. სკოლაში ყოფნის დროს ბარათაშვილის სანატრელი ის იყო, რომ შესულიყო სამ-ხედრო სამსახურში. კურსი რომ გაათავა და მშობლებს გამოუცხადა თაეისი სურვილი ჯარში შესვლისა, მათ უა-რი უთხრეს: კოჭლი ხარ და არ გამოადგებიო. როცა ეს ოცნება გაუტკრუდა, მაშინ ბარათაშვილმა მოინდომა უნი-ვერსიტეტში წასვლა, მაგრამ ამაზედაც უარი უთხრეს მშო-ბლებმა, რადგან ისინი ძალიან გაჭირებულები იყვნენ ნიე-თიერად და მხოლოდ მისგან-ღა გამოელოდნენ დახმარებას და შეეღას. ამნაირად ბარათაშვილი იძულებული შეიქნა სამოქალაქო სამსახურში შესულიყო და იმანაც აირჩია უზენაესის საქართველოს მართებლობის სამოსამართლო განყოფილება (Экспедиция суда и расправы Верховнаго грузинскаго правительства).

ბარათაშვილის დრო ისეთი უფერული და უნუგე-შო დრო იყო, როდესაც ჩვენს ქვეყანაში და კერძოდ ტფილისში არაფერი იყო-რა იმისთანა დაწესებულება, რომელშიც შესაძლებელი ყოფილიყო კაცს გამოეჩინა უმაღ-ლესის ბუნების თვისებანი, არ იყო არც ქურნალ-გაზე-თობა, არც თეატრი, არც რამე საზოგადო დაწესებულე-ბა ან საქმე. საზოგადო აზრი და საზრუნავი მაშინ საზო-გადოებას არაფერი ჰქონდა-რა. სმა-ქამა, საერთო ქეიფი,

ქალებთან არშიყობა, მითქმა-მოთქმა და ჭორებო-
ჩვეულებრივი დროს გასატარებელი საშუალებანი მაშინდელის საზოგადოებისა. მხოლოდ რამდენსამე პირს ამ უფერულს ცხოვრებაში არ დაეიწყებოდათ თავიანთ ქვეყანა, მისი მწერლობა, ისტორია და მომავალი ბედი. ეს პირნი შეხედებოდნენ ხოლმე ერთმანერთს ან სახლებში სადილევანშამზე ან ქალაქს გარედ ბალებში ქეიფ-სეირნობის დროს და მართედნენ ლაპარაკს საქართველოს ძველს დროზე. ბარათაშვილი ამ პირთა შორის ერთი პირველთაგანი იყო. მას ყველაზედ მეტად უცემდა გული სამშობლოს სიყვარულით, ყველაზე მეტად უყვარდა ქართული მწერლობა და ყველაზე მეტად უკნენსოდა გული საქართველოს დაეარდნილობისა და საზოგადოების უფრულოს ცხოვრების გამო. მართალია, ბარათაშვილი ძალა-უნებურად ემორჩილებოდა მაშინდელს ცხოვრებას და მის ტაღლებში ჩართული ისიც ისე ატარებდა დროს, როგორც სხვები. ქეიფი, ცეკვა-თამაში, მითქმა-მოთქმა, არშიყობა და ჭორიანობა მისთვისაც ჩვეულებრივი დროს გატარება იყო; მაგრამ როდესაც მის გრძნობიარე და ფაქიზს ბუნებას იმნაირი უაზრო ცხოვრება მოსწყინდებოდა, როდესაც მისი გონება და აზრი გამოფხიზლდებოდა და დაინახავდა მის ცხოვრების სრულს სიფუტეს და აჩარაობას, იგი მიეცემოდა ხოლმე მწუხარებას, რომელიც გამოუხატავს მას თავისს ლექსებსა და წერილებში.

იმ ლექსებს გარდა, რომლებსაც ჩვენამდის მოუწევიათ, ბარათაშვილის დაუწერია ბევრი სხვები, რომლებიც თითონვე დაუხვეია, რადგან არ მოსწონებია შემდეგში. სხვათა შორის ცნობილია, რომ მას ჰქონია დაწერილი

დიდი პოემა სახელად «იკორიელისა», რომელშიც აწერილი ყოფილა საქართველოს ისტორიული ამბები X, XI და XII საუკუნოებისა, და უთარგმნია ლეიზევიცის ტრაგედია «იუდიუს ტარენტული», რომელსაც თვით პოეტი იხსენიებს. ამ მიზეზის გარდა ბარათაშვილის ნაწერების სიცოტავე აიხსნება იმით, რომ ჯერ ერთი ძალიან ადრე გადაიკვალა (29 წლისა) და არ დასცალდა დაწერა, რის დაწერაც შეეძლო, მეორედ მაშინდელს დროს, როდესაც ლიტერატურულს შრომას და ნაშრომს დიდი ფასი არ ჰქონდა, არაფერი იწვევდა პოეტს შემოქმედებისათვის შინაგანის პოეტურის ბუნებისა და საკუთარის შთაგონების მეტი. თუმცა ცოტაა ბარათაშვილის ნაწერი, მაგრამ იგი ძალიან დიდის ღირსებისა და მნიშვნელობისაა, რაიცა ჩვენს პოეტს უპირველესს ხირისხზედ აყენებს ჩვენს მწერლობაში.

სამსახურში ბარათაშვილი ძალიან გულმოდგინე იყო. 1842 წ., როდესაც სამხედრო მინისტრმა რევიზია უყო ტფილისის სამოქალაქო დაწესებულებათა, მათავარმართებელმა პოზენმა ისე მოიწონა ბარათაშვილის საქმის წარმოება, რომ ბრძანება გამოსცა ქართველებს უპირატესობა მისცემოდათ სამსახურში*). მაგრამ ბარათაშვილი არ იყო კმაყოფილი თავისის ადგილისა სამსახურში. მას სწყუროდა უფრო დიდს ადგილზე მოღვაწეობა, რომ ესახელებინა თავისი თავი და სარგებლობაც მოეტანა ქვეყნისათვის, მაგრამ ბედმა არ გაუღიმა და მომეტებული დრო თავისის სამსახურისა სტოლისუფროსობა-

*) ეს ამბავი ბ-ნს მეუნარგიას გაუგონია თ. ლევ. მელიქიშვილისაგან.

ში გაატარა. მხოლოდ 1844 წ. გიორგობისთევში ის გამწესებულ იქნა მაზრის უფროსის თანაშემწედ ნახჩევანში. რალა თქმა უნდა, რომ არც ეს სამსახური დააკმაყოფილებდა მას, მეტადრე იმისთანა მიყრუებულს და შორეულს ადგილში, როგორც იყო ნახჩევანი. რამდენისამე თთვის შემდეგ 1845 წ. ბარათაშვილი დაბრუნდა ნახჩევანითგან და დაიწყო მეცადინეობა, რომ გადაეყვანათ იმავე თანამდებობაზე თელავში. მისი თხოვნა შეწყნარებულ იქმნა და კიდევ დაინიშნა თელავში, მაგრამ მის მოულოდნელად იგი გადავიდა განჯაში იმავე თანამდებობაზე. აქ ბარათაშვილმა იცოცხლა რამდენიმე თვე და გადაიცივალა 1845 წ. 9 ლენობისთევს, ოც-და-ცხრა წლისა, ნიჭითა, გრძნობითა და სიცოცხლით სავსე. ბარათაშვილი დამარხულ იქნა განჯაშივე საყდრის გალავანში. მხოლოდ ორმოც და რვა წლის შემდეგ 1893 წ. 25 აპრილს მისი ნაშთი გადმოსვენებულ იქნა ტფილისში და დამარხულ იქნა დიდის ამბით და პატივით დიდუბის საყდრის ეზოში.

ბარათაშვილის გადაცეალება დიდად სამწუხაროდ დარჩათ მის ნათესაეებს და მეგობრებს, რომლებიც კარგად იცნობდენ მას და დიდადაც აფასებდენ. ამ მწუხარების წარმოსადგენად ჩვენ მოვიყვანთ ადგილებს ორის წერილითგან, რომლებშიც იხსენება მისი გადაცეალება. ერთში პოეტის ბიძა თ. ილია ორბელიანი სწერს თავისს ძმას გრიგოლს ტფილისითგან 29 გიორგობისთევს 1845 წ.: „ამ საწყლების მელიტონის და იმის ცოლ-შვილის ყურებისთვის ეელარ გამიძლია. გულის ცეცხლი მეკიდება, ვკიჟღები და აღარა მესმის-რა; ჩვენი სიცოცხლე ტატო გარდაიწკაღა განჯას და იფიქრე ჩვენი ცხოვრება. ნეტავი შენა,

რომ მელიტონს და ეფემიას არა ზედაე! შენი ჭირიმე გრიგოლჯან! ესე ამბავი ქრისტიანებრივის მოთმინებით მიიღე და ნუ შეიწუხებ მაგ ავათყოფობაში თაესა“.

მეორე წერილში პოეტის მეგობარი და ნაამხანაგარი თავ. ლევან მელიქიშვილი სწერს ისევ გრიგოლ ორბელიანს ტფილისითგან 19 იანვარს 1846 წ.

„ძმაო გრიგოლ, არ ეცი რანაირად აგიწერო ის საშინელი გრძნობა, რომლითაც აიესო ჩემი გული საწყალის ბარათაშვილის სიკვდილის გამო; იმაში დაეკარგე არა მხოლოდ სკოლის ამხანაგი, არამედ მეგობარი, რომელსაც ბავშვობითგანვე ეუხსნიდი ჩემის გულის ყოველს კუნჭულს და რომლის მეგობრულის ურთიერთობით ესარგებლობდი. სამძიმოა, ჩემო გრიგოლ, სამძიმოა დაკარგვა კაცისა, რომელიც თავისის გამთბარის სულით და გულით გვაზაყვებდა ადამიანებთან, ამ უძლურს და ბოროტს ქმნილებებთან. სამძიმოა სულით დაობლება! მარტო მე არ დამიკარგავს ეს დასაკარგი, საქართველომ დაჰკარგა იმაში კაცი, რომელსაც იგი უყვარდა მთელის პოეტურის გულით და რომელიც ამ სიყვარულს ყველა თავისს მოვალეობაზე მალა აყენებდა, ახლგაზდა კაცი, საესე მშვენიერის და ბრწყინვალე ნიჭით, რომლისაგანაც გამოვლოდა მეტს, ვიდრე რომელისამე სხვა ახლანდელის თავის ახალგაზდა შეილისგან. მშობლებმა დაჰკარგეს იმაში თავიანთ მოხუცებულობის და მთელის მათის ოჯახის ბურჯი, ნათესაეებმა კეთილი ნათესაეი, ქართველებმა ერთი საუკეთესო თანამემამულეთაგანი. — იქნება ეცოდაედე, მაგრამ არ შემძლიან არა ეთქვა: სად არის ის ზენაარი სამართალი, რომელზედაც ყოველდღე გველაპა-

რაკებიან, რატომ წაერთვა ასე უღროოდ აღამიანებს მეგობარი, სამშობლოს მისი ნიჭით საესე მოსიყვარულე შეილი, მშობლებს სიცოცხლით აღსაესე ძე და უკანასკნელი ბურჯი. აბა მითხარ, სადა ჩანს აქ სამართალი?

„ახლა გაგახარებ მით, რომ შეგატყობინებ რა ნაირად პატივი სცეს მას და მის ნიჭს ყველა მისმა ნაცნობებმა.—14 იანვარს (ნინოს დღეობას*) ჩვენ რამდენიმე ახალგაზდა ქართველები ვსადილობდით რევაზ ანდრონიკაშვილთან, ჩვენ შორის იყო ყაფლანი, რომელსაც ეთხოვეთ ემღერა სულა ბოჭორტო, მაგრამ შეგიძლიან წარმოიდგინო, რომ არც მას, არც არავის ჩვენგანს არამც თუ არ ახსოვდა ზეპირად ეს ლექსი, არამედ არც ჰქონდა თაეისთეის ეს მშენიერი ლექსი. ყველანი გულით ნანობდენ, რომ განსვენებულის მშენიერი ნაწარმოებნი იკარგებოდენ. მაშინ გადაწყვეტილ იქნა, რომ დაბეჭდილიყო განსვენებულის ყველა ლექსები ჩვენის ხარჯით. მეორე დღეს გაემართეთ ხელის მოწერა მის ნათესაეთა და ნაცნობთა შორის ფულის შესაგროვებლად, რომ დაბეჭდილიყო როგორც იმისი საკუთარი ნაწერები ისე თარგმანები იმ აზრით, რომ შენახულიყო ჩამომავლობისთეის განსვენებულის ნაწერები და გაყიდულის წიგნების შემოსავლის ერთის ნაწილით დადგმულიყო მისი ძეგლი, ხოლო მეორე ნაწილი გადადებულიყო მის ოჯახის სასარგებლოდ. ხუთს დღეში 17 კაცმა გამოიღო 1000 მანეთი. აქედგან შეგიძლიან დაინახო რა ძლიერი ყოფილა მისდამი სიყვარული მის ნაცნობ-

*) არ ვიცი იცი თუ არა, პირველი საყვარელი საწყლისა იყო ნინო. არც ის ვიცი იცი თუ არა რომელი ნინო იყო (შენიშვნა ლ. მელიქიშვილისა)

თა.—ახლა ეკრებთ განსვენებულის ყველა ნაწერებს, ისინი დაიბეჭდებიან ერთს წიგნად, რომელსაც თან დაჰყვება მისი პორტრეტი.

„შენთან კი აი რა სათხოვარი გვაქვს: 1) უნდა დაწერო, რასაკვირველია, ქართულად და, თუ შეიძლება, ლექსად წინასიტყვაობა, განსვენებულის ბიოგრაფია და ძეგლისთვის ეპიტაფია, და 2) უნდა გამოგზანო, თუ გაქვს რომელიმე მისი ლექსი ან წერილი, რომელიც გამოდგებოდეს დასაბეჭდად, და აგრეთვე 80 მანეთი, რომელიც შენმა ძმამ ზაქარიამ მოაწერა შენ მაგიერ.*)—არ ეიცი ბედი ქართლსა როგორ უნდა დაიბეჭდოს, რადგანაც ზოგიერთი ალაგი ძალიან თავისუფალი არი, თუ გასწორდება, კარგათ იცი ბერს დაჰკარგავს მთელი პოემა, მაგრამ ამის ამბავსაც შევატყობინებ რასაც ვარჩევთ“.

სამწუხაროდ, მეგობრების სურვილი ვერ განხორციელდა, შეგროვილს ფულს სხვა დანიშნულება მიეცა და მხოლოდ ოც-და-ათის წლის შემდეგ, 1875 წ., ელირსა ბარათა შვილის ლექსებს ერთს წიგნად გამოცემა. მანამდის კი მისი ლექსები ვრცელდებოდა ხალხში ხელთნაწერებით და იბეჭდებოდა ცალკე სხვა-და-სხვა ქართულს ჟურნალებში. პირველი გამოცემა ლექსთა კრებისა არ იყო სრული, აკლდა ზოგიერთი ლექსები და არც წერილები იყო მათთან დაბეჭდილი. მეორე გამოცემა დაიბეჭდა 1879 წ., მესამე—1886 წ., მეოთხე—1890 წ. მეორე გამოცემა გადაბეჭდილია პირველითგან უცვლელად. მესამე გამოცემა შეესებულია

*) აქამდის ეს წერილი დაწერილია რუსულად, ამის შემდეგ კი, ისე როგორც ზემოდ მოყვანილი შენიშვნა, ქართულად.

ხუთის ლექსით*) და რვა წერილით. მეოთხე გამოცემაში მოქცეულია მეტი მხოლოდ ორი ლექსი, რომელიც მესამეში არ იყო.***) ახლანდელი გამოცემა არის მეხუთე, რომელშიც მოთავსებულია პოეტის ყველა წინად დაბეჭდილი ლექსები და წერილები, და აგრეთვე ექვსი ახალი წერილი.***)

ბარათაშვილის შესახებ ბიოგრაფიული ცნობები მის წერილების გარდა მოიპოვება შემდეგ ნაწერებში: 1) ნიკოლოზ ბარათაშვილი (1816—1845) ზ. მთაწმინდელისა, ტფილისი, 1885 წ. 2) თ. ნ. ბარათაშვილი კონსტანტინე მამაცაშვილისა. ტფილისი, 1893 წ. და 3) ი. მეუნარგიას სტატია გაზეთს ივერიაში 1893 წ. №№ 85 და სხვ. ცნობებზე და პოეზია თ. ნიკოლოზ ბარათაშვილისა.

*) შემდეგი ლექსები: 1) ძაგ — რს, 2) ღამე უახასწოდ, 3) ნა... ფორტუბანოზედ მომღერალი, 4) როს ბედნიერ კარ შენთან უოფნიასა და 5) ცისა ფერს, ღურჯსა ფერს.

**) შემდეგნი: 1) ლაშქრობა ქართველთა კაკასზე და 2) კლდე დღეს ჩემის გაჩენის, ბედნიერ კარ მე თასი.

***) იხ. წერილები I, II, VI, VIII, IX და XI.

ცნობები თ. ნ. ბარათაშვილის ავტობიოგრაფიის

უმსახეზ

თ. ნ. ბარათაშვილის თხზულებათა გამოცემის დროს ხელში გვქონდა, წერილების გარდა, სამი ავტობიოგრაფიული პოეტის ლექსთა კრებისა: 1) ე. თაყაიშვილისა, 2) კნუინა ბარბარე მედიტონის ასულის კეზარიშვილისა და 3) ე. გუნაშვილისა.

ე. თაყაიშვილის ვარიანტი წარმოგვიდგენს ორს განცალკევებულს წიგნს. პირელი წიგნი 19, 5 X 13, 5 სანტიმეტრი, შეიცავს ლექსების კრებას, 1843 წლამდის დაწერილს. წიგნს შემდეგი სათაური აქვს: ლექსნი, თქმულნი თავადის ნიკოლოზ ბარათაშვილისგან 1843. პირველ ლექსად მოყვანილია «ბუღბუღი კარდზედა და უკანასკნელად «სულთ ბორცოთ». ყველა ლექსის ბოლოს ნაჩვენებია დაწერის წელიწადი. ლექსები საზოგადოთ ქრონოლოგიურის წესით არის დაწყობილი, ხოლო ორს შემთხვევაში ეს ქრონოლოგიური წესი ირღვევა: 1839 წ. დაწერილი ლექსი «თავადის ჭ... ძის ასულს ეკ... ნას» მოთავსებულია ლექსის «ჩონგურს» შემდეგ, რომელიც დაწერილია 1837 წ. ლექსი «ადმოქსდა მნათია... დაწერილი 1840 წ., მოთავსებულია ლექსის «ჩემო მგობართ» შემდეგ, რომელიც 1841 წ. არის დაწერი-

ლი. მიუხედავად ასეთი მოვლენისა ჩვენ ამ გამოცემის დროს ქრონოლოგიური წესი დაეიცევით. წიგნი შეიცავს სულ 45 ფურცელს, რომელთა შორის დაწერილია მხოლოდ 28 ფურცელი, დანარჩენი ცალიერია. წერა აქ სათაურის გარდა ნუსხური მხედრულია, ჩვეულებრივად ლამაზი და საზოგადოდ წერილი. წიგნი ლამაზის ყდით არის შეკრული.

მეორე ხელნაწერი ე. თაყაიშვილისა, 15,5 × 12,5 სანტიმეტრი, შეიცავს მხოლოდ თხზულებას «ბედა ქართლისა», ლამაზის ყდით შეკრულს. «ბედა ქართლისა» პირველ ხელნაწერში არ მოიპოვება. საზოგადოთ პოეტს ეს თხზულება არ შეაქვს ლექსთა კრებაში, არამედ ყოველთვის ცალკე წიგნათ სწერს, როგორც ამასვე ვხედავთ ჩვენ ვეზირიშვილის ვარიანტში. სათაური «ბედა ქართლისა» დაწერილია ხელჩართულათ, ანუ გრეხილით. შესავალი «კახთა მიმართ» ნაწერია მრგვალის მხედრულის ხელით, ხოლო დანარჩენი ნაწილი თხზულებისა ერთობ წერილის და ლამაზის ხელით. ამგვარათ ეს ავტოგრაფი წარმოგვიდგენს ყოველგვარს წერას პოეტისას და დიდის მოწიწებითაც არის გადაწერილი. ზემოხსენებული ავტოგრაფები პოეტისა ე. თაყაიშვილმა წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნთ-საცავს შესწირა (№№ 2516, 2597). შემომწირველს ისინი შეუძენა 1887 წ. პეტერბურგში ბუკინისტი-საგან სხვა ქართულს წიგნებთან ერთად. აი ამხედ ითქმის სწორეთ: *habent sua fata libelli*.

კენინა ბარბარე მელიტონის ასულის ვეზირიშვილის ვარიანტიც ორ წიგნათ განიყოფება. ერთი 21 × 13 სანტიმეტრი, შეიცავს პოეტის ლექსებს, გარდა «ბედა ქართ-

ლისა“, იმავე რიგით დაწყობილს, როგორც ე. თაყაიშვილის
შეილის ვარიანტიშია. ეს ლექსთა კრებული უნდა იყოს
გადაწერილი 1843 წ., თუმცა ეს სათაურიდან არა
სჩანს. სათაურში მხოლოდ სწერია: ლექსნი, თქმულნი
თაყადის ნ. ბარათაშვილისაგან. ამას შემდეგ ხაზია გასმული
და ხაზს ქვემოთ უნდა ყოფილიყოს წელიწადი ლექსების
გადაწერისა, მაგრამ ეს ვილასაც ამოუუხეცია. რომ ეს ლექს-
თა კრება პოეტს გადაუწერია 1843 წ., როგორც ე. თაყაი-
შვილის ვარიანტი, ეს იქიდან მტკიცდება, რომ ამ კრე-
ბულში არ მოიპოვება არც ერთი ლექსი შემდეგს წლებ-
ში დაწერილი. განსხვავება ამ ხელნაწერისა ე. თაყაიშვი-
ლის ვარიანტისაგან მხოლოდ იმაშია, რომ ევზირიშვი-
ლის ვარიანტში ერთის ლექსით მეტია: ბოლოში მოთაე-
სებულია ლექსი უთარილოთ „შევიშრობ ცრემლებს“,
რომელიც იმავე 1843 წ. უნდა იყოს დაწერილი. სულ
ბოლოს არა პოეტის ხელით მოყვანილია ლექსი «დილა»
(ას! დილაჲ, დილაჲ, კულაჲ სანატრულა, და სსკა), შემ-
დეგ 25 ფურცელი ცალიერია. სულ ხელ-ნაწერში 57 ფურ-
ცელია. წიგნი ყლით არის შეკრული.

მეორე წიგნი კნენა ევზირიშვილისა, 18 × 12,5 სან-
ტიმეტრი, შერაცავს თხზულებას «ბედი ქართლისა», ლიბერ
ქალაღზე დაწერილს ნუსხა მხედრულის ხელით, გარდა
სათაურისა, რომელიც ხელჩართულია. ტექსტს უკირავს
28 ფურცელი, შემდეგ ცამეტი ფურცელი დაუწერელია.
წიგნი ყლიანია. ეს ორი ხელ-ნაწერი, როგორც მოვიხსენ-
ეთ, ეკუთვნის კნენა ბარბარე მელიტონის ასულს ევზირი-
შვილისას, მკვიდრ დას პოეტისას, და დროებით გვათხოვა
ამ გამოცემისათვის, რისთვისაც წ.—კ. გამაერცელებელი სა-

ზოგადოების გამგეობა გულითაღს მადლობას უცხადებს კნენინა ბარბარე მელიტონის ასულს.

ვალერიან გუნიას ვარიანტი, 17×12 სანტიმეტრი, წარმოგვიდგენს პატარა უყულო რევეულს. თავში პირველს გვერდზე სწერია მრგვალის მხედრულის ხელით: „18±1 წ. ტფალასი.“ მეორე გვერდზე ეკითხულობთ:

„დაო მაიკო! ეს ლექსები იქონიე ჩემეულად.—ვიცი, რომ წამკითხველი მათი მოიგონებ ბევრთა საამოთა დღეთა ყრმაწვილობისათა, და შემობრალეებ შენსა ყარიბსა ძმასა: თ-ი ნ. ბარათაშვილი“.

შემდეგ მოყვანილია ლექსები: 1) ბულბული ვარდზე, 2) ქეთევან, 3) ძია გ...სთან, 4) ლამე ყაბახზედ, 6) ფიქრნი მტკერის პირათ, 7) ნაპოლეონ, 8) ჩემს ვარსკვლავს, 9) ჩონგურს, 10) საყურე და 11) ჩჩვილი. არც ერთის ლექსის დაწერის დრო, გარდა პირველისა, ნაჩვენები არ არის. სულ ხელნაწერში 17 ფურცელია, რომელთა შორის ოთხი უკანასკნელი დაუწერავია. ხელნაწერი ე. გუნიას ტფილისის ბაზარში უყიდია და ეხლა წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნთ-საცავს შემოსწირა (№ 2701). ეს ვარიანტი იმით არის საყურადღებო, რომ ორი ლექსი: „ძია გ...თან“ და „ლამე ყაბახზედ“ მარტო ამ ვარიანტშია და ე. თაყაიშვილის და კნენინა ევზირიშვილის ვარიანტებში არ მოიპოვება. *) ეს გარემოება გვაძლევს საბუთს ვიფიქროთ, რომ თვით პოეტს ღირსეულად არ დაუნახავს ამ

*) მეორე ვარიანტი ამ ლექსებისა დაცულია თ. გრ. ორბელიანის წერილში (იხ. წერტილი I).

ლექსების შეტანა თავისს კრებულში და თუ მაიკოს კრებულში შეუტანია ეს ლექსები, სწორეთ იმიტომ, რომ მის ახლო პირს და ნათესავს ეხებიან ისინი.

ეს სამი აეტოგრაფი ლექსთა კრება პოეტისა გვაჩვენებს, რომ ნ. ბარათაშვილს ჩვეულებათ ჰქონია, ჩვენდა სასიამოვნოთ, გადაწერა თავის ლექსების კრებულისა თავისავე ხელით და დარიგება მათი ამხანაგებში და ნაცნობებში. ამას გარდა პოეტი აერცვლებდა თავისს ლექსებს მეგობართა შორის წერილებით, როგორც ამას მკითხველი ხედავს ამ გამოცემაში დართულის წერილებიდან. ტექსტი ამ გამოცემაში უმეტესს შემთხვევაში დამყარებულია ე. თაყაიშვილის ვარიანტზედ, რადგანაც ეს ვარიანტი სხვებზე უფრო მეტის მოწიწებით არის გადაწერილი. ცვლილებანი ვეზირიშვილის ვარიანტისა დაწერილებით აღნიშნულია სხოლიოებში. სამწუხაროდ ჩვენდა სხოლიოებში ვერ ვუჩვენეთ განსხვავებანი ე. გუნიას ვარიანტისა, რადგანაც ეს ვარიანტი მაშინ მივიღეთ, როდესაც უმეტესი ნაწილი ლექსებისა დაბეჭდილი იყო. ამ ვარიანტის მხოლოდ უმთავრესი განსხვავებანი ბოლოში მოვაქციეთ. თუ საიღვან არიან ამოღებულნი დანარჩენი ლექსები, რომელნიც ჩვენს აეტოგრაფებში არ მოიპოვებიან, თავთავისს აღვიღოს არის ნაჩვენები.

გარდა სამის აეტოგრაფის წიგნისა, ამ გამოცემის დროს ხელთა გექონდა შემდეგი აეტოგრაფი ლექსები და წერილები პოეტისა:

- 1) ლექსები, რომლებიც ბარათაშვილს გაუგზანია გრ. ობელიანისთვის: ა) ვჰჰოკე ტაძარი, ბ) მიწის მიმართულებას, გ) საფლავი ივერისა და დ) სულა ბარათა.

2) ლექსები, რომელნიც გაუგზავნია პოეტს მაიკო ორბელიანისათვის: ა) სატრფოკ მახსოვს, ბ) არ უკაჟინო სატრფოო, გ) ვჭბოვე ღამარი, დ) ქალის უკუაღდი და მწიწი და ე) დამქროლა ქარმან სასტიკმან. წერილები:

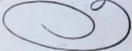
- 1, მიწერილი თ. მ. ბ. თუმანიშვილის მიმართ 6 აგვისტოს 1838 წ. ტფილისით.
- 2, — თ. გრ. ორბელიანის მიმართ 28 მაისს 1841 წ. ტფილისით.
- 3, — მის მიმართვე 18 ოკტომბერს 1841 წ. ტფილისით.
- 4, — მის მიმართვე 2 მაისს 1842 წ.
- 5, — კნ. მაიკო ორბელიანის მიმართ 31 აგვისტ. 1842 წ. ტფილისით.
- 6, — თ. გრ. ორბელიანის მიმართ 21 ოკტომბ. 1843 წ. ტფილისით.
- 7, — თ. ზაქ. დ. ორბელიანის მიმართ 15 აპრ. 1844 წ. ტფილისით.
- 8, — მის მიმართვე 10 მაისს 1844 წ. ტფილისით.
- 9, — მის მიმართვე (უნდა იყოს დაწერილი აგვისტ. 1844 წ. ტფილისით).
- 10, — კნ. მაიკო ორბელიანის მიმართ 9 თებერ. 1845 წ. ნახჩევნით.
- 11, — მის მიმართვე, უთარილოდ (უნდა იყოს დაწერილი 1845 წ. ნახჩევნით).
- 12, — მის მიმართვე 10 აგვისტ. 1845 წ. მუსუტით.

დანარჩენის წერილების ავტოგრაფები ჩვენ არ გვექნა
ნია ხელთა და გადმოწერილებია სხვათა გადმონაწერე-
ბითგან, როგორც ნათქვამია შენიშვნებში. თავთაყისს აღ-
ვილას.

მეგობრებო, ჩემი გულწრფელი-შეძრული სურვილია,
თქვენთვის ყველაფერი მისწავლით, ვინაიდან თქვენთვის
აქვეა ყველაფერი, და თქვენთვის ყველაფერი
ყოველთვის, და სურვილია, რომ თქვენთვის!

1837

მეგობრებო, ჩემი გულწრფელი-შეძრული სურვილია,

ლექსები

ნიკოლოზ ბაკათაშვილისა

ბუღბული ვარდზედ.

ბუღბული ვარდზედ მუდარი, ეტუოდა მას მსტეინაჲი:
„ვარდო, ვარდო, მტანჯე ჩემო, გვედრებ გულით მტეინაჲი,
მადირსე, თუ როგორ არს გაშლა შენა მდინაჲი,
მწუხრსა აქეთ აქ ვზივარ, ფურცლებსედა მკონაჲი!“

ასე ჭეუფდა ბუღბული, ოდესცა ღამე ბნელი
მოიცვამდა ქალებსა; ჭჭრიდა ნაჲი ნელი;
და როს ჭსდუძდა ბუღბული, მაშინ აღმოჰსდა მთუარე,
ვარდმანც მაშინ მოჰფინა სუნნელუბა მის არე.

მაგრამ მკოსანსა თურმე მოერია გლახ რული!
აღმობრწყინდა მთიებიც და ფრთოსანთ მხიარული
გაღობა ჭეუეს ჭაერში, განაღვიძეს ბუღბული, —
ნახა ვარდი ფურცენილი და მუის მოუკედა გული!

თვალნი ემოსა ცრემლით, გული სეკდის საცლმითა,
ფრთა ფრთას ჭერს და აღმალდა, მსტეინაჲი ღმობის სმითა,
უსმო უოკელთა სირთა: „მოდით და შემოკრებითა,
მისმინეთ, შემებრალეთ, ვის მიუძართო წელუღითა?“

„განთიადით ღამედმდე შეეფრფინვიდი კოკრობას,
არ ეზოგავდი სიცოცხლეს, უძილობას, გალობას;
მჭონდა მცირე წადილი, კერ მიესვდი¹⁾ კი მნელობას:
მსურდა გაშლა ვარდისა, არ კჰფუქრობდი დაჰგნობას!“
წელსა 1834.

1) ვეზირიშვილის ვარიანტში სწერია: მასკდა.

ქ ე თ ე ვ ა ნ .

მკობე მოდუდუნებენ,
ჭალები ბუნქნარეობენ,
სშირნი ღამაზთა კიდეთა,
მსქეფრად მდინარის ქსნისათა.

მიმჭრქალებული მთოვარე მოწყენით ნათობს¹⁾ მუნ ქალსა;
მდინარის შირსედ ჭზის იგი, კელთა ჩონგურის მპურობელი;
გიშრისა ტმანი ნაძალნი, ჭშეენიან სპეტაკს საცმელსა,
და დამღერს იგი საკვდაკად, ცხარეთა ცრემლთა მდენული:

„აუ-ენანნო, ოდეს დაჭსცხრეთ,
მოსკენოთ ესდენ სული?
რა გარგოთ, რომ შეიძურეთ
უბიწო სიეკარული?“

„გულის-ჭსწორო, ერთის ცილით
აგრე როგორ შეიცვალე,
რომე ტრფობა ჩკენი ამ სნით
მას აგრე მჭსწრაფელ ანაცვალე?“

„თუ ვერ მცნობდი, რად მეტყოდი:
„მე შენი ვარ საუკუნოდ!“
სიემაწვილეს რად მიღსენდი,
თუ მოჭკლავდი ასე უდროდ!“

1) ვეზირ. ვარიანტში: ჭნათობს.

„რად შემიპყარ მე გლახ გული,
უძინკო და უწრუნველი;
რად დამიჭკნე მე ყვაკილი
უმაწვილობას, ვერ უშლელი!“

„ეს ნუგეშს მტემს, საუკარულო,
რომე არის სსკა სოფელი;
ოდეს ჰსცნა, რომ ვარ უბრალო,
მოკედ, მოკედ, მუნ მოგელი!“

ჰსდუმდა—და მეცა ვიცანა
ჭეთეკან ჰაეროვანი,
ჭეთეკან ნაჭები გულით,
ნაჭები მშეენაერებით!

ნეტა რა ჭარმა¹⁾ დააწრო მისის სიცოცხლის ყვაკილი?
მეც ამიტარა მის მსკედრმა²⁾, მაგრამ ვერ ვენი ნუგეში:
ჭეთეკან შუა ქსანშია მარად შეერთო, ღელვილი;
მსოლოდ ისმოდა სახელი ამიღბარისა ზვირთებში!

1835.

¹⁾ ვეზირ. ვარიანტში: ჭარმან.

²⁾ ვეზ. ვარიანტში: მსკედრმან.

შემოღამება მთაწმიდაზედ.

1 ოი მთაწმიდაჲ, მთაჲ წმიდაჲ¹⁾, ადგილნი შენნი,
 დამათუიქრელნი, კერანანი და უდაბურნი,
 კითარ ჭშეენიან, როს მონამენ ცკარნი ციურნი,
 ოდეს საღამოს, დაჭშეთენ ამოს, ციაგნი ნელნი!

კითარი მაშინ იღუმიღობა დაისადგურებს შენს არქმარეს!
 რა სანასავი წარუტუევეს თვალთა მაშინ შენს ტურყას სერზედ
 მდგომარეს!
 ძირს გაშლილს, ღამასს, კელსა ევაგილნი მოჭყენენ, კითა²⁾
 ტაბლას წმიდასა,
 და კით გუნდრუქსა სამადლობელსა, შენდა აღმევეენ სუნნულუბასა!

მასსოკს იგი დრო, საამო დრო, როს ნაღვლიანი,
 კლდეჲ ბუნდოკანო, შენს ბილიკად მიმოკიდოდო,
 და წუნარს საღამოს, კით მეგობარს, შემოკეტროდო,
 რომ ჩემებრ იგიც იყო მწუსარ და სკვდიანი!

ოჲ, კით ყოველი ბუნებაც მაშინ იყო ღამაზი, მინაზებული!
 ცე, ცაო, ცაო, ხატება შენი ჟურ კიდეჲ გულზედ მაჭკეს დაჩნეული!
 აწცა რა თვალნი ღაჟეარდს გიხილვენ, მუის ფიქრნი შენდა
 მოისწრაფიან!
 მაგრამ შენამდინ ვერ მოაღწევენ, და ჭაერშივე განიბნევიან!

1) ვეზ. ვარიან. წმინდაჲ.

2) ვეზ. ვარიან. რეცა.

მე შენსა მჭკრეტულს მავიწყების¹⁾ საწუთროება!
 გულის-თქმა ჩემი შენს იჭითა.... ეძიებს სადგურს,
 ზენაართ სამყოფს²⁾, რომ დაშთოს³⁾ აქ ამოება,...
 მაგრამ ვერ ჭსნობენ გლახ მოკვდავნი განკებას ციურს!

დაფიქრებული ვიდეკ სერსედა, და ცათა მიმართ მზირაღს
 ტრფობითა,
 შემომერტემოდა მაისის მწუხრი, აღმსები ნაპრალთ მდუმარ-
 რებითა;
 სანდისხან ნელად მჭროლნი ნიანნი დელეთა შორის აღმოკენე-
 სოდენ
 და ზოგჯერ ჩუმი შემოგარენი ამით ჩემს გულსა ეთანსმებოდენ!

მთაო ცსოკელი, ხან მცინარო, ხან ცრემლიანო,
 ვინ მოგისილოს, რომელ მემსვე თეისთა ფაქრთ შეება
 არა იპონოს და არ დაჭსსნას გულსა ეება,
 გულ-დასურულთა მეგობარო, მთავ ღრუბლიანო!

ჭსდუმადა ეოკელი მუნ არემარე; ბინდი გადაეკრა ცისა
 კამარას.
 მოჭსდებს⁴⁾ მთოვარეს, ვითა მავნური, კარსკვლავი მარტო მისა
 ამარას;
 გინასავთ სული, ვერეო უმანკო, მსურვალე ღოცვით მიჭან-
 ცებული?
 მას ჭტაება მთვარე, ნაწად მოვარე, დისკო გადასრით შექ-
 მიბინდული!

1) თაყაიშვილის ვარიან. მავიწყება.
 2) ვეზ. ვარიან. სამყოფთ.
 3) ვეზ. ვარიან. დაჭშთოს.
 4) თაყაიშვილის ვარიან. მოსდებს.

ამ გვარი იყო მთაწმიდაზედ შემოღამება!
ჯი ადგილნო, მასსოკს, მასსოკს, რასაც კჭუჭიჭრობდი
მე თქვენთა შორის და ან რასაც აღმოვიტეოდი!
მხოლოდ გული¹⁾ ჭებნობს, თუ ვითარი ჭსძღვენით მას შებება!

ჯი საღამოკ, მეუდროკ, საამოკ, შენ დამშთი ჩემად სა-
ნუგეშებლად!
როს მჭმუნვარება შემომესეკის, შენდა მოვილტვი განსაჭარებ-
ლად!²⁾
მწესრი გულისა—სეკდა გულისა—ნუგეშსა ამას შენგან მიიღებს,
რომ გათენდება დილა მზიანი და ყოველს ბინდსა ის განა-
ნათლებს!

1836.

¹⁾ ვეზირ. ვარიან. სული.

²⁾ ვეზირ. ვარიან. განსაჭარებლად.

კმა იღუძალი.

კისი კმა არის ეს საკვირველი?¹⁾
რად აქვს გულს ესე ჩემი ნადველი?

რა კვსტან ჰირველად წუთი სოფელი,
დაკვშთე ადგილი, სადაცა წრიველი
რბილდა ნათლად დრო ემაწვილობის
ქსწორთა, თანზრდილთა, მეგობართ შორის,—
მას აქეთ კმა რამ თან ქსდეკს ყოველთა
ჩემთა ზრახვათა და საწადელთა!
ცხადად თუ სიზმრად, მე იგი²⁾ მარად,
სულ ერთსა მიწერთნის გულისა ჭირად:

„ეძიე, ეძიო, შენ მსკედრი შენი,
კინძლო იზოგნო შენი საშენი!“
მაგრამ მე მსკედრსა ჩემსა კერ კვპოკებ,
და მით გაეშანს კერლა ვიშორებ!

ნუ თუ კმა ესე არს კმა დენისა
შეუწვალისა სინიდაისისა?....
მაგრამ მე ჩემში კერ კვპოკებ ავსა,
მისს საშეოთეკელს და საქენჯნაგს!

1) ვეზ. ვარიან. საკვირველი.

2) ვეზ. ვარიან. იგი მე.

ანგელოზი ხარ, მფარველი ჩემი,
ან თუ ეშმაკი, მაცთური ჩემი,
ვინცა ხარ, მარქვი, რას მომისწაუბ,
სიცოცხლეს ჩემსა რას განუმზადებ?
როს ვჭსტნა მე შენი საიდუმლობა,
როს მხვდეს ამ სოფელად ჩემი წილობა?....

1836.

ფიქრნი მტკვრის ჰირსს¹⁾

არგედ წყლის ჰირსს სკედიანი ფიქრთ გასართყელად;
 აქ კეძიებდი ნაცნობს ადგილს განსასკენებლად;
 აქ ლბილს მდელოზედ სანუგეშოდ კინამე ცრემლით;
 აჭა²⁾ უოკული არემარე იყო მოწყენით:
 ნელად მოღეღავს მოღუდუნე მტკვარი ანკარა,
 და მის ზვირთებში ჭკრთის ლაჟვარდი ცისა კამარა.

იდაუკ დაყრდნობილ უურს უგდებ მე მისსა ჩხრიალსა,
 და თვალნი ჭრბიან შორად, შორად, ცის დასაკალსა!
 ვინ იცის, მტკვარო, რას ბუტბუტებ, ვისთვის რას იტყვი?
 მრავალ დროების მოწამე ხარ, მაგრამ ხარ უტყვი!...
 არ ვიცი ამ დროს ჩემს წინაშე ჩვენი ცხოვრება
 რად იყო ფუჭი და მხოლოდა ამოუბა?...
 მანც რა არის ჩვენი უოთა—წუთი სოფელი,
 თუ არა ოდენ საწყაული აღუესებელი?
 ვინ არის იგი, ვისთვის გული ერთკელ³⁾ ადუკოს,
 და რაც მიეღოს, ერთკელ⁴⁾ ნატკრით, ისი კეძაროს?

1) ვეზ. ვარიან. ჰირსედ.
 2) ვეზ. ვარიან. აჭა.
 3) თაყაიშ. ვარ. ერთსელ.
 4) თაყაიშ. ვარ. ერთსელ.

თვითონ მეფენიც უძლეველნი¹⁾), რომელთ უძაღვეს
ამაო სოფლად არღა არის სხვა რამ დიდება,
ჭშუოთკენ და დრტკინკენ, და იტყვიან: „როდის იქნება
ის სამეფოცა ჩვენი იუოს,“ და აღიმკრინ
იმკვი მიწისთვის, რაც დღეს თუ სვალ თვითვე არიან!...

თუნდ კეთილ მეფე, როდის არის მოსკენებული?
მისი სიცოცხლე: ზრუნვა, შრომა და ცდა ქებული;
მისი ფიქრია, თუ ვით უკეთ მან უზატრონოს
თავისს მამულსა, თვისთა შვილთა, რომ შემდგომსა დროს
არ მისცეს წყევით თვის სისული შთამამკულობას!...
მაგრამ თუ ერთკელ²⁾ სოფელსაც უნდა ბოლო მოკლოს,
მაშინ ვიღამ ჭსოტკვას მათი საქმე, ვინ სადღა იუოს?...
.....*)

მაგრამ რადგანაც კანნი გკჭკვიან—შვილნი სოფლისა,
უნდა კიდეცა მიკდიოთ მას, გკესმას მშობლისა.
არც კანნი კარგა, რომ ცოცხალი მკკდარსა კმსკავსოს,
იუოს სოფელში და სოფლისთვის არა იზრუნკოს!

1837.

1) ვეზ. ვარიან. უძლეველნიც.
2) თაყაიშ. ვარ. ერთკელ.
*) ნამდვილშიაჲ აჲ წერტილებია.

ჩონგურს.

მენნი მოთქმანი, კაქშნის კმანი,
სანტა ოსურანი, სანტ ამოსკუნანი,
წარსრულთა დროთა მოგონებითა სუფს აფიქრებენ!

ჳი ჩონგურო, ნეტავი ოდეს
კმა მსიარული შენგან მსმენოდეს,
რომ უგუმუროდეს მე სკვდიანსა გულისა სენი!

მაგრამ სად გნასო, შენი ღიმილი,
სისარულითა გამოჩენილი?
მე შენგან მესმის მოკლულის გულის ოდენ ჩივილი!

1837.

✓ ჩემს ვარსკვლავს.

 ად მრისსანებ, ჩემის ბედის ვარსკვლავო?
მაინც გეტრფი, თუმცა სშირადა მკლავო:
შეეთვისა სული შენსა მოღრუბლვას,
შეეჩვია გული სკვდითა კრთოლვას!

ნუ გგონია ბედსა მით დამიმწარებ,
რომ უეცრად ბუჭით ნისლს მოითვარებ;
შენ არ იცი, რა სიამეს მომაგებ,
როს მიბუჭვით ნისლით გამო მონათებ.

რა სახითაც გინდა შენ მე შეჩვენო,
მაინც გიტნობ, მშუენიერის ცის მთენო:
ნათელი სარ შენ ნათელის სულისა,
მალსინებულ დაბინდულის გულისა!

მოცემცემიდი, მოდი გამომედარე,
შენგან ბნელი გული გამომიდარე;
კვლავ ციური ცეცხლი გარმოისარე,
ნაბურწკალნი უშისა მომაყარე.¹⁾

1837.

¹⁾ ვვზ. ვარიან. მამაყარე.

ნ ა ზ ო ლ ე ო ნ .

ბაზოლოენმა გარდმოაკვლო თვალი ძირანციას,
და ჰსთქვა: „აბაო კელმწიფებამ რა შემიძინა?“
და რა იხილა თვისს დიდების მსხვერპლი თვის წინა,
მისს მოღრუბლულს შუბლს შუქი რაღაც გარდაუფინა.

„ასლა კი კმარა, ჰსთქვა მან გულში, სურვა აღმისდა:
სასელი ჩემი ვასახელე ჭიკუჩხის საოცრად,
შეკმოსე ძალით საუკარელი ჩემი საშენად
და დაკუმონე¹⁾ გულმტკიცენი მას სადიდებლად.“

„მაგრამ მე გვამში სული გერღა მომთავსებია!
მითხზავს გვირგვინსა დიდებისას მე თვითონ ბუდი,
ხოლო მე უნდა მას მოკასხსა²⁾ შარავანდედი;
ყამი ჩემია და ყამისა მე კარ იმედი!“

„მაგრამ ვინ იცის, იქნება რომ ბედსაც მოკვსწინდე,
და სხვა მან ჩემის სასულითა დააგვირგვინოს!...
არა, არა მრწამს, რომე ბუდმა მე მიორგულოს:
მე³⁾ მან გამზარდა, და თვისს გაწვრთნილს რაღა მიხერხოს?“

1) თაყაიშ. ვარიან. დაუმონე.

2) ვეზ. ვარიან. მოკასხსა.

3) თაყაიშ. ვარ. მენ.

„ვერს გაუძლებს ნაპოლეონ მეტოქეებსა!
რა გინდ ძლიერად, მეცნიერად, ვინ კელმწიფებდეს,
მაინც მე იგი ვერ ვითვისო, ვერ ჩემოდნობდეს,
თვითონ სამარცხ მკვიწროს, თუ ტოლი მუჟანდეს!“

ბერი დღე გავა, რომ ვერ ბერი ვერ ვცნათ ¹⁾ ჩვენ მისი!
თვითონ სიკვდილიც მას უებროდ აღმოგვიჩინებს:
დამქრალი ტეტსლი და ზღვის დედა წარმოგვიდგინებს
მისს ²⁾ ტეტსლსა სულსა და ზღვა-გულსა განსაკვირებებს!

1838.

1) ვეზ. ვარიან. კესტნათ.

2) თაყაიშ. ვარიან. მისსა.

თავადის ჭ...ძის¹⁾ ასულს.

ეკ...ნას²⁾

ღმით³⁾ მშუგნიერით,
ტეზილის სიმღერით,
ჭაეროკანო, სულს ეღსინები;

თვალთ არონინებ,
გულს დაწულულებ
და ღიმილითა ესაღბუნები!

სადც ხარ, იმ არეს
მოჭუენ სიამეს, —
უშენოდ მოჭსცდეს მსიარულება!

შენის ენითა,
საკესე ღსენითა,
კინ არა იგომნოს გულკეთილობა!

¹⁾ ვეზ. ვარიან. ჭაკ...ის.

²⁾ ვეზ. ვარიან. ეკა...ნას.

³⁾ ორსავე ვარიანტში სწერია კმით, მაგრამ, რადგან სტამბა-ში არ იყო სათაური ასო კ, ამიტომ ხმარებულ იქნა ხ.

მასხოვს სიაშით,
ოდეს ტკბილის კმით
ვარდსა და ბულბულს¹⁾ მოკლხინარე,

შირმცინარითა,
სინარნარითა,
მგოსნის ყარბს გულს ესხიკმევენარე!

1839.

¹⁾ ავტორის შენიშვნა: ბულბული და ვარდი ლექსია სამღერალო, ნათარგმნი რუსულიდამ თ-ის კავკავადისაგან. (გეზ. ვარდიანტ-ში: ვარდი და ბულბული ლექსია, რუსულიდამ ნათარგმნი თ-ის კავკავადისაგან).

ს ა ე უ რ ე .

ითა ჰეჰელა
არსეკს ნელნელა

სჰეტაკს შროშანას, ღამაზად ახრიღს,

ასე საყურე,

უცხო საყურე,

ეთამაშება თავისისა ახრდიღს.

ნეტავი იმას,

კინც თავისს სუნთქვას

• შენსა ჩრდილშია მოიბრუნებდეს!

შენის შერხვეით,

სიო მობერვით

გულისა სიცხეს განიგრიღებდეს!

ჟი საყურეო,

გრძნებით ამრეო¹⁾,

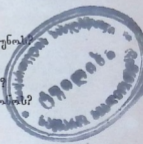
კინ ბაგე შენს ჭკეშ დაიტყბარუნოს?

მუნ უკედავების

შარბათი კინ სკის?

კინ სული თვისი ზედ დაგაკაოს?

1839.

¹⁾ თაყ. ვარიან. ამრეო.

K 15.120
3

ჩ ჩ ვ ი ლ ი .

მიუვარს, მიუვარს, მე ტიკტიკი ჩჩვილის ყრმის,
მიუვარს სმენა უცნაურისა მის კმის,
ოდეს იგი ენითა სასუფეულის
უაღერსებს წიაღთა თავის მშობლის!

მის სოფელი უზრუნველობით ჭშენობს;
გარდა დედის აღერისისას არ რას ჭგრძნობს;
ნებიერობით და ღამიღამით სულდგმულობს;
ყოველსავე შეუზოგრად მჭკრეტელობს.

არა ფიქრობს იგი თავისს ცხოვრებას,
არ განიცდის იგი საწუთროს ენებას;
იგი თავის სასუფეულისა შობით
ამუნათებს თვისთა მშობელთ შირიქით.

ტიკტიკე ენითა უსუსურის,
ტიკტიკე კიდრე უამი დაგხარის,
კიდრემდის ხარ, ყრმაო, თავის-უფალი,
არ გიცნის სოფელი მომღერალი!

1839.

სული ობოლი.

ნუ ვინ იტყვის ობლობისა ვაებას,
ნუ ვინ ჭსნივის თაკას უთვისტომობას,—
საბრალთა მხოლოდ სული ობოლი:
ძნელდა ჭპოვოს, რა დაკარგოს მან ტოლი!

მეგობართა, ნათესავთ მოკლებული,
ისეე ჩქარად ჭპოვებს სანაცვლოს გული;
მაგრამ ერთსელ¹) დაობლებული სული,
მარად ითმენს უნუგეშობას კრული!

არღარა აქვს მას ნდობა ამა სოფლის;
უშინიან, იკრძაღვის, არღა იცის,
ვის აუწყოს დაფარული მან გრძნობა,
ეფიჭრება ტელმეორედ მას ნდობა!

ძნელი არის მარტოობა სულისა:
მას ელტვიან სიაშენი სოფლისა,
მარად ახსოვს მას დაკარგვა ჭსწორისა,
ოხვრა არის შეება უბედურისა!

1839 წ.

¹) ვეზ. ვარიან. ერთსელ.

ბ ე ღ ი ქ ა რ თ ლ ი ს ა .

თქმული

წელსა 1839-სა, ტფილისს.

კ ა ს თ ა მ ი მ ა რ თ .

მანო კახელნო, ნამდვილ ქართველნო, მოღბინე სუ-
ლით, თქვენში აღზრდილა ზატარა კახი ძეჟად და გშირად;
თქვენ გიეგართ მასთა დროთა სსენება მსურვალეს გუღით,
როს თქვენებერ მღხენი ეგღინებოდა მტერსაგ გამგშირად!

და რაც საეგარღის ჩვენის ირაკღის ჟამმან ძეჟობის
მოუგღინა აწ გამოხატვასა ჩემს ემაწვიღობისა,—
მეგ, მმანო კახნო, თქვენ შემოგომღენით მას აზმაღ:ნად,
ერთ-სუღობისა, ვაჟგატობისა, ღხინის საგანად.

როს თქვენებურად მამუღღის ღვინით გუღს ახარებღეთ,
კეღთ ჟამის მზერობნი წარსრუღსა დროებს მოიხსენებ-
ღა მორიგისად სმიღეთ წინაზართ შესანღობარსა, ^{ღეთ¹}
მოიგონებღეთ ვარბის მგოსანსაგ, თქვენდა მბობარსა!

თ ი ნ . ბ .²)

1) ვეზ. ვარიან. მოიგონებღეთ.

2) ვეზ. ვარიან. ამ შემოკლებულ სამის სიტყვის მაგიერ ზის + + +

ბ ე დ ი ქ ა რ თ ლ ი ს ა .

კ ა რ ი შ ი რ გ ე ლ ი .

მწვემსო კეთილო, შენს წმიდას სამწყსოს
შემოკავებდრებ ჩემსა სამეფოს!
გულთა-მხილავო, შენ უწყვი, რაც დღეს
საქართველოსა ჭირნი მოადგეს!
მრავალ ხრიან, უფალო, მტერნი
და წარიტაცონ შენნი ცხოვარნი!
გვესწრაფე¹⁾ ჩვენო კელთ-აღმპერობელო,
და აღადგინე დღეს საქართველო!—

ასე ილოცდა მეფე ირაკლი
ბანაკსა თეისსა გულით მსურვალთ.
ცათა წინაშე დიდია მსხვერპლი
მამულისათვის²⁾ მეფისა ცრემლი!

ბატონს თეის ვარი კრწანისის მინდვრად
დაებანაკა სპარსთთან საომრად;³⁾
პატარა კახი აღამაჰმად-ხანს
უშირებს შებმას ძლიერს რისსკიანს.

1) ვეზ. ვარიან. გვესწრაფე.

2) ვეზ. ვარიან. მამულისათვის.

3) ვეზ. ვარ. ქართველთა ვართა კრწანისის მინდვრად
დაებანაკათ სპარსთა საომრად;

ამ დროს გამოჩნდა¹⁾ სამსრუთით მტერი.—
ცა მოწმენდილი, ცა მშკენიერი
ზედნათლიდა ბრძოლისა ველსა
და ირაკლიცა ჟარსა ქართველსა
განამხნეებდა მამობრივის კმით:²⁾
«ქსედავთ, ვითარის კადნიერებით
შეკრებების ჩვენზედ უსჯულაობა!»³⁾
საქართველოს დღეს გარდაუწყდება
თავისი ბედი და უბედობა!
დღეს ეჭირება მამულს მხნეობა!
დღეს მეცა თქვენში ვარ მოძარი,
ვითა თქვენგანი ერთი მსუდარი;
დღეს გამოჩნდება, ვინ არს ერთგული,
ვის უფრო გვიყვარს, მძანო, მამული!»

«შენი გამჩენის ჭირივე, შენი,
რომ გაგვაგონე კელავ ხმა⁴⁾ სალსენი!»
შებლაკლა მეფეს ჟარმა ერთის კმით.⁵⁾
ჩვენ თუნდ სულ ერთს⁶⁾ დღეს დაკიბოცებით,
ოდონდ შენ იყავ, მეფევე, დღეგრძელი!
მტერი რა მტერი, ოდეს ქართველი
ბატონს ირაკლის ნუგეშად ქსედავს,—
მისთვის სიცოცხლეს ვინღა დაზოგავს!»

1) თაყაიშ. ვარიან. აღმოჩნდა.

2) ვეზირ. ვარიან. სმით.

3) ვეზ. ვარიან. უსჯულაობა.

4) თაყაიშ. ვარ. ეს სიტყვა გამოტოვებულია.

5) ვეზირ. ვარიან. სმით.

6) ვეზ. ვარ. ერთ.

ნეტარ მეფისა გულს მამობრიულს,
ოდეს მოეშენი, ვით მამას შეილნი,
განუცხადებენ თავისს სიყვარულს!

დაჭკრეს ნალარა, გულნი შეზარა
და მტერთ საომრად ჟარნი შეჭყარა.
კმა ნალარისა, კმა¹⁾ ეს ბრძოლისა
ვით არ აღგანთებს, გმირო ქართლისა!
მსდალსა, განამსხვეს, მსხეს, განაღვიძებს
და მიჟნურსაცა სულს შეუშფოთებს!²⁾

შეეჭმნათ მწარე, ძლიერი ომი;
ვითა ნადირსა მშვიერი ლომი,
კეკუთენ სპარსთა ივერთ მხედარნი,
და მტკვარსა შერთეს სისხლისა ღვარნი!
ორნიც აბრძვიან გამწარებულნი,
ორნიც ომებში გაჭეზებულნი;
თამაზ, ენისენტ მოურავის ძე,
და იოანე კახთ აბაშიძე³⁾
განუმტკიცებდენ მეღაგთა ქართველთა;
მეფის ირაკლის ღვაწლი უოკელთა
შთაუდგამს სულსა ვაჟკაცობისას,—
მაინც კერ ჭხედვენ ბოლოს ბრძოლისას.

¹⁾ ვეზ. ვარიან. სმა.

²⁾ ვეზ. ვარ. მსდალო, განგამსხვეს, მსხვე, განგაღვიძებს
და შენც მიჟნურო, სულს შეგიშფოთებს!

³⁾ ვეზ. ვარიან. სამსეთის გმირნი, ვაფლანის შვილნი,
და მათ მომარცხნულ ბარათაშვილნი,

რა ნახეს ქართველთ გაჭირდა საქმე,
მუის ჩაიკეცეს ქუდები თურმე,
კრძალს¹⁾ კელი იკრეს მამაპაპურად
და დაერივნენ თავისუბურად!

ბინდმა განჭყარა²⁾ მებრძოლნი მტერნი.
გამარჯვებულნი დარჩნენ იკერნი;
მაგრამ რა შეუე ვარსა უუურებს,
მას გამარჯვება არღა ახარებს:
ძვირად დაუყდა იგი ირაკლის!
მრავალთ უმაწვილ-კაცთ,³⁾ ნუგეშთა ქართლის,
დასდგეს⁴⁾ აქ თავი მამულისათუს!...
აწ საფლაკიცა არსად ჭსჩანს⁵⁾ მათთვის;
ჭაერში განჭქარა მათი სახელი,
და არსად უამთა მოწამე ძეგლი⁶⁾
არ გვიჭადაგებს მათთა საქმეთა;
დუმილნი ჭყვარკენ ერთგულთა ძეთა!...
მაგრამ, ჟი გმირხო, ნუ შეშფოთდებით,
თქვენ სახსოვარი გაქვთ თვით განკებით:
რაც ერთკელ ცხოვლად სულს დაანდების,
საშვილი-შვილოდ⁷⁾ გარდაცემის;⁸⁾

1) ვეზ. ვარიან. სრძალს.

2) ვეზ. ვარიან. განჭყარა.

3) ვეზ. ვარ. უმაწვილთ კაცთ.

4) ვეზ. ვარიან. დაჭსდეს.

5) ვეზ. ვარიან. არს.

6) ვეზ. ვარიან. და უამთ მოწამე სადაძე ძეგლი.

7) ვეზ. ვარიან. საშვილისშვილოდ.

8) ვეზ. ვარიან. გარდაცემის.

ქართლი თქვენს ღვაწლსაც ვერ დაიდუმებს,
აღა-მაჭმად-სანს ვიდრე ასსუნებს!

მეფემ უბრძანა თეისთა მოკლეთ: ¹⁾
«გვიფობს რომ ახლაც ქალაქს მივიჭრეთ
და ცისე ჩვენი მჭსწრაფელ გავამაგროთ,
თვარემ ²⁾ სვალ სიმსნით ვერა გავაწყოთ,
აღა-მაჭმად-სან რა აქა გენასაკს;
ხომ იცით ჯარი დიდ-ძალი ახლავს,
და იქნება, რომ ცისეში დაგსკდეთ,
ჩვენი ძალისა ფიქრი მიეცეთ.—
ძველადგან ასე ნამბობია:
«რომ ზოგჯერ სერხი ღონეს ჭსულობია!» ³⁾

უველა ეთანება ამაში მეფეს;
ქალაქს მოიჭრენ იმავე ღამეს,
და მჭსწრაფელ ზღუდენი ნაჩიყალისა
ეჭმნათ საჭურედ ჯართა ქართლისა!

გათენდა დილა მზისა აღმოსკლად;
მაგრამ მნათობმან შუქისა ნაცკლად,
ბნელი მოჭყინა ტფილისის არეს:
აღა-მაჭმად-სან მოადგა ცისეს!
საში დღე და ღამ ადგა მას ჯარით,
მაგრამ ვერა რა აუნო ვერსაით.—

¹⁾ ვეზ. ვარ. მოხელებთ.

²⁾ ვეზ. ვარიან. თვარემ.

³⁾ ეს ორი სტრიქონი არ არის თაყაიშვილის ვარიანტში.

დაღონდა სპარსთა მეფე ბორგენილი,
და თურმე ყოველით იმედმისდილი
ქართლითგან წარსულას დააპირებდა.....
მაგრამ იუდა ჟამს ეძიებდა!
აჭა მან იგი აწ მოიკელთა
და მუსთაღისა ანგართა კელთა
აჭყარეს მამულს სიმტეიცის ბჭენი!
მან მტერთ უმისკურძლა თვისნი მოძმენი! —
ჭინა რა ირაკლიმ ესე მუსთლობა,¹⁾
მოყმეთა თვისთა ესდენ დამცრობა,²⁾
მეისვე აღენთო კელმწიფე გული,
მტერზედ ამეუად გამზადებული!
მაგრამ ცუდ იყო ყოველი ღოხე:
აღა-მაჭმა-დ-ხან, კელაჟ თაკომწონე,
შემოეპარა ცინისა კართა
და მოკელინა მსწრაფელ ქართველთ ჟართა.³⁾
გათოთებული ეძიებდა მას,
ვინცა თერანის⁴⁾ ტასტ-კელმწიფეებს
ქართველთა შორის წაართვა ძალა;
მაგრამ ირაკლიმ უკვე გაჭუსლა
მთიულეთისკერ თავისი ცხენი
და შეუმცირა სპარსთ ტებიღნი დღენი!

1) ვეზ. ვარიან. სიმუსთლე.

2) ვეზ. ვარიან. სიმდაბლე.

3) ვეზ. ვარიან. და მოკელინა ქართველთა ჟართა.

4) ვეზ. ვარიან. ჭერანის.

კარი მკორე.

მორბის არაგვი არაგვიანი,
თან მოჭსძასიან მთანი ტყიანნი,
და შეუპოვრად მოუთამაშებს
გარემო თვისსა ატესილს ჭალებს.
ჯი ნაპირნო,¹⁾ არაგვის პირნო,
მობიბინენო, შკებით მომზირნო,
ჭართველსა გულძან როგორ გაუძღოს,
ოდეს შკენება თქვენი იხილოს,
რომ თქვენს ბუჩქებში არა ჩამოსდეს,
რაც უნდა გზასაც ეშურებოდეს!
როგორ იქნება არ განისუენოს?
სამჯურ სომ მაინც გარდაჭკრავს ღვინოს,
ცხენს მოაძოვებს, თვალს მოატუუებს,
გამოილევიძებს— შუბლს განიგრილებს,
ერთს ჭართველურად კიდევ შეჭსძასებს,
არაგვო, მაგ შენს გამწვანებულს მთებს,
და მერმე თუნდაც დაუგვიანდეს,
იგი იმისთვის აღარ დაღონდეს!

მზე დამავალი მოჭიფენს სიამეს
მთიულეთისა ხეობის არეს,
და ამ მშკენიერს არაგვის პირებს
ძველი ჩარდასი ზედ გარდმოჭყურებს.—

¹⁾ ვეზ. ვარიან. ადგილნო.

მუნ ბრძანდებოდა¹⁾ მეფე ირაკლი,
მოწყენის თვალთ გარდმომზიარალი;
დაფიქრებული თვისთა ზრახვათა
გაცნობდა ქარვის მარცხალთა. ²⁾
თან ახლდა მეფეს თავის მსაჯულთა,
ნიჭთა კეთილთა უხვად მოაწყმული.
ვის არა გასსოვთ სოლომონ ქველი,
მეფის შანაყმა, ყმათ საყვარელი!
სადღა არიან აწ ესე კანნი,
რომ არ გვალხენენ თათბირნი მათნი!³⁾

დიდხანს უჭკრეტდა მეფე მდუმარედ
არაგვის წყალთა, მდენთა მსქეფარედ;
ბოლოს მასკრალმან უბძანა მსაჯულს:
«შენ იცნობ კარგად, სოლომონ, ჩემს გულს,
შენ უწუი ქართლის აწ კითარება,
მისი აწ ძალა, ყოფა, ცხოვრება; ⁴⁾
ბევრ-ვერ რჩევანი შენნი, კითა წელულს,
მსაღბუნებთან მე შეწუხებულს;
აწც ჩემს სულის ტვირთს, ჩემს გულის წადილს,
შენ გაგიმქლავნებ, კით საყვარელს შვილს!»

«არ მითვისებდა ქართველთა გული,
რომ ვიუჯ მათი მეფე ეული;
ჩემი მეფობა ზედ დაკასრულე,
რომ ძლიეს იგინი გაკვირთგულე!»

¹⁾ ვეზ. ვარ. ბძანდებოდა.

²⁾ ვეზ. ვარ. კრიუდესონის ართობს ქარკათა.

³⁾ ვეზ. ვარ. რომ არ გვალხენენ, სულით მამაცნი!

⁴⁾ ვეზ. ვარ. ყოფა-ცხოვრება.

და ახლა, ოდეს ჩემს კელმწიფობას,
განუმზადებდი უამ-კეთილობას,
აი მის ნაცვლად რაჲ მომაპურეს
მე ჩემთა ძეთა—და გინ ახარეს!...¹⁾

ამიერიტგან გაქეზებული,
მაჭმად-ხანისა მოსისხლე გული²⁾
არ დაგვაწინარებს სიამაყითა: ³⁾
მას უამი შეჭსწვეს უოვლის ღონითა;
ეს კმა⁴⁾ ლეკობდა აგვიუყანებს;
ოსმაღლი მხოლოდ დროსა უყურებს,⁵⁾
და მტერნი ძლიერ მაშინ მოგვატყდნენ,
როს უმანი ჩემნი ურთიერთს ბძარეენ!⁶⁾
მეტ თუმიტ კილავ ვჭგრძნობ სულის სიმტკიცეს,⁷⁾
გარნა ღონენი წელთ წარმიტაცეს;
შენი ირაკლი ის აღარა ვარ,
პატარა კასად რომ⁸⁾ გინახვი-ვარ!
აბა, ⁹⁾ რომელს შვილს ჭსედავ ღირსეულს,
რომ ეჭმნას გეერთხად მამულს დარღვეულს?...

1) ვეზ. ვარ. აი მის ნაცვლად მე რა მომაპურეს
ჩემმა შვილებმა, და გინ ახარეს!

2) ვეზ. ვარ. სული.

3) ვეზ. ვარ. ამაყობითა.

4) ვეზ. ვარ. სმა.

5) ვეზ. ვარ. დროს შემოჭყურებს.

6) ვეზ. ვარ. როს უმანი ჩემნი ერთმანერთსა ჭკვლენ;

7) ვეზ. ვარ. მე თუმიტ კილავ ვგრძნობ სულის სიმტკიცეს,

8) ვეზ. ვარ. რაც.

9) ვეზ. ვარ. მარჭვი.

ჰი ღმერთო, ღმერთო, ამაზედ მეტად
ნულა. განჭსწირავ ქართველთა ტანჯვად!...¹⁾

აბა რას შირნიე, ჩემო მსაჯულო?
კარგად იფიქრე, შვილო ერთგულა:
აწ განთქმულია რუსთა სახელი,
კელწითე უგისთ ბრძენი და ქველი,
დიდი ხანია გვაქვს ჩვენ ერთობა,
მტკიცე გავშირი—სარწმუნობა,—
მას მსურს რომ მივცე²⁾ შემკვდრობა,
და მან მოსცეს³⁾ ქართლს კეთილ-დღეობა!

ამის გამგონი ჩუენი მსაჯული
უჭკურტდა შეფეს, განცვიფრებული:
მას არ ჭსჯუროდა, რომ ირაკლის გულს
ჭხედვიდა იგი ესთ შეცვალებულს.
«რასა შიბრძანებ! ჭკადრა მან შეფეს,
ბატონო, ღმერთი გადლეგრძელებდეს,
ნუ გაავონებ მაგ კმას⁴⁾ ქართველთა,
ესჯენ შენზედა მსასობელთა!
ჟერ სამაგისო რა გვემართება,
რომ განეისუიფოთ თავისუფლება!»⁵⁾

1) ვეზ. ვარ. ღმერთო, ამაზედ მეტათა სატანჯველთ
ნულა მოუელენ საწყაღთა ქართველთა!...

2) ვეზ. ვარ. მას შინდა მივცე.

3) ვეზ. ვარ. მოჭსცეს.

4) ვეზ. ვარ. ხმას.

5) თაყ. ვარ. დავისუფლება.

იცი, მეფეო, რომე ივერნი
იქმნებიან რუსთ კელთბედნიერნი?
საკელმწიფოსა ჰსჯულის ერთობა
არა რას არგებს, ოდეს თვისება
ერთა მის შორის სხვადასხვაობდეს;¹⁾
ვინ იცის, მაშინ როგორ მოუსდეს
რუსეთის ძალი ქართლს აწინდელი;
ვით შეითვისოს რუსმა ქართველი,
ვით შეიწუნაროს რუსთ მეფობამა,
რაც მოასურვოს ქართველობამა?
მაშინ, მეფეო, რაკდენთ კაცთ მართალთ
მოუკლან გულნი ტანჯვით იდუმალთ!
მაშინ ირაკლის სახსენებელი,
ვინღა ახსენოს აწ საქებელი?
ნუ, კელმწიფეო, მას ნუ ინებებ,
შენგან ვი მაგას ნუ გაგვგონებ,
და მერე ქართლი ვინც კერ განაგოს,
მაშინ მან უწუის, რაც მოაგვაროს;²⁾
სოლო ირაკლი ვიდრე ჭეკოთ ქართველთ,
უბედურებაც ბედნიერ აქენდეთ!—

ჩემო სოლომონ, მეფემ უბრძანა,
მე ვც უოკელივ არ ვიცი განა?

1) თაყ. ვარ. საკელმწიფოსა ერთობა ჰსჯულის
არა რას არგებს, ოდეს მის შორის
თვისება ერთა სხვა-და-სხვაობდეს.

2) თაყ. ვარ. და მერე ვინც კერ განაგოს ქართლი,
მაშინ მან უწუის რაც ჭეკოს კეთილი;

მაგრამ კეთილთა დღეთათჳს ქართლის,
რა მოკატკარო უმჯობეს ამის?
მე არა გჭეუიჭრობ, ვითარცა მეფე,
თვისს დიდებისთვის სისხლთა აღმჩქეფე;
არამედ ვითა მამა კეთილი,
რომელსა ქსურს რომ თავისი შვილი
თვისს სინოცხლუშეუ დასასხლკაროს.
ძნელ-არს ცხოვრება სამეფოსი, როს
უჭკრეტდეს იგი ომსა დღე დღითი!
აი სომ ნახე აწ მაგალითი:
რა ქქმნა ამ ერთმა¹⁾ დამარცხებამინ!
კარგი, რომ ვიდეუ აღა-მაჰმად-ხან
ქალაქს დაქსჳურდა განძინებულად,
სხვით არ აღიესო მან საწყაული! »

ესლა კი დროა, სოღამონ, რომა
მშვიდობა ნახოს საქართველომა.
მან საფარს ქვეშე მხოლოდ რუსეთის
ამოიყაროს ჟაკრი სპარსეთის,
და მხოლოდ მაშინ უეჭოდ გერწამდეს,
რომ ქრისტეანთ კმა²⁾ მარად ისმოდეს
საფლავთსედ ჩვენთა მამა-შაჰათა,
და განისვენონ აწრდილთა მათთა! — »

ველარ გაუძლო მსაჯულსა გულმან
და ჭკადრა მეფეს, აღშფოთებულმან:

¹⁾ თაყ. ვარ. ერთმან.

²⁾ თაყ. ვარ. სმა.

«განზრახვა შენი, მეფეე, მაკვირებს!
ირაკლიმ იცის, რომე ქართველებს
არად მიაჩნით უბედურება,
თუ აქვთ თვისთ ჭერთ ქვეშ თავისუფლება».

«სულ მართალია, ჩემო სოლომონ,
მაგრამ ახა ჭსთქვი, ქართველთა რა ჭეონ
ამ უბედობის და დარღვევის დროს?
ახა ირაკლიმ რა მოაგვაროს
მშვიდობისათჳს საუკვარელთ უმთა?...
აი მივიღებ მე შენთ რჩევათა
და დავიდუმებ ჩემსა გულის თქმას;¹⁾
ნუ დაივიწყებ მაგრამ ჩემს სიტუვას,
რომ დღეს იქმნება, თუ სვალ იქნება,
ქართლსა დაიცავს რუსთ კელმწიფება!»

ასე ირაკლი და მის მსაფუელი,
მამულისათჳს გულ-მტკაენეული,
ქართლსა ბედსა განსამართლებდენ,
ხოლო ქართველნი მამულს ჭგლოგობდენ!²⁾

ამ დროს აღმოჰქდა³⁾ ბადრი მთოკარე
და სიამითა მოჭფინა არე.
ცამ, მოჭედილმა ვარსკვლავებითა,
მთისა ჭაერმა⁴⁾, სავსემ შებითა,

1) ვეზ. ვარ. და დავიდუმებ მე ჩემს გულის თქმას;

2) თაყაიშ. ვარიან. ეს სტრიქონი არ არის.

3) ვეზ. ვარ. აღმოჰსდა.

4) ვეზ. ვარ. ჭაერმა.

და მოკარის შუქსუ¹⁾ ანაგვის წყალთა,
თავისუფლებით ჩამომხსრიალთა,
გულს აუშალეს დარდები ბატონს,
ოკერა²⁾ დამართეს, ვით კაცსა ლიტონს:
მას მოაგონდა დრო ყრმაწვილობის, ³⁾
განტარებული თვისთა კანთ შორის,
როს ჟურ არ ელო ტვირთი მეფობის,
როს ჭქონდა ყაში უზრუნველობის,
და საუკარელი კახეთის გმირი,
იყო ნიადაგ მტერთა გამგმირი!

დიდხანს დაჭყოფდა ბატონი ჩუმიად,
დაფიქრებული მწუნსარედ და ღრმად.
შემდეგ უბრძანა სოლომონ მსაჯულს:
«ახლა კი დროა ჩვენს გაოსრებულს
ქალაქს ნაკვდეთ; მაგრამ ჟურ ერთი,
მინდა ვისილო კიდეკ⁴⁾ კახეთი,
შევიტეო კანთა საჭიროება,
გქსცნა ჭაზრთა მათთა აწ ვითარება;
შენ კი აქედგან ქალაქში ჩადი
და დამსკედრე ჩემი სამზადი.»

დილაზე ადრე მოკალს მსაჯული
ქსნის სეობაში, დაფიქრებული:

-
- 1) ვეზ. ვარ. შუქსუდ.
2) ვეზ. ვარ. ოსკერა.
3) ვეზ. ვარ. ყმაწვილობის,
4) ვეზ. ვარ. კვალად.

ვიდრეშდის იყო შიშინობა,
მას აქ ესასლა თავის სახლობა,
და მომკვალმა აწ ქალაქისკენ,
გამოიარა თავის სახლისკენ.¹⁾

მეფის ჭზრთაგან სულით ღუგუილი,
ჭზრასვიდა გულში მამულის შვილი:
«მაღლობა, ღმერთო, შენსა განგებს!
ერთს კაცს მოჭმადღებ²⁾ უოკლთა უფლებას
და მისს ერთს სატუკას მონებენ ერნი,
განურჩეველად სულელნი, ბრძენნი,
და იგი მათს ბედს ასე³⁾ განაგებს,
კითა ამღერდეს იგი კამათლებს!
მაგრამ შენ, მეფეე, ვინ მოგცა ნება—
სხვას განუბოძო შენთ უმათ ცხოვრება,
მისდგედე შენსა გულის კვეთებას
და უთრგუნვიდე თავის-უფლებას?
შენ ერმან მოგცა ჰირველ ღირსება,
რათა დაუცვა უოფა-ცხოვრება,
და რად ივიწეებ, რომე მარადის
ერსა კვეთუნის გულის თქმა მეფის!...»⁴⁾

«იქნება მეფე ციხის გატეხას
აბრალებს მოუძეთ მუხანათობას?»

¹⁾ თაყაიშ. ვარ. უკანასკნელი ორი სტრიქონი არ არის.

²⁾ თაყაიშ. ვარ. მომადღებ.

³⁾ ვებ. ვარ. ასე.

⁴⁾ ვებ. ვარ. მეფის გულის თქმა ერსა კვეთუნის!...

იქნება ამან აჭყარა გული
ბატონს ქართლზედა, შეუორგული?...
მაგრამ ირაკლიმ უკეთეს უწეის,
თუ ვით საყვარელ არს ქართველთ შორის.
მაშ რამ შესეოთნა¹⁾ მას გული მყარი,
ქართველებისთვის ესთ თანამკვდარი?...
მაგრამ ვინ იცის! იგი იქნება
უკეთ ჭფიჭრობდეს, რაც გვეჭირება:
ბეგრ-ჟერ ღვთიურსა ზრუნვასა მეფის
გონება უმთა ვერა მისუდების!

ამ ფიქრში იყო მსაყული, ოდეს
მოადგა თავის სახლისა არეს.
წინ მოკვება მას თავის ცოლი,
სათნო სოფიო, სულისა ტოლი;
ახლაც ბეგრს ახსოვს მისი ზრდილობა,
მშენიერება, გულ-კეთილობა.
რა დაინახა მან თავის ქმარი,
სასე შეცვლილი, მონაწყინარი,
ამბავი ჭკითსა მეის ირაკლისა,—
ასე საყვარელ იყო ყოვლისა!

ვეჭობ, სოფიო, რომე ირაკლი
ქართველებზედა იყოს გულნაკლი;
მას ზედ ეტეობა, რომ მისი სული
ძლიერად არის აღელგებული!

¹⁾ ვეზ. ვარ. უცვალა.

მწარედ უშირებს ბატონი დასჯას¹⁾
თავის შეილებს ამა ურჩებას:
ვეჭობ, რომ იგი სამეფოს ქართლის
აძლევს საფარს ქვეშ რუსთა კელმწიფის.
მაშინ უუურე ჩვენს დედაკაცებს,
როს საცხოვრებლად დიდკაცთა ცოლებს
პეტრეს ქალაქში გარდაასახლვენ!
მაშინ, სოფიო, რაღა გინდათ თქვენ?
კელმწიფეს ჰპოვებთ მამად კეთილად
და დედოფალსა დედისა ნაცვლად;
არ მოგაკლდებათ თავის-უფლება,
განცხრომილება, ფუფუნეულება,
მათთა სიმდიდრის პალატთა შორის!
ვერ გაიგონებთ მუნ კმასა²⁾ მტერის.
მრავალთ სიამეთ იხილავთ კვლად
ბანოკანთათჳს გულგასართობლად:
მაშინ ვისაღა მოესერება,
ნახოს ქართლისა კვლავ ამბობება! —

აუწინამც დღე გი დაძლევა შე!
უცხოობაში რაა სიამე,
სადაცა ვერვის იკარებს სუფი
და არს უთვისო, დაობლებული?
რა კელ-ჭურის პატავს ნაწი ბულებული,
გაღიაშია დატუკებული!
და კვლად იგი, ამხანაგთ შორის,

¹⁾ ვეზ. ვარ. დაქსჯას.

²⁾ ვეზ. ვარ. ხმასა.

ჭირსაც ვით ღვინსა ერთგუარ დამღერის!
 ესრეთ რას არგებს კაცსაც დიდება,
 თუ მოაკლდება თავისუფლება?
 თავის მამულში მას გაჭირება
 სსკა და სსკა რიგად ეწუგებება:
 მუნ სულსა სული თვისად მიანნის
 და გულსა გულის ჰასუსი ესმის!»

«რად დაგკარბომია სსკაწკდა თვალი,
 ოდეს მეფეცა და დედოფალი
 ბეჟანან კეთილნი და ღირსეულნი,
 და უართ მითთანა შვილებრ ჩვეულნი?
 ჩვენის დედოფლის გულისა ნაცულად,
 მწუხარებათა სანუგეშებლად,
 რასა ვიპოვით ჩვენს სიცოცხლეში!
 *)

მსაჯულს ეგონა, რომე იგი გულს
 დედაკაცთაცა ჰქოკებს ცვალებულს,
 და აწ, რა ნახა ცოლი ამ ჰასრით,
 კარდაესება მას მსურველებით. —

ჳი დედანო, მარად ნეტარნო,
 კურთსევა თქვენიდა, ტებულ სასსოკარნო!
 რა იქნებოდა, რომ ჩვენთა დედათ
 სულიცა თქვენი გამოჰყოლოდათ!

*) ნამდვილშიაც აქ წერტილებია.

ვინღა ჭყავს გულის შემატეივარი
მამულს ასული, ახლა თქვენგვარი? ¹⁾
ჭარმან ჩრდილოსმან ყველაზედ პირველ
გარდაუცვალა მათ გული ცხოველ!
ჟანი გავარდეს აწ შეილსაც, მამულს,
ოღონდ კაამოთ ჩვენს საკუთარს გულს;
რის ქართველობა, რა ქართველობა!
მითომ რას? ²⁾ გვაგნებს უცნო ტომობა?...

რა მოახლოვდა ქალაქსა მეფე,
დიდხანს უჭკრეტდა ცრემლთა აღმჩქეფე!
პალატნი მისნი გარდმონგრეულან,
სახლნი სამშობლო დანაცრებულან;
მიდამო ჭსედავს უმატრონობას,
აღოსრუბასა და ნატამლობას!
დუმილი ჭსუფეკს მის არემარე!
მსოლოდ ბუტბუტებს მტკვარი მწუნარე,
შემრთველი მრავალთ სისხლთა ქართველთა:
იგი გადარჩა მსოლოდ სპარსელთა!

აღავსო კვალად ერმან ტფილისი,
რა მობრძანება ჭსცნა ირაკლისი. ³⁾
ქალაქი ისევე ჩქარად აშენდა,
თუმცა ადრინდელს მრავალი აკლდა!

¹⁾ ვეზ. ვარ. თქვენგვარი.

²⁾ ვეზ. ვარ. რა.

³⁾ ვეზ. ვარ. აღავსო კვალად ერთ ტფილისი,
რა მობრძანება ჭსცნეს ირაკლისი.

წარვიდგენ წელნი მოსკუნებისა
და კვლავ ირაკლიმ კრძალი¹⁾ ბრძოლისა
აღიღო ლექთა შესამუსურელად!
არც სპარსნი მორჩნენ დაუძარცხებლად.
სიბურის ჟამსა მოიცა ძალი
და შეპრწუნა კვალად ოსმალი;
კვლავ ასახელა თავის სახელი;
მაგრამ ამაო იყო ეოგელი:
დიდი ხანია, რომ ბუდი ქართლის
გარდაიწვეიდა გულმან ირაკლის! ²⁾

1839 წ.

¹⁾ ვეზ. ვარ. სრძალი.

²⁾ ვეზ. ვარ. დიდი ხანია გულს ირაკლისა
გარდაიწვეიდა ბუდი ქართლისა!

* * *

ატრფოვ, მასსოკს თვალნი შენნი
მშუენიერნი¹) ცრემლით ჭკროთოდენ,
და ბაკენი მღუმარენი
სვაშიადსა მიმაღვიდენ!

მაგრამ, სულო, იგი ცრემლი
არ ჭსტიროდა ამ სოფელსა;
სახე შენი მოწუენილი
არა ჭგავდა სორცაელსა!

აწ მივხვდი მე, უბედური,
თვალთა შენთა მეტყუელებას:
თურმე ცრემლი უცნაური
მოელოდა ჩემს ობლობას!

ახლაც, ოდეს ვნახე სადმე
ცრემლსა თვალთა მშუენიერთა,²)
გულ-ამოსკენით ვიგონებ მე
დღეთა ჩემთა ბედნიერთა!

1840.

¹) ორბ. ვარ. შუენიერნი.

²) ორბ. ვარ. შუენიერთა.

ჩემი ლოცვა.

ღმერთო მამაო, მომიხილე მე შეტომილი
და განმსკეპე კნებათაგან ბორბოტ ღელეილი!
ნუ თუ მამასა არღა ჰქონდეს გულის ტკივილი,
ოღეს იხილოს განსაცდელში შემცოდე შეილი?

ჳი სახიერო, რად წარვიკეთ მე სასოებას:
პირველ უმანკომ თვით ადამაც ჰსტოდა შენს მცნებას,
უმსსკერპლა წადილს სამოთხისა მშვენიერება,—
გარნა იხილა სასუფეველის მან ნეტარება!

ცხოვრების წყაროე, მასე წმიდათა წყალთაგან შენთა,
დამინთჳე მათში საღმობანი გულისა სენთა!
არა დაჰქროლონ ნაკსა ჩემსა ქართა კნებისა,
არამედ მოეც მას სადგური მუუდროებისა!

გულთა-მხილაყო, ცხად არს შენდა გულისა სიღრმე;
შენ უწინარეს ჩემსა უწეი, რაც კიზრასო მე
და—ჩემთა ბაკეთ რაღა დაუშთთ შენდა სათჳმელად?
მაშა ღუმილიც მიმითვალენ შენდამი ღოცვად.

1840.

*
*
*

სღმობჳსდა მნათი აღმოსავალს, მზებერ ცხოველი,
მცირითა შექით გარდუყარა ცასა ღრუბელი,
დადსამქესარო, სააკდარო და მეც გლახ გული
მჳსწრაფელ განმითენა, შავ-ბედისგან დაღამებული!

ნუ თუ აღმიჩნდი ცხოვრებისა ჩემის მნათობლად;
ნუ თუ შენ ჳფინო შეების სხივი ჩემს გულსა კვალად;
კვლავ აღმიტესო გულის ჳირნი, მიურუბულნი,
და განმიახლო ნეტარების დღენი წარსრულნი?

მაშ გამობრწყინდი, მფინე შექი ეგ საოცარი
და განანათლე კვლავ ცა ჩემი ესრეთ საზარი!
მეცა კელი ვჳეო დაჳანგებულს ჩემსა სანთურსა
და შეკაერთო ფიჭრნი ჩემნი შენს ხმას¹⁾ ციურსა!

დაკმეღრდე მას დროს, როს ვარსკვლავი მშკენიერის ცით
მინეტარება სიცოცხლისა დღეთა სიამით;
მოკჳწითქვამდე, თუ ვით მიმეყარა იგი მჳსწრაფელ ღრუბელს,
ბოლოს ვუმღერდე შექსა შენსა, შეების მომფენელს!

¹⁾ ვეზ. ვარ. კმას.

გჭეუტება მღაერსა სხვისა შენსა, ჳი მნათო ჩემო!
ოდეს კინილო მცირე ბინდი შენს შუქს გარემო,
შეის დამიღამდეს ამ სოფლისა სიამოვნება
და შენთვის დაკთმო ტრფობის წინდად უოკლი დიდება!

1840.

ჩემთ მეგობარო.

ბებუნო, კიდრე ცხოვრების დღეთ დილა გინათებთ და სიუვარული გულის ჭირთაც გისიამოვნებთ, არ დაინიოთ შაჟის ბედის მქსწრათუნნი ლახვარნი და შეუპოვრად წარისოცეთ ცრემლნიცა მწარნი.

აჭუეკით სოფელს, შეუჩენელს და მომღერალსა, ნუ მოარიდებთ სიუმაწვილეს ტრფობისა აღსა!

სასაცილოა ბური კაცი რომ უმაწვილობდეს, და საბრალაო, როს ჭაბუკი ბურიკაცობდეს!

მას ვაჭებ, კინცა თვის სიცოცხლე ასე ატარა, რომ უოკელი დრო შესაფერად მიმოისძარა! მაშინცა კმარა დადუმება გულის კნებათა,¹⁾ კისრად ტვირთება წუთის სოფლის მძიმე ზრუნებათა,

ოდეს მზის სხიენი შეგვიცვლიან ჩვენ დილას მას ნელს და ცრუ სოფელი სიუვარულსაც შეჭურის სარგებელს! მხოლოდ ერთს გირჩევთ და გახსოვდეთ ესე თათბირი, მერწმუნეთ, ძმანო, ნაცადი აჭეს ჩემს გულს ეს ჭირი:²⁾

¹⁾ ვებ. ვარ. მაშინცა კმარა შეკაკება გულისა თქმათა.

²⁾ ვებ. ვარ. მერწმუნეთ, ძმანო, ნაცადი მაჭეს ეს გულის ჭირი.

არ შეემსჯელოთ¹⁾, მოვისკასეს, გველა ჭდეს,
სულის დამტყვევნელს და გრძობათა ცრუდ მომღერალს!
აშვიის ენა მას ახარებს, მას ასულდგმარებს,
ხოლო სიყვარულს გული მისი ვერ მიიკარებს!

1841.

¹⁾ ვეზ. ვარ. შეემსჯელოთ.

* * *

ს უკეიქინო, სატრფოო, შენსა მგოსანსა გულას-თქმა:
მოკვდავსა ენას არ მალუმს უკვდავთა გრძნობათ გამოთქმა!

მინდა მზე ვიყო, რომ სხივნი ჩემთ დღეთა გარსა მოკაულო,
საღამოს მისთვის შთავიდე, რომ დილა უფრო კანცოკლო;

მინდა რომ ვიყო კარსკვლავი, განთიადისა მორბედი,
რომ ჩემს აღმოსკლას ელოდნენ¹⁾ ტუეთა ფრინველნი და კარდი;

მინდა შენ იყო, სატრფოო, მშვენიერისა ცის ცვარი,
რომ განაცოცხლო, შუკარნო, მდელო სიცხითა²⁾ და მშენარი;

რომ მხოლოდ მზისა ციაცი მას დილის ნამსა იშრობდეს,
და ერთად შესხიკებულნი, შეებას მოკუენდნენ სიცოცხლეს;

არეს აკსებდენ სიამით, მცენარეთ განმაცხოვლებლად,
იყვნენ მარადის, უხსნულად,³⁾ სოფლისა განსათაკებლად!⁴⁾

ნუ თუ ამ სულის წადილსაც, ჭრქვა⁵⁾ სიუყარული სსკათაებრ?
მაშინ მზეც უსხივ, უცეცხლოდ, შეიძლებს ნათვას კარსკვლავებრ;

1) ვეზ. ვარ. ელოდენ.

2) ორბ. ვარ. დამისა.

3) ვეზ. და ორბ. ვარ. მარადის.

4) ვეზ. ვარ. განსათაკებლად.

5) ორბ. ვარ. ჭჭრო.

მაშინ კარდინა კანთიადს კერლარა გარდაიშალოს,
და ცისა ცუარმან მდულოა არლარა ¹⁾ გააბიბინოს;

მაშინ შენც სსუათა მოკვდაუთა ბანოკანთ მიემსგავსები!
მაშ რად ერჩევი მათ შორის და ციურთ დაუდარები?...

მაგრამა მშეკენიურება გაქვს, ცისიურო, უსრწნული,
და ჩემთა გრძნობათ შენდამი კერ დაჭსდვან ²⁾ კაცთა სახელი!

1841.

¹⁾ ორბ, ვარ. აღარა.

²⁾ ორბ. ვარ. დასდვან.

*
* *

მეპოვე ტამარი, შესატარი,¹⁾ უდაბნოდ მდგარი;
მუნ ენთო მარად უჭრობელი, წმიდა ღამქარი;
ანგელოსთაგან იკროდა მუნ ღავითის ქნარი,
და განისმოდა ციურთ დასთა გალობის ზარი!

მწირი სოფლისა, დამაშვრალი მისითა ლელეთ,
მუნ კეძიებდი განსვენებას²⁾ წრფელითა ზრახვით;
გულსა, მოკლულსა კაცთ სიავით³⁾ და ბედის ბრუნვით,
ღამქარი წმიდა განმიტუობდა ციურის სხივით!

მუნ გუნდრუგის წილ, შევქსწირაკდი წმიდას სიუყარულს,⁴⁾
რომლის საკურთხად⁵⁾ დაკვსდებდი მე ჩემს გულსა და სულს;
ამა სიამით, ნეტარებით, ესრედ აღვსებულს,
მეგონა ვსხედავ სასუფეველს, აქ დაშენებულს!

მაგრამ საწუთო განა ვისმეს დიდ-ხანს⁶⁾ ახარებს?
განჭქრა ტამარი—და უდაბნო ჩემდა მდუმარებს;

1) მ. და გრ. ორბ. ვარ. შესაწენარი.

2) მ. და გრ. ორბ. ვარ. განსვენებას.

3) მ. და გრ. ორბ. ვარ. ბოროტით.

4) მ. და გრ. ორბ. ვარ. სიუყარულს.

5) მ. და გრ. ორბ. ვარ. საკურთხად.

6) გრ. ორბ. ვარიან. დიდ-ხანს ვისმე.

მას აჭეთ ჩემს გულს ნეტარება არ ასაძარებს;
მის ნატვლად სკედა და წუქდაიადი¹⁾ დაისადგურებს!

მოისპო მსწრაფლად²⁾ მისი ნაშთი და მისი კვალი!
განა თუ დრომან დაჭკრა თვისი მას აუი თუაღი?
არა, მოსმაგდა³⁾ მას სოფელი ცრუ და მუსთაღი!
დამშთა მე მხოლოდ მის ღამპრისგან ცეცხლი დამჭრაღი!⁴⁾

ვერღა აღმიგო სიყვარულმა⁵⁾ კვლად ტამარი!
ვერსად აღვანთე დაშთომიღი მისი ღამპრია!
ესრეთ დამისპო უგულმართმა ნუგეშის კარი,
და დაუღ ობლად, ისეკ მწირი, მიუსაფარი!

1841.

1) მ. და გრ. ორბ. ვარ. წუქდაიადი.

2) გრ. ორბ. ვარიან. მსწრაფლად მოსპო.

3) მ. და გრ. ორბ. ვარ. მოჭსმულდა, გრ. ორბ. ვარ. მოჭსწინდა.

4) მ. და გრ. ორბ. ვარ. დამშთა მე მისგან მხოლოდ ცეცხლი იგი
დამჭრაღი!

5) მ. და გრ. ორბ. ვარ. სიყვარულმა.

* * *

✓ **მ**აგარს თვალები, მიბნედილება,
ქეშისა რეცხლით დაქანტულები;
მაგრამ როს გუჭკრეტ, ზამბახ-უარდო ეკლად
განეწონვიან მათი ისრები.

მივხვდი, თვალებო, ჩემო მკელელებო, მაგ თქვენსა ქვევას,
მაგრამ ვით ელით თქვენგან კოდილის თქვენგან გაქვევას?

ვიცი, რომ მტრობენ გულსა მგრძნობელსა,
უწყალოდ ჰსტანჯვენ უნო მსხვერპლსა,
მაგრამ რა ისართ ზეცად აღმართვენ,
მათშივე ჰბოგებს საკურნებელსა!

თქალნო ღამაზნო, ვინ უძლოს თქვენსა ძლიერს ბასრობას,
თუ არა ჰსტკრეტდეს თქვენგან საკვდილში თვით უკვდაუებას?

1842.

სუმბული და მწირო.¹⁾

მწირო.

სუმბულო, სად არს თუროვნება შენი საამო,
რომ შენსა მსკერეტელს არ გააჩნდა დილა, საღამო?
მარტვი, სადა არს სუნი შენი, ამო და ნელი,
რომლით ათრობდა სიცოცხლის ყაბთ ღამაში კელი?

სუმბული.

მწირო, ხომ ჰხედავ, მოკვლელებივარ ჩემს სამშობლოს გულს,
ჩემთ ჰსწორთა ყვაკილთ, მშენიერს ცას და ჩემსა ბუღბულს:
აგერ მანისი ააყვავებს ტურფად ბუნებას,
მოკა ბუღბული და დაუშტეკენს სიყვარულის სმას²⁾;
ხოლო მე ხმული ბნელსა სადგურს და სეკდიანსა,
კვლარ ვინილაჲ ჩემსა ტურფას და ტბილს მგოსანსა!

მწირო.

ნუ თუ კერ ჰბოკებ აქ სანაცვლოს, ვერც რას საამურს,
სადაც ოქროთა და ვერცხლითა გიმკობენ სადგურს;
სადაცა კაცი შენს შეენებას ესრეთ ინახავს,
რომ მზე კერ გიჭკნობს და სიცოკე კერა დაგაზრავს?

¹⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. ჭილის ყვაკილი და მწირო.

²⁾ თაყ. ვარ. სიცოცხლის სმასა. მ. და გრ. ორბ. ვარ. სიყვარულის კმას.

ს უ მ ბ უ ლ ი .

მაგრამ მარტვ, რა არის ჩემთვის სასული დიდ-მშვენიერი,
ვით გააღიძებს ჩემს შვენივას სმული ჭკერი:
არღა¹⁾ მეკლება გარე წყარო, რივი, კამკამი;
არღა მეცემის²⁾ დილით გულსა სინოცხლის ნაში;
გრილი ნიაკი ჩემთა ფურცელთ არ უაღურსებს
და მაყელის ბუტკი მხისა სხიკთა არღა მიწრდილებს? ³⁾

მ წ ი რ ი .

სუმბულა ტურფაკ, მოიგონე მეცერი ზამთარი.
მისგან შენ⁴⁾ ახლა იქნებოდი უწულოდ მეკლარი;
ხახე, რა ძალემს შენთვის მზრუნველს კაცისა კელსა,
რომ მისი სუსხი ვერ შეგირყვებს ვერც თუ ფურცელსა.

ს უ მ ბ უ ლ ი .

ტე, მწირო, სოფლად ეოკელსა აქვს ესა და ბოლო,
მაგრამ ამას ეწუს⁵⁾ რომ უყამოდ მელების ბოლო!
ზამთრით ბუნება არა ჭკვდება⁶⁾—სეკლით იმოსკის,
რომ თავისს სატრფოს, გაზაფხულსა, განუმორების!

¹⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. რომ არ.

²⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. არ დამეცემის.

³⁾ ვეზ. ვარ. უწრდილებს.

⁴⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. რომლისგან.

⁵⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. კვსწუს.

⁶⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. არ მოკვდება.

და მუის¹⁾ ვითარის შეკნებითა კელაჲ შეიფურცელის,
ოდეს მერცხალნი ასარებენ მოსკლას საუკარღის!
ახ, როდის ვნახო მეცა კელად ჩემი ბუღბუღი,
რომ განვიშალა კელაჲ სიტურფით მისი სუმბუღი!

მწირო.

მშვიდობით, წაუალ, მეც მოკებნი ჩემსა ყვაკილსა;
ისიც შენსაკით²⁾ განაშორეს სამშობლო კელსა!
გამ თუ მასაც უდროდ ატკნობს უწეალო კელი,
და არღა მომხედეს³⁾ სუნი მისი, ტირთ-უგუმურელი!

1842.

¹⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. მაგრაძე.

²⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. ისიც შენებრავ.

³⁾ მ. და გრ. ორბ. ვარ. და აღარ მომხედეს.

* *

ქენის დაღალნი ურილობენ გუკლად
სხეტაკს მკერდზედა, ტრფობისა კულად,
ღ თვალთა ჩემთა ადაკრიშებენ
ხან ნუგეშისთვის, ხან დასაწყულად!

ოდეს ნიაკი ლამაზს დაღალებს
მიგიშლ-მოგიშლის ღ სიამოვნებს,
მაშინ ჩემს თვალებს აღაგზნებს შუნი
ღ გლას ჩემს გულსა ის ავაღალებს!

1842.

* * *

 ად ჭევედრი კაცსა, ბანოკანო, შირუმტვიცობას?
თუ კმდური შენ ტრფიალისა ცვალებადს გრძნობას:
რომ არ გამჭსკვალვის საუკუნო ტრფიალებითა,—
ტკავს არ პასუხს ჭსტემ შენ მას სულთ მშვენირითა.

სიღამაზეა ნიჭი მხოლოდ სორციელების,
ღ ვით ყვაილი თავისს დროზე მჭსწრაფლად დაჭენების;
აგრეთვე გულიც, მხოლოდ მისდა შენამჭსკვალები,
ცვალებადია, წარმაგალი ღ უმტვიცობა!

მშვენირება ნათელია, ზეცით მოსული,
რომლით ნათლდება უოკლი გრძნობა, გული და სული,
ღ კაცსა შორის, ვით კერძოსა ღვთაებობისა,
რად გრწამს არ იუოს საუკუნო მადლი ტრფობისა?

თვით უკვდავება მშვენირსა სულში მდგომარებს,
მას კერც შემთსეკვა ღ კერც ხანი კერ დახბურებს.
მხოლოდ კავშირი ესრეთთ სულთა ჭშობს სიეუარულსა,
ზეკარდმო მადლით დაუსსნულად დამტვიცებულსა!

მხოლოდ მათ შორის არის გრძნობა, ესთ სანუკველი,
რომ მის უტბილეს არც თუ არის სასუფეველი!
მას ცისა სსივით აცისკროვნებს მშვენირება,
ღ უკვდავებით აგვირგინებს ჭეშმარიტება!

1842.

მეჩანი

მირბის, მიმაჯურენს, უგზო-უკვლოდ, ჩემი მეჩანი,
 უკან მომხსნავის თვალ-ბედითი შავი უოჩანი!
 გაჭსწი, მეჩანო, შენს ჭენებას არ აჭკეს სამძღვარი,
 ჯ ნაავს მიეც ფიჭრი ჩემი, შავად მღელვარი!

გაჭკვეთე ჭარი, გააბე წელი, გარდაიარე კლდენი ჯ ღრენი,
 გაჭსწი, გაკურცლუ ჯ შემიმოკლე მოუთმენელსა სავალნი დღენი!
 ნუ შეეფარვი, ჩემო მფრინავო, ნუცა სიცსესა, ნუცა აუღარსა,
 ნუ შემობრალუბ დაქანცულობით თავგანწირულსა შენსა მსეღარსა!

რაა, მოეშორდე ჩემსა მამულსა, მოკაკლდე ჭსწორთა ჯ მეგობარსა;
 ნულა ვისილაჲ ჩემთა მშობელთა ჯ ჩემსა სატრფოს ტკბილ მოუბარსა, —
 საც დამიღამდეს, იქ გამითენდეს, იქ 1) იუოს ჩემი მიწა სამშობლო;
 მსოფლოდ ვარსკვლავთა, თანამაკადთა, გამდნო გულისა მე საიდუმლო!

კენესა გულისა, ტრფობის ნაშთი, მივცე ზღვის ღელვას,
 ჯ შენს მშენიერს, აღტაცებულს, გიჟურსა ღტოლვას!
 გაჭსწი, მეჩანო, შენს ჭენებას არ აჭკეს სამძღვარი,
 ჯ ნაავს მიეც ფიჭრი ჩემი, შავად მღელვარი!

1) გრ. ორბ. ვარ. მუნ.

ნუ დაეიმარსო ჩემსა მამულში,¹⁾ ჩემთა წინაპართ საფლავებს
შორის;

ნუ დამიტაროს სატროფომ გულისა, ნულა დამეცეს ცრემლი მწუ-
ხარის,²⁾—

შავი უორანი გამითსრის საფლავს მდელთა შორის ტილის
მანდურის,

ღ ჭარიშხალი ძვალთა შეთნილთა, ზარით, ღრიალით, მიწას მ-
ძაყრის!

სატროფოს ცრემლის წილ, მკედარსა, ოხერსა, დამეცემიან ციურნი
ცვარნი,

ჩემთა ნათესავთ გლოვისა ნაცულად, მივალალებენ სკაენი მუივარნი!
გაჭსწი, გაფრინდი, ჩემო მერანო, გარდამატარე ბუდის სამძღვა-
რი,

თუ აქამომდე არ ემონა მას, არც აწ ემონოს შენი მხედარი!

დაე მოგჭკუდე მე უპატრონოდ მისგან ოხერი!

ვერ³⁾ შემაშინოს მისმა ბასრმა, მოსისხლე მტერი!

გაჭსწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქეს სამძღვარი,

ღ ნიავს მიეც ფიჭრი ჩემი, შავად მღელვარი!

ცუდად სომ მაინც არა ჩაივლის ეს განწირულის სულის კვე-
თება!⁴⁾

ღ გზა უკალი, შენგან თელილი, მერანო ჩემო, მაინც დაჰჩება,

1) გრ. ორბ. ვარ. მშობელს მიწაში.

2) გრ. ორბ. ვარ. ნუ დამიტარებს სატროფო სულისა, ნუ დამეცე-
მის ცრემლი მწუხარის.—

3) გრ. ორბ. ვარ. არ.

4) გრ. ორბ. ვარ. ცუდად სომ მაინც არა ჩაივლის ჩემის სულისა
ესე კვეთება; ვეზ. ვარ. კვეთება.

რ ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს,
რ შეუპოვრად მას ჭუნე თვისი შავის ბედის წინ გამოუჭროლდეს!

მირბის, მიმაფრენს, უგზო-უკვლოდ, ჩემი მერანო,
უკან მომჩსავის თვალბედითი შავი ყორანო!
გაჭსწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამძლვარი
ღ ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელვარი!

მინის 9-სა. ¹⁾

1842.

¹⁾ ეს ღარი სიტყვა არ არის თავაიშ. ვარიანტში.

საფლავი მეფის ირბაკლისა.¹⁾

(კნიაზს მ.... პ....ძეს ბარათაევს²⁾)

ღოკიდრეკ მუსლთა შენს საფლავს წინ, გპირო მსტოვანო,
ღ წრემლთ დაკანთხეკ შენს სასულზე, მეფეკ კმოვანო!³⁾
ას, რად არ ძალუმს განცოცხლება წმიდას აჩრდილსა,
რომ გარდმოხედო ახალს ქართლსა, შენს პირმშოს შვილსა!

თაყვანს კვსცემ შენსა ნაანდერძებს, წინასწარად თქმულს!
გახსოვს სიკედილის ჟამს რომ უთხარ ქართლს დაობლებულს?
აჭა აღსრულდა კელმწიფური აწ ჭაზრი შენი,
ღ კვსჭამთ ნაყოფსა, მისგან ტებილსა, აწ შენნი ძენი:

ჟამ-ვითარებით გარდასუწილთ შენთ შვილთ მიდამო
მოაჭკთ მამულში განათლება ღ სძა საამო;
მათი ცხოველი, ტრფიალებით აღსაგეს სული,
უდნობს უინულსა ჩრდილოეთსა, განცოცხლებული.

ღ მუნით ჭზიდკენ თესლთა ძვირფასთ მშობულს ჭკეევანად,
მხურვალეს ცის ჭვეშ მოსამკალთა ერთი ათასად!
სადაც აჭამდინ სმლით ღ ძალით ჭფულობდა ქართველი,
მუნ სამშვიდობო მოჭალაჭის მართავს აწ კელი!

¹⁾ გრ. ორბ. ვარ. საფლავი ივერიისა.

²⁾ თაყ. ვარ. ბარატაევს.

³⁾ ვეზ. ვარ. სმოვანო.

აწ არღა ერჩის ქართლის გულსა კასპიის დელკა;
გერღა ურუგეს მას განსკუნებას მისი აღტუეველკა;
შავის ზღვის ზვირთნი ნაცვლად ჩვენთა მოსისხლე მტერთა,
აწ მოგვიგორიან ძრავალის მხრით ჩვენთა მოძმეთა!

მშვიდობა შენსა წმიდას აჩრდილს, გმირო განთქმულო,
უგანასკნულო ივერიის სიმტკიცის სულო!
აწ მიხვდა ქართლი შენსა ჭეულსა ანდერძნამაგსა,
ღ თაუგანსა-ჭსცემს შენსა საფლავს, ცრემლით აღნაგსა!

1842.

კნიაზ ბარათაევის¹⁾ ანარქუქმასედ.

მასკუბ ღვინით,
აგასკუბ ღვინით.
შესვი? გაამოს!

1842.

¹⁾ ვეზ. ვარ. ბარატაევის.

* * *

ღულა ბოროტა, კინ მოგინმო ჩემად წინამძღვრად,
ჩემის გონების ჭ სიცოცხლის შენ აღმშფოთრად? ¹⁾
მარტვი, რა უყავ, სად წარმიღე სულის მშვიდობა,
რისთვის მომიკალ²⁾ ემაწვილის ბრმა სარწმუნოება?

ამას უქადდი ჩემს ცხოვრებას, ემაწვილ კაცობას?
თითქოს მძღუედი³⁾ ამა სოფლად თაკისუფლებას,
ტანჯუათა შორის სიამეთა დამისასხუედი
ღ თვით ჟოჯოხეთს სამოთხუდა გარდამაქცეედი!

მარტვი, რა იქმნენ საკურეელები ესე⁴⁾ აღთქმანი?
რად მომიხიბლეს, აღმიბრე, წრფელები ზრახვანი?
სულა აღმშფოთო, მიპასუსე, ნუ იმალები,⁵⁾
რატომ გაცუედა ძალი შენი მომკვადოები?

წუეულები იუოს დღე იგი, როს შენთა აღთქმათა
ბრმად მიკანდობდი, კუმსსკერზლიდი,⁶⁾ ჩემთ გულის თქმათა!

1) გრ. ორბ. ვარ. განსამწარად.

2) ვეზ. ვარ. მამიკალ.

3) ვეზ. ვარ. მამცემდი.

4) გრ. ორბ. ვარ. შენნი.

5) თაყ. და გრ. ორბ. ვარ. სად ხარ აღმშფოთო, მიპასუსე, ნუ
იმალები,

6) თაყ. და გრ. ორბ. ვარ. ბრმად კუმსსკერზლიდი, მიკანდობდი.

მას აქეთ არის დაუუკარგე მშვიდობა სულსა,
ღე კერც ღელუანი გნებათანი მიკვლენ წუურვილსა!

განკედი ჩემგან, ჳი¹⁾ მაცდურო, სულს ბოროტო!
რა კარ აწ სოფლად დაშთენილი უსაგნოდ, მარტო,
ჭკუით ურწმუნო, გუღით უნდო, სულთ მასხურალი?
კახ მას, გისაცა მოჰხვდეს კელი შენი მსახურალი!

1843. 2)

¹⁾ ვეზ. ვარ. ჳი.

²⁾ ვეზ. ვარ. არ არის აღნიშნული წელიწადი.

* * *

შევიშრობ ცრემლსა, ჭირთ მანულებელს,
გულსა დაეიწკაუ დასანაცრებელს,
ღ მისსა ფერფელსა, ვითა საკეკეულს,
შეეჭსწირავ სატრფოს, ჩემსა სალოცეულს!

მისთ თვალთა ჭხარობს სამოთხე ჩემი,
მისი ღიმილსა შეკების მომცემი,
ჩემი წარმწყმედი, მაცხონებელი,
განმამბრძნობელი, გამსელელებელი!

ვით არ ვადიდო სიტურფის ღმერთა!
ყოელნი კეთილნი მან შეიერთა,
სულსა მოჭებურა ცის ნიჭნი ქვეუნად
ღ თავის მკობად ჭქმნა იგი მგოსნად!

1843¹⁾.

¹⁾ ეს ლექსი არის მხოლოდ ვეზირ. ვარიანტში, სადაც წელიწადი არ არის ნაჩვენები. რადგანაც დედანში იგი მოხდევს 1843 წ. დაწერილს ლექსს, ამიტომ საფიქრებელია რომ დაწერილი იყოს ამ წელში.

მია გ...სთან

მიაკ, ყაბახი, სამშობლო შენი,
წაგართო ავის ენისა გესლმან;
სატრფონი მისნი შემოგარენი
გარდახვეწილსა დაგისშო ეტლმან!

მაგრამ გაჩნს კიდევ გულში მის არე;
გიუვარს ყაბახის კარგიც ღ ავი,
თუმც უცხო, უცხო თუმაღ იარე,
მრავალი კარგი ნახე ამაჲვი.—

მაგრამ რას ჰსჯდავ აწ კრული ჩრდილოს?
აჲა ის დამე, ოდეს სატრფონი
აღამაზებდენ შენს ყაბახს ამოს,
შენის სიყრმისა თან-ზრდილნი ჰსწორნი.—¹⁾

¹⁾ ეს ლექსი გუნიას ვარიანტში მოქცეულია 1835 და 1836 წლებში დაწერილს ლექსებს შორის. იგი უნდა იყოს დაწერილი 1836 წ. ზაფხულში, როგორც სწერს თვით პოეტი თ. გრ. ორბელიანს წერილში 1837 წ. თებერვლის თვისა, სადაც მოქცეულია ესა და შემდეგი ლექსი—„ღამე ყაბახზე“, რომელსაც იგი მიუძღვის.

ღამე უბახსვდ.

მიუვარს უბახსის არემარე, თვალად საამო,
 მაისის ღამე, მიბუნდვილი, გრილი ჭ ამო;
 მაგრამ უმეტეს მიუვარს ღამე, როს მთვარე შუქით
 მოჭყენს უბახსსა ჭ კოჟორი დაჭქრის ნიაკით,
 ჭ მომდინარე ხან ზვირთთ ცემით, ხან ნულად მტკვარი,
 მოოხრავს შორით, კით მიჯნური, ყამთ მოჩივარი!

ამგჳარი იყო ის ღამეცა, ოდესცა გარე
 ფიჭრით მოცულმან ჩვეულებრივ უბახსს ვიარე.
 აჭა გუნდ-გუნდად დარაზმულნი აჭ იჭ ჭალნი
 პირად-პირადად სეირნობდენ, კეკლუც-მოსილნი,
 ჭ მათ გარემო შეჭფურფინვიდენ ურმაწვილნი კანნი,
 ზოგნი დამძნლნი, ზოგნი ტრფიალ ჭ ზოგნი ანცნა;
 თვითონ ცის მთვარეც მარწიწებით ღრუბულთ ეფარა:
 როს ქვეყნის მთვარეთ შეკეტრფოდენ ჭ მას კა არა.—

«ქსთქვი რამ, ეტყვიან უაფლანს¹⁾ ზოგნიერთი ჭალუბი,
 თუნდ თაკსა უფლად; ახლა პრანჭკას ნუ კი მოჭყუბი.—»
 უაფლანც სულდგმული აშიკობით დაიღიღინებს
 გულის საკლავად ჭ თან და თან ეელს მოიღერებს.

¹⁾ დედანში სწერია: უაფლანს.

ვის არ ჰსმენია ლექსი ესე რომ მუის სვედები—
არა აშლოდეს ჩვენსა ჭაღსა—ტრფობის ჭირები!

უეტრად მათში დაკინახე თეთრ კაბიანი
ღ—მეუესეულად მან მიმიღო ჩემნი ცნობანი.
არ გინი ამ დროს რად აღვიგზენ უფროს ცეცხლისა?
სად არს საღაღე, სად არს ძალი გრილის გულასა!
ენახე სადღაცა ჭაღთ ვრებაში რადისლაც ერთი
მას აქეთ თვალი ველარ მოჰკეკარ, ღ ახლა ერთი
ჰსდგას აჭა კრძალეით, ვით ჭურციკი ვეფხეთა შორისა,
უელი უელელობს, აღმგზნებული გულთა ჭირისა!

თვალი შემასწრა მან ამ დროს მე ღ შემომცინა;
ამან გამამხნო და გულს ძგერით წარჰქსდები წინა
ღ ასე ვუთხარ: ანეტარ მე რომ მეღირსა კვალად
სან:ტრი ჩემთჳს ნახუა თქვენი აწ მსიარულად.—
«ჭგმადლობთ, მითხრა მან, რომ თქვენ მანინ გახსოვართ კიდეკ:
ახლა მოდაა, ვინც ვის იცნობს ივიწუებს ისეკ.—
«დაწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ ვერც მოდები
ვერ მაძიშლიან თქვენსა ხსოვნას ღ ვერც დროები.»

ამა სიტუვაზე ვარდი დაწვითხედ მუის აუფურცლა,
ამ დროს ნიაკმანც თეთრი კაბა მიმოუქროლა
ღ ბუდეშური მის ფეფები ღამაზად მოჩნდა,
რომულთ სიამით ცნობა ჩემი წარიდეს თვისდა;

ამ დროს მთოვარეშე შუქი თვისი მისტეხა ბროლსა,
რომელმან შუება სიღამაზით ჭეინა ჩემს გულსა;
მაგრამ სხვა მუნით მიიკმოხდა სატრფოსა ქაღსა,
რომელი მუისეე მიეფარა, ნათელი—თვალსა!—¹⁾

¹⁾ ეს ლექსიც გუნიას ვარიანტში მოქცეულია 1835 და 1836 წლებში დაწერილს ლექსებს შორის და მისდევს ლექსს ძია გ...სთან. იგი უნდა იყოს დაწერილი 1836 წ. ზაფხულში, რადგან პოეტი პირდაპირ ამბობს გრ. ორბელიანის მიმართ 1837 წ. თებერვლის თვეში მიწერილს წერილში. თუმცა ეს კია, რომ ამ წერილში მოქცეული ეს ლექსი ბევრს განსხვავებას წარმოადგენს გუნიას ვარიანტთან, რისთვისაც იგი წერილთანაც იბეჭდება კიდევ ცალკე.

ნა..., ფორტოპიანოზედ მოძღვრალი.¹⁾

მას საკრავისა
ნულ ნარნარისა
სულს განასარებს
ღ მშენიარის
ენა ამიშლის
გულისა ჭირებს!
გჭკრეტდი ღამასსა,
სეკდითა ნაზსა,
ღ შევეტრფოდი;
ყოველთ გრძნობათა,
ყოველთ გონებათა,
მას მივაპყრობდი.
ღაწენი ნაცრემღნი,
ტრფიალთ დამწყულნი,
უფროს შენოდენ,
თმანი ნაშაღნი
მკერდზედ დაურიღნი
ემუქმეკებოდენ.

¹⁾ ეს ლექსი დაბეჭდილია „ივერიაში“ 1882 წ. №№ IV და V-ში მუხნარგიას მიერ. როგორც იგი შენიშნავს, ეს ლექსი მას უნახავს პოეტის ხელით 1841 წ. გადაწერილს პატარა ფერადს რვეულში, ერთად ლექსებთან—ძია გრ—ს და ღამე უახასზე. ეს რვეული ეკუთვნოდა განსვენებულს სამეგრელოს დედოფალს ეკატერინეს

ქუეუნა თკალნი
გულთა მომკლელნი
მოცინარობენ,
შაწაწა ტუნნი
ვარდებრ ნათურცლნი,
ლხენას მოჭბურკენ!

ჩ ი ნ ა რ ი. 1)

ანმარტოკებულს ფრიალას კლდეზე ჭსდგას ალკის სისა
 ნორჩი ახალი,
 მრავალ-შოკანი²⁾, მაგრილობელი, ჭაეროკანი, ტურფა, მა-
 ლალი.

საამო არის მის ჩრდილში ოცენა, ჭ მისთა ფოთელთ³⁾ შრიალთა
 სმენა,

ღ წყალთ დუდუნზე უკუღმართისა ამა სოფლისა ჭირთა დათმენა!
 მოქშუის მტკვარი, მოჭქრის ნიაკი ჭ შრიალითა არხვეს ჩინარსა,
 ჭ გამოჭსტემენ სასიობასა, ტუბილის ოცნებით დამამინარსა!

მრწამს რომ არს ენა რამ საიდუმლო უსაკოთაც ჭ უსულთ შორის,
 ჭ უცხოველეს სხვათა ენათა არს მნიშვნელობა მათის საუბრის!

კათა მიჯნური სატრფოს ამაყსა, მტკვარი მას ნორჩსა ფერხთა
 კვლებს,

ღ აღმოარხვეს უფსკრულებიდან ჭ ალეკვილი კლდესა კხლებს!
 მაგრამ ჩინარი, მალლად მჩინარი, დგას შედიდურათ ჭ საიმაყით,

1) ეს ლექსი იბეჭდება პ. უმიკაშვილის რეეულითგან. მის შე-
 ნიშენითგან ჩანს, რომ ლექსი გადმოწერილია მიხეილ ბირთველის ძის
 თუმანიშვილის ნაწერთგან.

2) ასეა გადმოწერილი პ. უმიკაშვილის მიერ, ხოლო „ცისკარ-
 ში“ 1869 წ. № 10, სადაც ეს ლექსია დაბეჭდილი, სწერია: „ტო-
 კანი“.

3) ასეა გადმოწერილი პ. უმიკაშვილის მიერ, ხოლო „ცისკარ-
 ში“ სწერია: ფოთოლთ.

ღ მხოლოდ თავსა გარდმო-გარდილებს სეკდიანისა შერხევის
სახით.
რამდენ-ჯერ ჭარი შეარხევს საროს, იმდენ-ჯერ მტკვარი უშეტეს
ოსრავს,
თითქოს სიშურიით შეშფოთებულა, ღ კლდის ჰირებსე ზვირთთა
შემუსრავს.
ესრეთ იდუმალ, მაგრამ ძლიერად დაიტანჯების მარად მიჯნუ-
რი,
თუ მას ნამდვილად კვზნების გულსა ტრფიალებისა წეცხლი
ცაური.

1844.

ომი საქართველოს თავადაზნაურ-კლესთა
პირისპირ დაღისტნის და ჩენელთა, წელსა
1844-ს მძღვანელობასა ქვეშე ღუბერნიის
მარშლის თავადის დ.... ო....¹⁾

ქროდე გაკვასო! ახლო არს დღე შენის აღსასრულისა!
შეთქმულან შენზე ერთპირად ძენი ქართლისა სრულისა.
აღუბად შენგან სისხლისა, უბრალოდ დაქცეულისა,
და აღმორთმეკვად უწყალოდ შენს შორის ბორბოტ სულისა.

ქართლითგან მოკვალს მარადის მამულის მონა ღაშქარი,
წინ ერისთავი მოუძღვის მიწასა გააქვს ზანზარი!
გაკვასო, ქართლოს საფლავზედ არიან გაფიცებულნი
და მათ წინ კერლა დაუდგნენ კერც შენი პირველ რჩეულნი!

სომხითით მოჭსტეჭს სასარდლო ძეგლადგან სახელგანთქმული,
მის შორის²⁾ ჰბრუნავს ცხოველად დაკით სარდრისა კვლავ სული!
სე დაღისტნელნო, სომხითის³⁾ კედელნი თქვენგან ნგრეულნი
მის ძეთა თქვენის თაკებით ჰყონ ახლად აღშენებულნი!

¹⁾ დიმიტრი ორბელიანი. ეს ლექსი იბეჭდება პ. უმიკაშვილის რვეულითგან. მას გადმოუწერია სხვა რვეულითგან, რომელიც სხვის ხელით ყოფილა ნაწერი და არა პოეტისა. იგი დაბეჭდილია აგრეთვე „ცისკარში“ 1858 წ. № II-ში სახელით: ღაშქრობა ქართველთა გაკვასზე.

²⁾ „ცისკარში“ მასშიგან.

³⁾ „ცისკარში“: სომხეთის.

კაკასო, აჭა კახნიცა, შენზე გულ-ამღვრეულები,
მეუის ირაკლის გაწრთვნილნი, გპირებად დასასულები!
ნუ ჭგონებ, აღსაცილიყუნენ მათ შორის ძველნი მამანნი:
ყოველსა დაჭმთა შეილები, საშვილიშვილოდ ეაქვანნი.

ნაუნჯნი უმანიც მეუისა, თუშები მოუღალავნი,
ჭსდევნიან მტერთა მძვინვარედ, ვით ძველნი ცხუართა მღალავნი!
თქვენი ჭირიძე, თუშებო, ბიჭობა თქვენი ქებულა,
მასვილი თქვენი მარადის დაღისტნელთ ქედზე ღესულა!

ამ გპირულს ჟარსა ერთობრივ ჭყავს ღირსი წინამღმდეგი,
მან თავი დაჭსდუა სპათათვის, სასკელითა ჭჭმნა სასკელი,
ღ საკადრისად გკარისა გამოხნდა ნამდვილ ქართველად:
მტერთ სიხარულით შეებმის მჭკრეტელთა საოცნებულად!

კაკასო, ძრწოდუ! შეირყა ჩეჩენიც დასამსობელი!
ვის არა ადეტაცების სული ამ აშხის მცნობელი?
სე მძანო, ნუ თუ არ გესმით მეუის ირაკლის სმა მადლით?
გისმობთ: «ქართველნო, ჭეი შაბაშ, კურთხევა თქვენდა ზე მადლით!»

მძანო, თქვენ ჭჭმენით საჭმენი, ღირსნი თქვენთა წინაპართა:
იმპერატორსა უმსხვერპლეთ, ვაი დაჭმართეთ წარმართთა!
აზრდილნი ჩვენთა მამათა იშუებდენ საიჭიოსა,
ღ გვიკურთხებენ სასკელსა, მომავალთ მოსალხინოსა!

სექტემბრის 20-ს დღესა

წელსა 1844-სა.

* * *

მადლი შენს გამჩენს, ღამაზო, ქაღლო შავთვალებიანო,
დღისით შხეკ, ღამე მთოკარეკ, წყნარო და ამოდ ხმიანო!
შენის ღოდინით კოულდგმულვარ, თაყვანს კჳსრემ შენსა
სახელსა,
დედისერთა კარ, ნუ მომეღაე, ნუ დამანანებ სოფელსა.

ყარბი ვინმე მოკსულვარ, სოფლისა მუშა საწყალი,
ამხანაგად მუეკ ნაბადი, მობილად—ბასრი ხანჯალი,
მე სხვა სიმდიდრე რად მინდა? მე შენი გულიც მუყოფის:
მის ფასი კიდე საუნჯე ცას ჭკეშეთს განა იყოფის? ¹⁾

10 იანვარს.

1845-

¹⁾ ეს ლექსი დაბეჭდილია «საქართველოს მოაზრის» № II-ში
1863 წ. მისი დედანი არა ჩანს.

* * *

სამქროლას ქარმან სასტიკმან, თან წარმიტანა უკავილი,
მაცხოვრებელი სიცოცხლის, სუნნულებითა აღესილი!
იგი ნიადაგ ციურთა ცვართაგან იუო ნამილი;
დრომ უფამურმან აწ ცრემლით შესკარა მისი ადგილი!

აწცა თუ სადმე კახილაკ მისს ფურცელს, მისსა დანაჰკნობს,
მოძულეებული სიცოცხლე მუისკე კუჲლადცა დამატკობს.
მაგრამ მჭსწრაფლადკე გასშირდნენ მწარენი ჭირნი გულისა,
რა ფიქრთა წარმოუდგებათ დაკარგვა სისარულისა. ¹⁾

¹⁾ ეს ლექსი, როგორც სჩანს წერილითგან, რომელიც მიუწერია პოეტს მ. ორბელიანისათვის 9 თებერვალს 1845 წ., უნდა იყვეს დაწერილი ამ წელს.

* * *

რას ბედნიერ ვარ შენთან ყოფნითა,
ღიმილით გეკვარ მაისის დღესა,
მე შენს თვალებში ვსწკრეტ სამოთხესა

ღ მათი მსკრეტი ვიწვი ტენსლითა!

არ დაიჟერებ, თუ ვით სატრფო ხარ,

არ დაიჟერებ, არ დაიჟერებ, არ დაიჟერებ, თუ ვით სატრფო ხარ!

როს უბედურ მეოფს მე მოშორება

გონება მტანის მშვენიერების

ვსთელი მოწყინებით ყაბთ მსმუნვარების

ღ სკედა გლახ გულს დამეფარება!

არ დაიჟერებ, თუ ვით სატრფო ხარ!

ხან ძილსა იერთობს, ხან სუკლით ოხრავს,

ხანცა ყოველს სუფს ამხიარულებს,

ხან სიკედილს იწკეკს, ხან შორით ოცნებს,

ხან ჭეკება სოფელს, ხან ცად მიფრინავს!

არ დაიჟერებ, თუ ვით სატრფო ხარ!¹⁾

¹⁾ ეს და შემდეგი ლექსი—«ჩისა ფერს» დაბეჭდილია ჟურნ. „ნივე-რიაში“ 1882 წ. №№ IV და V ი. მეუნარგიას მიერ, რომელსაც იგი-ნი უნახავს სამეგრელოს დედოფლის ეკატერინეს ქალაქებში თვით პოეტის ხელით დაწერილები 1/2 ფულსელს ქალაქდზე.

* * *

ცისა ფერს, ლურჯსა ფერს,
პირველად ქმნილსა ფერს
ღ არ ამ ჭკუენიერს
სიყრმიდგან ვეტრფოდი.
ღ ახლაც, როს სისხლი
მაჭკეს გაციებული,
ვფიცავ—არ ვეტრფო
აროდეს ფერსა სხვას.
თვალეში მშუენიერს
ვეტრფი მე ცისა ფერს;
მოსრული იგი ცით
გამოჭკრთის სიამით.
ფიქრი მე სანატრი
მიმიწვევს ცისა ჭედს,
რომ ეშხით დამდნარი
შევერთო ლურჯსა ფერს.
მოგჭკვდეები—ვერ განხავ
ცრემლსა მე მშობლიურს,—
მის ნაცვლად ცა ლურჯი
დამაფრჭვევს ცვარს ციურს!
სამარეს ჩემსა, როს
გარს ნისლი მოეცვას—
იგიცა შესწიროს
ციაგმან ლურჯსა ცას!

მლოცავ დღეს ჩემის გაჩენის, ბედნიერ ვარ მე, თასი:
სამღერალო ვარ ტურფა სულთ ჳ მოსალხინო მართასი!
მოკვდიოთ სევდიოთ მაშურაღნო, გასვათ სასმელი დმურთასი
ჯ მუის გიჭარვოთ გულისა, ვით ერთი ჳირი ათასი!¹⁾

¹⁾ ეს ლექსი დაწერილია კნ. მართა ერისთავის თასზე, როგორც შენიშნავს ზაკ. კიკინაძე, ბარათაშვილის ლექსების შემოთხვევაში.

წერილები

ნიკოლოზ ბაკათაშვილისა

I

ქ. მბ.

ტფილისი. გარეთუბანი, 1837-სა წელსა თებერვლის...¹⁾

სუჭარულა ძიავ! გთხოვთ მომიტკეოთ ესდენ ხანს ჩემ-
გან მოუწერელობა; ეს გარემოების ბრალია: ხან არ კა-
ნადი ადგილი, თუ სად იმყოფებოდით, ხან საქმეებში
გაკერთოდი სამსახურისა გამო (я чиновникъ экспедици
суда и расправы) და ამოხაში ორშაბათი გამოემარებოდა
ხუალმე, როდესაც მანდაური ფოქტა მოდის. ასე, ძიავ, ვიცა მო-
მიტკეებ.

აგერ წელიწად ნასკეარია, რაც მე გიმნაზიაში კურსი და-
ვასრულე და კიმყოფები სუდანიასპრავაში. წარდგენილი ვარ
ჩინსედ და ჩქარაც მოკული. მაგრამ უნდა აღვიარო, რომ არც
პანციონში ყოფნის დროს, когда будущность моя пред-
ставлялась мнѣ въ радужныхъ мечтаніяхъ, და არც მერმე,
ვიდრე სამსახურში შევიდოდი, სულ არ მომსვლია ფიქრად სა-
მოქალაქო სამსახური: ჩემი სურვილი იყო ვარის-კაცობა, იგი
მზრდიდა მე აქამომდენ და ასლაც ხანდისხან კიდევ შთამომე-
პარება ხუალმე გულში. მაშ რაღამ დამიშალა, თუ კი ჩემი სურ-
ვილი იყო? აი რამ დამიშალა: ჩემთა მშობელთა მიხედვად ეს

¹⁾ ეს წერილი გადმოთხდებოდა გაზეთ „დროების“ № 114
1885 წ., რომელშიაც იგი დაბეჭდილია ბ-ნის ი. მეუნარგიას მიერ.

მომიდეს, რომ კოჭლი ხარო და თუ არ ინკალადის კომანდაში
სხუგან არ მიგიღებენო, მაშინ, როდესაც ფურკი უკვე მჭონდა ჭ
კარგადან მაჭკს ასე, რომ ჩემებურად ვიდეგ კვსტი ჭ კიდეც ვტან-
ცაობ. მაგრამ, რადგანც შევიტყე უარი მათი ჭ მით უამოვნობა,
კვსთხოვე უნივერსიტეტში მაინც გაგზავნა, რომ თუ შტატსკი
გიუო, გიუო... არც ეს შემისრულეს. უბედურებისაგამო, მამაც
ამ დროს აუად შეიქნა 'ღ აუადმოფი, ჩემს თხოვნაზე, ასე მე-
ტუოდა: «შელო, ხომ ჭხედავ შენის სახლის გარემოებასაო,
იჭნება მე ველარც კი გავაწიო ამ სნეულებასაო, შენს სახლს
არ უმატრონებო?» ამ შემდეგ გუელი აღარ იუო, რომ კიდეც
შემეწუხებინა მამა ჩემის თხოვნით. დაგრჩი ისეე ჩემს მამულ-
ში; განგჭსწესდი სამსახურში და დაუდმოტნილდი ჩემს მკანრს
ბედსა, თუმც სანდისხან ჟაგროით დავაპირებ სწულმე მასთან
შებმას: ან ჩემი ბედი და ან ჩემი სურვილის აღსრულება? რა-
დგანაც ასე მოხდა, მაშ აქ კვსპედიციაზე გარგს ადგილს ვერ
ვიპოვნიდი. უნდა მართალი ითქვას, რომ ეს ადგილი ურმაწვი-
ლის გაცისათვის, ვისაც კი სამოქალაქო სამსახური უნდა,
პირუჭლი შკოლას; ეს არის რომ КРУГЪ ЧИНОВНИКОВЪ НЕ
ВЫГОДЕНЪ ДЛЯ ОБРАЗОВАНІА ПРАВСТВЕННОСТИ, მაგრამ ეს თა-
ვიზედ არის დამოკიდებული.

ამისთვის განცნობებთ ჩემს ვითარებას, რომ ჩემი აქ დარ-
ჩობა სიზარმაცეში არ ჩამომართოთ. ღმერთმა დამიფაროს!
ეგ თვისება სხვსაც მეუფავრება. ჭეშმარიტად არა, ზარმაცი არა
ვარ, მაგრამ რა კჭქნა, რა გაეწუობა სოფლის ბრუნვას... მხ-
ლას!...

ამ წარსულს ზაფხულში, ერთს შეწნიერს, მთვარის
ღამეში, ებახსზედ დავიარებოდი, სადაც მასმინ შეწნებამ, სა-
ტროფოთ მარაჭამ, მათმინ უწინდელებერ კიდეც დარდიმანდობამ
სრულად განატებეს სახედუჭლი, აღმიტაცეს ფიჭრნი, წარმი-

ღეს გონება! კოჟურის ნიაკის ქროლაზე, ძიაკ, მერწმუნებით, თქუწნ მომაგონდით, მაშინ მომაგონდა: *«განცეცხლებულთა ღვი-
ნისგან შუბლთა კოჟურის ნიაკი განგვიგრილებეს»* და მაშინვე
განვიზრახე, რომ ამ ღამეს უთუოდ აღკწერ და გაუგზავნი
ძია გრიგორის-შეთქი, და კიდევ აღვასრულე; მით უფრო ჩქა-
რად რომ ერთმა საგანმა ჰირველ დამასო გულს კაკშანი.

შენი არს ყაბასი, ძიაკ, შენ გიუჭარს იგი, ჭ ამასაჟს
მასზედ წარმოებული შემთხვევაც შენ მოგკიდვის; —აი:

ძიაკ, ყაბასი, სამშობლო შენი,¹⁾
წაგართო ავის ენისა²⁾ გესლმან;
სატრფონი მისნი შემოგარენი
გარდახვეწილსა³⁾ დაგისშო ეტლმან!

მაგრამ განსს კიდევ გულში მის არე;
გიუჭარს ყაბასის კარგიც ჭ ავი,
თუმც უცხო ჭ შორს⁴⁾ თემად იარე,
მრავალი კარგი ჭნახე ამბავი.

მაგრამ რას ჭსედავ აწ კრული ჩრდილოს?
აჭა ის ღამე, ოდეს სატრფონი
აღამავებდენ შენს ყაბასს ამოს,
შენის სიყრმისა თან ზრდილნი ჭსწორნი!

1) ეს ლექსი ცალკეა მოქცეული გუნიას ვარიანტში.

2) ეს ორი სიტყვა გუნიას ვარიანტში არ არის ხაზგასმული. არ ვიცით აქ დედანშიც საზგასმულია, თუ ბ-ნის მუუნარგოას მიერ არის.

3) არც ეს სიტყვაა ხაზგასმული გუნიას ვარიანტში.

4) გუნიას ვარიანტში არის: თუმც უცხო, უცხო თემად იარე.

ღამე უბახსედა.

მიუწარს, უბახსო, მუუდროება ღამისა შენის
თაღსად ბნელისა მათისა დროს წყნარის ღ ტფილის;
ბეგრეულ მინახავს სასე შენი შეწინაურებით—
ძეწლის ახალთან ახლის ძეწლთან შენობაებით;
მაგრამ უმეტეს მიუწარს ღამე, როს მოვარე შეჭით
მოჭეუნს შენს არეს, თვით ბუნებით სავსეს სიამით,
ღ მომდინარე კეკლეებითა ხუეილით მტკეარი
ზვიართთა ზღატეწელს¹⁾ შორით სმენად დასამტებობარი!

ამ გეწარი იყო ის ღამეცა, ოდესცა გარე
ფიჭრით ზოცულმან ჩეწულულებრივ უბახსს ვიარე,
სადაცა მწეობრად დარაზმულნი აქა-იქ ქალნი,
პირად-პირადად სეირნობდენ კეკლეურ მოსიღნი,
ღ მათ გარემო შეჭეფრფინვიდენ ურმაწვილნი კაცნი,
ზოგნი დამძილნი, ზოგნი ტრფიად ღ ზოგნი ანცნი.
თვითონ ცის მოვარეც მოწიწებით ღრუბელთ ევარა,
რომ ქტყუნის მთვარეთ შეეტრფოდენ ღ მას კი არა!—

ეჭსთქვ რამა იტევიან, ყუაფლანა, ჟუაფლანა, ზოგნი ქალები,
ეთუნდ თავსა უფლოდ; ახლა პრანსკვას ნუ კი მოჭეუკები.—
ყუაფლანც მორჩილი სატრფოთა მათ დაიღიღინებს
გულის საკუდაკად ღ თან-და-თან ყულს მოიღერებს.—
კის არ გსმენიათ მის ღმობით თქმა, რომ მყის სკედები,
კეკლეუნო ქალნო, არ ავშლიათ გულად მკედრები?

¹⁾ აქ უნდა შეცდომა უნდა იყვეს. ალბად უნდა ყოფილიყო:
ზღატეწელს.

ვიღოს ჭ ვიღოს კორეში ამოდ დაირაკრავებს.
ღ მას ნიაკი არე-მარეს შეამუსიკებს.

უეცრად მარეუნივ დავინახე თეთრ კაბიანი,
მათ შორის მდგომი, ვინ მიმჭკადა მჭსწრაფლად ცნობანი,—
არ ვიცი ამ დროს რად აღვიგონ უფროს ტეცხლისა;
სად არს გაბეჯვა, სად არს ძალი გრილის გულისა?
ვნახე სადღაცა ქალთ კრებაში, რადისლაც ერთი
მას აქეთ თვალი ველარ მოეჭკარ, ჭ ასლა ერთი
ჭსდგას აქა წყაზრად, ვით ქურციკი ვეფსეთა შორისა;
ველი ველეულობს, დამიფანტეელი მსწრაფელ გონებისა!

თვალი შემასწრო მან ამ დროს მე ჭ შემომღინა;
ამან გამამხრო—და გულს ძეგერთ წარეჭსდგევი წინა
ღ ასე ვუთხარ: ნეტარ რომ მე მეღირსა კვალად
სანატრი ჩემთვის ნახვა თქვენი აწ მსიარულად.»
«ჭემადლობთ, მითხრა მან, რომ თქვენს მანც გასსოვართ კიდვე:
ასლა მოდაა; ვინც ვის იცნობს ივიწეებს ისე.»
«დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ ვერც მოდები
ვერ მამიშლიან თქვენსსა სსოვნას ჭ ვერც დროები.»

ამა სიტუაზე ვარდი ღაწვთზედ მუის აეფურცლა,
ამ დროს ნიაკმანც თეთრი კაბა მიმოუჭროლა
ღ—ბუდეშური მის ფეეები ღამაზად მოჩნდა,
რომელთ სიამით ცნობა ჩემი მიმჭკადეს თვისდა;
ამ დროს მთოვარემც შექს მის სალი აღუგზნობინა,
რომელმან ჩემს გულს სახდომობით შეჭბა მოჭფინა;
მაგრამ სსუა მუნით მიიჭკომობდა სსტროფოსა ქალსა,
რომელი მუისვე მიეფარა ნათელი—თვალსა!

ძიავ! ეს ლექსები დიდი ხანია დაწერილი მქონდა, მაგრამ
ფურცლას ვერ ვანდე კიდევ, რა ვიცი როგორ მომხდარიყო, იქ-
ნება დაკარგულიყო, და შერე: ჰ.

«არ ვინ იცის, რა გამოვა რისაგან».

სხუტბრ, გთხოვთ თქვენის წიგნით მასიამოვნოთ რაი-
მე; იგი ჩემთვის ძვირფასია. მშვიდობით! ღმერთმა ინებოს, რომ
კჭაღად მამულში გინიღოთ.

თქვენი უმოწილესი ნ. ბარათაშვილი.

II

г.в. евраим

6-го августа 1838.
г. Тифлисъ.

Дорогой друг! Не пеняй меня за молчаніе. Право, въ нашемъ скучномъ отъ жаровъ, душномъ отъ пыли, городѣ нѣтъ ничего любопытнаго. Я оживляюсь только по вечерамъ луннымъ, такъ прекраснымъ въ Тифлисъ! Вчера, въ одинъ изъ этихъ вечеровъ, пошелъ я бродить къ Московской заставѣ; вдругъ я очутился на кладбищѣ. Признаюсь, немного смутился, когда я взглянулъ на это оиѣненіе: 11-ть часовъ ночи. Ни души. Кругомъ пустота вѣчная; луна тускло освѣщаетъ могилы, какъ догорающая лампада усопшаго. Тихо и медленно протекаетъ Кура, какъ будто боясь нарушить покой въ этомъ уныломъ мірѣ.... Ты теперь въ раздолѣѣ, и я не хочу смущать тебя мрачными думами, которыя навело мнѣ на душу это зрѣлище небесно-земное! Но скажу, что прекрасное изобрѣтеніе кладбище, а это необходимо, чтобы смертный порой читывалъ бы по нему свою жизнь: утѣшеніе несчастнаго, конецъ счастью!

Ну, обратимся къ тебѣ.

Спасибо, братъ, за письма—за удовольствіе. Последнее изъ нихъ читали мы съ Захаріемъ Орбелиановымъ. Это было критика, или лучше, посланіе къ сочинителю «სტორია». Прекрасно! Только, кажется, оно не достигнетъ цѣли, то-есть, ты не узнаешь, кто это невѣдомое «სტორია». Это тайна сочинителя. Онъ писалъ ни для тебя, ни для

свѣта; писалъ для нея одной; она его понимаетъ и онъ этимъ доволенъ. Чтожъ ему больше? Нужды нѣтъ, поняли ты его, или нѣтъ? Мы всѣ знаемъ только, что предметъ украшаетъ стихи. А если хочешь знать одно только значеніе слова «*ასტრა*», то это очень просто: оно взято съ французскаго *astre*, которое по нашему, მზის თავეანა, значить: მთიება.—სესე, ჩემო ბატონო!

Скажу тебѣ новость, თუ არ გავუგონებო. Я ѣду сегодня вечеромъ въ д. Мцкнети.—Зачѣмъ?—А зачѣмъ, что она тамъ. Мать ея просила меня провестъ съ ними нѣсколько дней. Каковы должны быть эти дни? Ахъ? მამ მთქვედა, ბე!

Однакожъ кончимъ бесѣду, а то прозѣваю на почту. Ты знаешь, я не люблю заготовлять заранѣе письма.

Прощай, пустынный Алазанской долины! Повѣдай мнѣ что нибудь о *доль* твоей долины.

Весь твой Н. Баратовъ.

P. S. Не успѣлъ написать особо къ Варламову. Если увидишься съ нимъ, скажи ему, что дѣло его обработано, какъ онъ хотѣлъ, и представленъ къ чину. Пусть теперь примириться съ свѣтомъ ¹⁾.

¹⁾ ამ წერილს, რომელიც მინაწერია მიხეილ ბირთველის ძის თუმანიშვილის მიმართ, თავში აქვს წარწერა თუმანიშვილის ხელით: 10 ავგუსტა. Цар. Колодцы.

III

მკვარცხელი ძმაო, გრიგოლო, დაძინაშაკე კარ შენთან დიდი; მაგრამ შენ რომ ჩემს ადგილს იყო, აღარ გამამტუუნებ, — დიმიტრიევსკის ლექსები გეთხოვნი, — მთელი ქალაქი სულ შევარდნაზე დაკვირვებული ვიშოვნი. ნოტები სომ თაგის დღეშია, არ ყოფილა. — შევეტყუეთ, რომ თურმე ძირანციცულს ვსწავლობ. ერთმა ქალმა შემოგიტყუა: «სძინაშაკე ნათქვამიაო: ოც და ათ წელიწადს უკან რომ კაცი ჩონგურს ისწავლის, საიქიოს დაუკრავსო.» რაზღოვროსა და ღრამატიკას დაძინაშაკე ერთი ჩემი ნაცნობი, ვერ არ მოუტანია; ამას უნდა, თურმე აჭმადისინ გამოგიგზავნიდი. — თუ ქალაქის ამბავი გინდა, ვსწორე გითხრა, ბევრი ჭორიანობაა და ჭირიანობა; ორივე ერთია; მაგრამ ჭირი ტუეილია ამ ხელად და ჭორი კი მართალი, — დიდი დაძვრებებია ქალებისა; დიდი აყალ-მყალი; დიდი ტირილი; დიდი ღამის თეკები; დიდი წვეულებები ერთმანერთის ვახვრით. დაწვლილებით მოგწერდი ყოველს ფერს, მაგრამ კვლავ იყო, როცა მოცლით ვიქნები. ამ ამბავს დიდი აწერა უნდა. ამ წიგნსაც საჩქაროთა ვწერ ვალატაში. — ჩვენც ასაღეს სასლებში გადაკედით, ანისისატის უბანში; უწინ რომ ახსავი იდგა. — ჩვენმა ღიტირატურამ ორი კარგი თარგმანი იშოვა: კიბინმა გადმოთარგმნა *Ромео и Джулиетта*, შექსპირის ტრადუცია და მე ვთარგმნე *Юлий Тарентский*, ტრადუცია ლეიპციციისა; თუ წაგიკითხავს, ბიბლიოტეკაში იყო დაბეჭდილი; მე ძალიან მაძვირებს და ჩვენმა განათლებულმა ქალებმა, ასე გაშინვე, იტირეს. —

მაიკო ძალიან გწუეკელის, არ ვიცი რა მოგიწერია. — ბაღა-
შოვის სიკვდილს აქ ასე გლოვობენ, რომ ეს არის შაკუბი არ
ატყიათ, თორემ სხვა აღარა აკლავთ რა. —

სხვა? სხვა ამ ხელად ეს იუოს. — ნუ კი შემომწერები. —

შენი მარად ჭ მარად ჭ მარადის იქითაც

ნიკოლაი.

წელსა 1841-სა.

მაისის 28-სა დღესა.

ქ. ტფილისი.)

1) ამ წერილს მეოთხე გვერდზე აწერია აღრესი:

Его Сіятельству

Милостивому Государю

Григорію Дмитріевичу

Князю Орбеліанъ.

Г-ву Капитану Грузинскаго Гренадерскаго полка и Кавалеру. —

Въ Горіи

IV

წაუჭარელა ძმაო, გრიგოლ, შენი წიგნი მომიტანა დიმიტრი ფოკაძემ. დიდად მამა ამ წიგნმა, მეტადრე ქართველების ქებას. — მანთ თქვენ ჭ იქით ანდრონიკოვი! მანდიცამა როგორც იტყვიან, ასახელა თავისი სასული ჭ ზღაპრული გმირობის კმა დაიგლო მრთელს მსედრობაში; თუარემ შენ თვითონ შეიტყობ დაწვლილებით. — მითამ როდის ჭ რაში არა კჭყოფილვართ კარგნი, მაგრამ ჩიმიქუნომ!

მჯერა სარდლობა არღუთინსკისა, საგოვოვისა ჭ გურამოვისა, რადგანც შენ აქებ, მაგრამ მინდა ერთი ჩავისკულოთ; შენი დიბლომატობა სომ ადრევე ვიცოდი: სუმრობა არ არის, რომ ქართველმა კანმა გურულებს შეაგონოს ყოველავე უბედურება, რომელიც შეუდგების აღშფოთებას; შაბაშ მკლავთა ჭ განკარგულებათა თქვენთა!

ძმაო გრიგოლ, ტფილისის აშხავი მატენი არა თერია. ცოტას ხანს დაჭუკეს აქ ადღერბერდის შეილებმა ჭ, რაღა განვიმარტო, შენ მისკდები, რაც ადღერბერდის შეილება აქ იქნებოდენ. — ჰოლგის კამინდერი გამოგიცვალეს, მაგრამ ეს განკარგულება მოსდა უწინარეს, ვიდრე გამოიძიებდენ ჩილაკის სამართლეს, რომელიც გჭგონებ არ დადუმდეს. — ყაფლანს კაჟი ჭუკეს, დიდს ნათლობას აპირებს ხანურად, თუმცა ხანებმა ნათლობა არ იცინ. — ჩვენს დიდს ჰლატონს ძილში კატა დაჭსწოლოდა ბაკენბარდსედ ჭ ასე გაეთელა, რომ კვლარას გზით კერ გაუსწორებია. ეს ერთი ბაკენბარდი ასე გათელილი დარჩა; ვურჩეოთ, რომ მოიპაროს, მაგრამ არ გვიყურებს. ეს აკლდა ამის

ფილოსოფოსურს სსსს! სსკა, ტფილისი ისეკ ის ქალაქია,
უსარგებლო გონებისა ღ გულისათჳს. ერთი ნუგეში ეს არის,
რომ მშენიერი დარება.—

დიტერატურა ჩვენი, ღვითი, დღე და დღე შოულღბს
ახალთა მოყვარეთა. მრავალნი უმაწვილნი კაცნი, მოცლილნი
სამსახურითგან, მუუდროებაში ღ მარტოობაში, შეეწვეიან მამეულს
უნას, რაოდენიცა ძალუძთ. ესე საზოგადო სული ბუნებითის
უნის ტრფიალებისა უმაწვილთ-კაცთ შორის აღმოაჩენს, რომ
ჭარტეკელთ არა ჳსმინავთ გონებით!

ამ მცირეს სანში ერთი ლექსი დაკწერე, რომელსაც ამას-
თანავე გიგზავნი, შენი ჳზარი ჩემთჳს მარადის სასიამოვნოა.

(ამ მოყვანილია უსათაუროდ ლექსი: ვჳზოვე ტადარი).

გიორგი მომიკითხე, ვასილ ღ სსჳანი ჩჳწნნი ნაცნობნი.—
შამა ეგნატიმ შემოგითვალა: ჟქრისტემ გა-უუთრ-თსოსა. ჩვე-
ნიანებმა ყველამ მოგიკითხეს. მშვიდობით. ძალიან მინდა შე-
ნი ნასკა.

შენი ნ. ბარათაშვილი

წელსა 1841
ოქტონბრის 18-სა
ქ. ტფილისით.

V

საუბრელო ძმაო გრიგოლ! ილია მართლა ტუვედ არის შამილთან? — ეს ამბავი ადრევე მინდა მომეწერა შენთვის, მაგრამ ვერ ვიდეკე ვეულებას იმედი გეჭმანდა, რომ ან ეს კმა ტუუილი ექნებოდა, ან უაზიუემისელება შეინასკედენ დამშვიდებაძე. — По официальному донесению Фезе известно только то, что адъютантъ его, князь Орбелиани, 20-го марта былъ посланъ въ Андалалъ съ порученіемъ и что его взяли тамъ въ плѣнъ. — სოლო ლეკმა, რომელმანც ეს ამბავი მოიტანა ჭ რომელიც დამსწრე უოფილა ილიას დატკრაში, აა რა ილაპარაკა. — ილიაო რომ დაუტკრიათ, სინაქსაროკი ჭ უაზიუემისას სანი დატკრილები უოფილან. მეორეს დღეს შემოსულა ანდალში თვითონ შამილ. ტუეკეა წარუდგენიათ. ილიაოს თანა ჭუოლია ოცი, სულ დაწკეპალი ესწკალი ბატკები, ავარელები, ასმეტ სანისაგან გამოტანებულები; შამილს ოცისაგესთუს ილიას თვალთ წინ თაკები დაუურეკინებია; ასტელელები კი, რომელნიც სინაქსაროკს მოჭუოლიან, დაუშიშელებია ჭ ისე გამოუყრია. შამილ ასმეტ სანსედ ძალიან გაბრაზებული თურმეა, ჭ ასე უწუალოდ იმიტომ მოჭტკეკია ავარელებს. აი ილიაოს რა უთქვამს შამილისათუს: «შამილ! როგორ ეგადრება შენს სასკელს მაგისტანა უწუალოება! თუ გინდა მაგით შეაშინო კინმე, კინ უნდა შეაშინო? ეუელანი სიკედილის შეილება კართ. ჭეშმარტად ახლა მეც სიკედილი მირჩეენია შენს კელში უოფნას! — ვითომც შამილს ჭსდომნებია ილიას გამოშეება, მაგრამ ესე უოჩაღად რომ უნსავს ჭ ამის გვარის შეილობაც შეუტუეა, უფაქრია, რომ

ეს კარგი აფიციერი უნდა იყოსა და იქნება რუსებმა ჩემს შვილში გამიცვალონო. მაშინ შამილს უთქვამს ტუყეებისათვის, ილიასა და სინაქსაროვისათვის, რომ თქვენ ნურა გეფეიქრებათო, მაგრამ თქვენს მამულს ვერა ნახაეთ, ვიდრე კელმწიფე ჩემს შვილს არ მამრემსო.—ახლა ილიაო დარლოშია, სადაც შამილის ცოლშვილია და სიმკრე, და კარგადაც თურმე ინახავს. ასე გაშინე, გალაკინის ცოლმაც კი თქვა, რომ მე უოკელთვს იმედი მქონდა, რომ ქართველი მაგისტანა ჰასუნს მისცემდაო, კათოდც ილიას რომ უთქვამს სიკედილი მირჩეუნია შენს კელში ეოფნასო. მასლას ილიაო ეოჩაღად ეოფიდა. Онъ теперь предметомъ разныхъ анекдотовъ!—ზოგჯერ ამისთანა შემთხვევაც კარგია კანის საცოცხლეში. ეს არის რომ იქნება ჩვენ დაგვიგვიანდეს ილიას ნახვა, თუარემ იმას ამ ტუყეობით არა უშავს რა.²⁾

Вотъ что поэтъ думаетъ за Илико:

ამირბის მიმავრუნს, უკ ზო-უკელოდ, ჩემი მერანია!

(მოყვანილია მთელი ლექსი)

არ ვიცი ეს ლექსები როგორ მოგეწონება. აქ კი ბევრი ცრემლი, ტუეილი და მართალი, დაინთხა ამის წაკითხვაზე, რასაკურეულია იმიტომ, რომ ამას ამბობს ილია ტუეუობაში, და არა მე.—ილიას დაქვარა რომ შეეიტუეე, ჰსწორე გითსრა ძაღიანშე-ვწუხდი ასე, რომ სიამი დღე გაბრუებული ვიყავ ათასის სხვა და

¹⁾ ორის უკანასკნელის სიტყვის მაგივრად თავდაპირველად ყოფილა დაწერილი: *всеобщихъ толковъ и рассказовъ* და შემდეგში გადასწორებულა.

²⁾ ორი სტრიქონი წაშლილია შემდეგ, ალბად, ვრ. ორბელიანისგან, რომელთანაც წერილია მიწერილი, როდესაც გადაუტია დასაბუქდად.

სხვა უცნაურის ფიქრებით ღ სურვილით ღ რომ კეითხათ კი ჩემთვის, მეც არ ვიციოდი, რა მინდოდა. ბოლოს მესამეს დღეს ეს ლექსება დაეწერე ღ თითქოს ამან რაღაც შეება მომცაო. ვგდილობ, რომ ილიკოს როგორმე მიკაწოდო; ვიცი, გულში ჩაიციინებს ღ არ იქნება, რომ არა ესუგეშოს რა.

საქარია ახტას არის, სინაქსაროვის ადგილს; იასეც იქ არის ელისოს მილიციით ღ იმედებს იწერებან ილიას გამოყვანისას. მაგრამ მე ჯერ ასე ჩქარა ვერა მგონია, მეტადრე ახლა, როდესაც შამილ ჯერ არსად ომობს ღ ილიაც თავის სახლში ჭყავს. ძმაო გრიგოლ, უოკელივე სოფელში დ`თის ნებაა, ღ მწუნარებით, თვითონ იცი, კერას უშეკლით ილიკოს. ჩვენი საფიქრებელი ეს არის, რომ ვიღონოთ რამ იმას გამოსნისათვის.—

ძლივს საქართველოს მოუვიდა რუსი, რომელსაც ეუურება აჭარობისა. იმედაა, რომ პოზინი კეთილად წარმართავს ჩვენ გარემოებას. შინისტრს შეიღს შაისს მოკუელით ერკვანზედ. სხვებო ჩვენთანები ყველანი კარგად არიან; მხოლოდ ფეფოს მწუნსარება გაწუსებს ყველას. სომ იცი ტუკეობა ღ სიკვდილი ჩვენს დედაკაცებს ერთი ჭგონიათ, მეტადრე ლეკის ტუკეობა.—

მარად შენი ერთგული ნ. ბარათაშვილი.

მაისის 2-სა დღესა
1842 წელსა.—

ელიზბარს კმადლობა მოკითხვისათვის, მაგრამ ვწუნსკარ რომ მაგის საჭმეს უოკელთს ნაკისი ჭსდეკს; ჯერ კიდევ არ უქნია მაგისკენ ზირი ბედსა. ოცენკა დაბრუნეს для исправления некоторых недостатковъ противъ формы. ვიცი როგორც გაჯავრდები! მაგრამ მაგ გაჯავრებულს გულზე გთხოვ მიიღო მოკითხვა შენი მტერ-მოყვარე ქალებისაგან.—

VI

წელსა 1842-სა
ოქტომბრის 31-სა
ქ. ტფილისით.

აეკარგულა დაო მაიკო, მადლობელი ვარ, რომ რასაკელს წიგნი დაჭსტუეე, გუშინ იასემ მიმიტანა. ამიტომ უფრო მაიმა, რომ წინა დღეს ამ წიგნსედ ლაზარაკი იყო ჭეკორეს დღეს უნდა მიმეტანა მანანასათჳს. ასე ეკონა, რომ მე მაჭეს. მუშ რადგანაც ეს ჰირობა აღასრულე, იმედი მაჭეს ახლა, რომ მეორეც არ დაგაკვიწდება.—

გალავინის ცოლი წავიდა ჭე დარჩენ ჩეხი ქალები მოწეენილნი. სანდისხან ოხერიოთ მოიგონებენ იმის სახლში განტარებულს დროებს, თუმცა ოხერის მიწეუნი ეველასი ერთი არ არის. მხოლოდ გუშინჭსწინ იყო ეგერი შინაური, მაგრამ ძელიან მხიარული. ტასოს დღეობა იყო ჭე კლენეს სახლში გარდაისადეს. მე ჭსწორე გითხრა, მეტად გაუმხიარულდი, სრულად უმიწეზოდ, უანგარიშოდ, ისე, მეც არ მოველოდი.—ბეკრეკერ მოგიგონე, დიდად მინდოდი, რომ იმ დროს აჭე უოფილიყუა....

მაგრამ სულ ამაოა ჩემთჳს. ეს ლამეც წავიდა, ვითარცა სიზმარი. კიდეე მაშინსა ჩემმა ჩეკულებრიემა მოწეინებამ. ვისაც საგანი აჭეს, ჟერ იმისი სიამოვნება რა არის ამ სამეკელს ჭეკეანაში, რომ ჩემი რა იეოს, რომელიც, შენც იცი, დიდი ხნია ობოლი ვარ.—არ დაიჟერებ, მაიკო! სიცოცხლე მამეულეხია ამდენის მარტოობით. შენ წარმოიდგინე, მაიკო, სიმწარე იმ კაცის მდგომარეობისა, რომელსაც მამაცა ჭეხუს, დედანც,

დებიც, მრავალნი მონათესავენი ჯ მანც კიდევ ვერვის მიკარუ-
ბია, მანც კიდევ ობოლია ამ სასუქ ჯ ვრცელს სოფელ-
ში! ვინც მალაღის გრძნობის მეჭონი მეგონა, იგი ენასე უგუ-
ლო; ვისაც სული განკითარებული მეგონა, მას სული არა ქჭო-
ნია, ვისაც გონება მრწამდა ზეგარდმო ნიჭად, მას არცა თუ
განჭსჯა ქჭონია; ვისიცა ცრემლნი მეგონებოდენ, ცრემლად სი-
ბრალულისა, გამომეტყველად მშენიერის სულისა, თურმე ყო-
ფილან ნიშანნი ცბიურებისა, წვეთნი საშინელის საწამლავისა!
სად განისვენოს სულმა, სად მიიდრივო თავი? ვინც, გაინებე,
ასე გეგონება დამწვარი ვლახარაკობ. ჭეშმარიტად, მაივო,
ასე გუფრივად ჯერ განჭსჯა არა მქონია. ასეთი თავისუფალი
ფიქრი მაქვს ჯ ასეთი მტკიცე გული, რომ სამოცის წლის მო-
სუნციტ ვერ იჭნება ჩემისთანა უსყიდელი მსაფული.—მოიგონე
ცოტას ხანს დრონი წარსრულნი ჯ მასინ შემობრალე. უმწვი-
ლობითვე შესვეული რაზედმე სული, ძნელადღა გარდაცვლის
ჩვეულებას ჯ ვიდრემდის სრულიად გარდაეგება, მწარეა ტანჯვა
ჯ ბრძოლა მისი.

ძნელი არის მარტობა სულისა:

მას ელტიანს სიამენი სოფლისა,
მარად ახსოვს მას დაკარგვა ქსწორისა,
ოხვრა არის შეება უბედურისა!

შენი აკადემოფობა შეეიტყე, რა დატეპართა? თუ ფიქრობ,
ასეთს რას იფიქრებ, რომ ბოლო არა ქჭონდეს, ასეთს რას
მიიღებ, რომ არ დაკარგო? მიჩვენე კაცნი, რომ მადრიელი
იყოს ამ წუთის სოფლისა.—დაამარსე მშენიერება სულისა,
უმანკობა გულისა, აი ჭეშმარიტი ბედნიერება, უმალესი სიამ-
ბე, რომელსაც კი კაცი წაიღებს ამ სოფლისაგან. სსკათა ბედ-

ნიერებათა სოფლისათა უუურუ გულგრილად; ამხედ ჭ გრწამ-
დეს, რომ ივინი შეურჩენულნი არიან! თუმცა აჭიმბაში არა ვარ,
მაგრამ ეს წამალი სიზმარში მაჭკს ნასწავლი ჭ თუ დამიჯერებ,
იმედი მაჭკს, რომ გარგას.

გკმდურები, რომ წიგნს არა მწერ, ხომ იცი მიაქება,
თუ მეტადრე ბეერ ამბებსაც მომწერ.—თუ ნინუცას, ანუ,
(რადგანაც ჟაკრობენ სოგიერთი ქალები) ანნა ივანოვნას წიგნი
მისწერო, ან შენ თითონ ნასო, ჩემ მაგიერ მოაკითხე ჭ უთხარ
დიდად ვწუხვარ, რომ აღარ გაცეებს თქო. ილიას მალე ენა-
სავო.

შენი მარად ერთგული, მამა ნიკოლოზ ბარათაშვილი.

შენს გაზდას, მიაკო, თუ გლუსარინი ნასო, ჩემ მაგიერ-
მოაკითხე ჭ უთხარ რა ღმერთი გაგიწყრა, რომ აგრე ფესი
აიკვეთე ქაღალქისაკუნა თქო, როგორ აღარა აგონდება რა სსსამოკ-
ნო შენს პოეტურს სულსა თქო.

VII

ლეკარულა ძმაო გრიგოლ, არა, უკაცრავად, მთავრო
აკარისაო, ემირ-აკარო, ატტილას ტასტსედ შედომ-
რეო!

ქეშმარიტად არ გინი, მე ვარ დამნაშავე შენთან მოუ-
წერლობისა, თუ არა? ვისთანაც შენგან მოწერილი წიგნი წა-
ვიკითხე, უკელასთან ხუმრობისა და ღანძღვის მეტი არა იყო
რა, ჩემთან რომ ფარატინი გამოგებ საგნა, ისიც დაშირების
მეტი არა იყო რა. მე ბინიანად მინდა შენთან დაშარაკი, ჭ
სომ იცი, რომ საწყინოა ამისთანა დაშარაკის გაცრეება. სა-
გურგელა, რომ ქართველს ვაცს, როდენიც დიდებული ჭ ძლი-
ერი უნდა შეიქმნეს, არა აჭკს ეს შორსმხედველობა, რომ,
როდესაც დაატეოს თავისთავს ვებრძებო, ჭხოვოს თავის
მემკვიდრედ ვინმე, მოამზადოს, მიჭსტეს გზა სოფელში, გა-
მოიყვანოს ვაცად, ჭ როდესაც თვითონ დაეცეს (საბოლოო
არა არის რა ამ საწყუთროში), მაშინ მაინც ვიდევ ჭჭონდეს
შემძღებულობა ჭ ვა ერსა შორის თავის მემკვიდრის შუამ-
ვლობით! ახლა მე იმას ვამბობ, რომ მე შინაგანი ვა მიწვევს
საგვეთესოს სვედრისკენ, გული მეუბნება, რომ შენ არა ხარ
ახლანდელის მდგომარეობისათვის დაბადებულიო! ნუ გძინავსო!
მე არა მძინავს, მაგრამ ვაცი მინდა, რომ ამ ჭატარა ღრე-
კლდეს გამიყვანოს, ჭ დაგდგე გაშლილს ადგილს. ოჰ, რა
თავისუფლად ამოვისუნთქავ მაშინ, რა კელმწიფურად გარდა-
სედავ ჩემს ახშარესს! ჩემი ფიქრი მანდეთ მოჭჭრის. ენა-
დე, რომა რეენკამიტთან დამანიშენინო. სომ ამ შირობით წა-

სკელ, რომ ეს მოგესდინა ჩემთვის. ვიცი დაგაკვირვდა, მაგრამ არა, არ დაგაკვირვებია. ეს იმ სწეულების ბრალია, რომლისაგა-მოც ქართველი თავისიანს არ გამოადგება..... მე ასლავ მი-ტყობს გული, რომ ამ ჩემს მსურველეს განჭსჯას გამიტრიონ-ვებ: ეძირობა მასხარად აიგდე, ღ მომავლის დიდების ფიქრს რას უზავ? სხვებრ შენ იცი.—ასლა ქალაქის ამბავს მოგწერ.

გუშინ შაჰის კლნი შემოვიდა, თუ გახსოვს, მირზა-სა-ლი, ევროპიის ენებზედ მოლაშარაკე, განვითარებული კაცი.— მასეგ, რომ სამშაფათია, დიდს ბაღს უკეთებს მთავარმმართვე-ბელი. მაგრამ ვინც შენ გეგულებს, არც ერთი ჩვენი ქართვე-ლი ქალი აქ არ არის ღ განხარე, რომ ბაღში არ იქნებინ. — Но и тутъ онѣ выигриваютъ; будь вмѣсто Мирза-Сали графъ Чичероне, онѣ тотчасъ бы пріѣхали на балъ.— ბაღის ამბავს შეგატყობინებ.—

ჩვენი ლეკან ქუთაისში გააგდეს ჰორუჩენით.—მე ღ შე-ნში დარჩეს, (ისე კი არა, ბაკლანს რომ სომალდი დაეღუშა). გრიგოლ წერეთელი ინახებოდა, არ უნდოდა მილიციის მიღება, ღ მთავარმმართველმა ლეკან გაუგზავნა, ასი ოქრო გზის ხარჯად, ღ დაიბარა. იმასაც ეს უნდოდა. რასაკურვე-ლია რომ უარი აღარა ქსთქვა. დასე, ქვეყნის ოხრობას! შენი უგანასკნელი წიგნი ლეკანთან მე გაესსენ ღ წაკიციოსე, ბეგრი ვიციანე.—

ილია კარგად არის, შარუჩიკობა გაიკრა, ას თუმანდინ თავისი ჟამაგირი გამოუვიდა ღ წარდგენილია არმიასში. ამისი საქმე თავში ბოსტანია, გულში სიუვარული, დაიჯერე, სუმი-რობა არ გეკონოს.

არ ვიცი ბუმეჟნიკი და ქუდი მოგივიდა თუ არა. ეს კი ვიცი, რომ გიმზადებენ.

კნიაზი ჭკუჭკვადე თავისის კნენათი მარტუობს იუენენ ჟუარობას. ამით დასტაში იუენენ სავარსამიძის ცოლი, სიური-ჩის ცოლი და ბესუკის ცოლი, ეს კი მუსრკანადგან გადმო-ვიდა, ამ ზაფხულს იქ იდგა, უქრმოდ. არ გინდა, რომ ერთს საათს მაგ მთებში გამომკურადიყუე ჭ მუსრკანში, იმის ოთა-სში, შუალამისას დაბადებულ იყავ? იქიდგან კალასკაში კნიაზი ჭ სიურიჩის ცოლი ერთად ისხდნენ წინ ჭ კნენა ჭ სავარ-სამიძის ცოლი ერთად უკან. Довольно подробно!

მამა ეგნატიმ თავი დაგიკრა იმიერ სოფლითგან.—ერთი თთუვა რაც გარდაიცვალა.—საწყალი! Вот человекъ, кото-рый, по своему положению въ свѣтъ, болѣе всѣхъ стра-далъ. Минувшее проходило передъ нимъ и волновалось, какъ море-океанъ.

სხვა რაღა მოგწერო, მეც სამსახურში მივეშურები, ი
вообще здѣсь,

И грустно, и скучно, и нѣкому руку подать въ минуту душевной невзгоды,

ჩემი ახალი ლექსი ეს არის:

(აქ მოყვანილია ლექსი: სულთ ბოროტო)

ამით გაკათათ ეს წიგნი, დრო აღარა მაქვს, ჭ შემდეგ ბუერს მოვიწერები. ერთს ცუდა დროს ჩავიკვებ, ჭ რაც ვიცი, ჭ არ ვიცი, სულ გაგატყვლებ. ახლა ფაცაფუციით, არა მაგონ-დება რა. ახლა კნასოთ, რასაც შენ მოიწერები.—

სირცხვილია რომ მაგ საშინელებებში ზოეზიამ არ გაი-ღვიძოს, ჭ თუ ემირს ლექსის წერა აღარ ეკადრება, ჯვარისის ისტორია ჭ სტატისტიკა მაინც უბძანე რომ დაწერონ.

შენი მარადის ნ. ბარათაშვილი.

21 Августа 1843 г.
Тифлисъ.

(პირველის გვერდის არშიაზე აწერია:)

მამამ, თუთუთამ, კატომ, ბაბაღემ, ნინუცამ ჭ აზღიზუტი-
ღამ მოგიკითხეს.—

არ გებრალეხა, რომ შიაა ქეეშაგებად ჩავარდა!—გიორგი
წაქათალას გაგწავნეს ბატალიონის კამანდერზედ გამოსაძიებ-
ლად და ბატალიონსაც შირველს ამას აძლევენ.—

საქართველოს
საქმიანობა

VIII

Любезный братъ Захарій! Отчего мы не переписываемся? Признаюсь, вопросъ этотъ заставилъ задуматься. Что я тебя люблю—это аксіама; что я не лѣнь писать—это доказываютъ занятія мои по службѣ. Какая же причина? А вотъ наконецъ попалъ; безпечность, враждебная слабость вообще грузинь. სხვა, მძის, მონებო მე არ ვინც და შენ ვინმეც. ესეც კი არის, რომ არ მოგვიწოდ?

Письмо твое, исполненное грусти и томленія отъ бурнаго потока жизни, глубоко отозвалось въ душѣ моей, хотя причины у насъ къ тому разныя. Я былъ боленъ сильно, чуть не переселился въ Елисейскія поля. Не зная до того времени ни какой болѣзни, я почувствовалъ странное вліяніе ея, быть можетъ, на всю мою жизнь. Неностижимость цѣли нашего назначенія, безграничность желаній человѣческихъ и суета всего подлуннаго наполнили душу ужасною пустотою. Дай мнѣ маленькое, независимое состояніе, я бы сейчасъ оставилъ и свѣтъ и людей съ ихъ ненасытностью, и мирно и покойно провелъ бы патриархальную жизнь въ лонѣ простой природы, столь величественной и прекрасной въ нашемъ отечествѣ. При этихъ грустныхъ думахъ застало твое письмо меня, только что выздоравливающагося. Вотъ почему я сочувствовалъ къ тебѣ.—

Духъ человѣческой, достигнувъ полнаго своего развитія, совершивъ дѣла ему свыше опредѣленныя, склоняется наконецъ, утомленный къ покою въ тихой семейной жизни. Я бы отнесъ причину твоей скуки къ этой гипотезѣ, ес-

ли бы звалъ, что поприще твое совершилось. Но для тебя не наступало еще этого періода жизни.—Управленіе Самурскимъ округомъ сдѣлалось для тебя уже вещью обыкновенною, однажды заведеннымъ механизмомъ. Душа твоя ищетъ пищи новой, духъ твой стремится къ большей дѣятельности, сценамъ болѣе сильнымъ, болѣе потетическимъ. И пока онъ достигнетъ своего назначенія, ему скучно, грустно! Согласись, Захарій, что еще одинъ случай, подобный Ригинскому, и ты снова въ волненіи пріятномъ, снова забудешь мирный покой селянина. Углубись въ себя и, тогда,—увѣрившись, что громъ славы и звукъ оружія не имѣютъ уже для твоего слуха магическаго значенія,—оставь службу, займись имѣніемъ. И это другая слава—сдѣлать счастливыми своихъ крестьянъ, оставленныхъ до сихъ поръ безъ господина—попечителя.—Иначе, Захарій, помни, что и въ жизни счастливаго земледѣльца, нѣтъ для тебя покою. Затрубить въ военную трубу и снова ты не земледѣлецъ.—Можетъ быть я ошибаюсь въ причинѣ твоей грусти, но я все таки ожидаю отъ тебя дѣяній громкихъ!—

კატო დანიშნეთ წარსულს კეირას რეკაზ ერისთავსედ, და ქორწილსაც სამაღლებოდ კაშირებთ. დადად მისარიან. ბიჭიც კარგია და ოჯახიც კარგია აქვს. ათასი რომ ვინანსალოთ, ისევე საქართველოში უნდა დაკაბოლოოთ ჩვენი ცხოვრება, და ამისთვის, ჩემი ჭაზრი ეს არის რომ, რაც უნდა კითხვანდუგოთ, მანც ძველი ოჯახი და კარგია დამოკიდებულება რაც უნდა წახდეს, სახლთან კიდევ მოკა!—დავით ერისთავმა სამაქანკლოში ქორი გთხოვა და იმედი მაქვს რომ სახლს მოეყრებანს მატეოსს ჭისტკი.—Прошу передать это извѣстіе Георгію. Я хотѣлъ писать къ нему, но побоялся, что можетъ быть письмо не дойдетъ до него по теперешнему движенію войска. А это очень непріятно.—

Жаль, что я не знаю статистики Самурского округа; а то бы я попросилъ тебя какой нибудь знакъ памяти. Предоставляю твоему выбору.—

სსკა ამ სკლად არა ვიცირა და საქმეებიც ბეკრი მაქვს, სასამართლოში კწერ ამ წიგნსა.

შენი მირად ღ მარად ნ. ბარათაშვილი.

წელსა 1844-სა

აპრილის 15-სა

ქ. ტფილისით.

(ამ წერილის პირველის გვერდის არშიაზე სწერია).

Я получилъ и отъ Григорія письмо вслѣдъ за твоимъ. რას მოიწერებოდა? Дай ему престолъ Августа, онъ бы всю римскую имперію обратилъ въ комическую шутку. — სუმრობა ღ სუმრობა! უთუოდ ჯერ თავისი პოდპოდგ-კოკნიკობა არ იცის.

IX

юбезный братъ Захарій! Съ восторгомъ поздравляю тебя съ побѣдою, совершеніемъ дѣла блистательнаго. Меня радуетъ въ особенности то, что мои ожиданія начинаютъ уже оправдываться. Я часто сказывалъ тебѣ, что я вижу на челѣ твоемъ печать величія и славы.

Благодарю за ружье. Оно стоитъ называться подаркомъ Начальника Самурскаго округа. Но для меня оно значить болѣе, какъ подарокъ отъ уважаемаго и любимаго брата. —

Письма твоего, отправленнаго по почтѣ я еще не получалъ. Ожидая съ нетерпѣніемъ. — ჩვენი უმაწვილებები, ილია, ლევან, დავით, ბაკლანა (შითომ ესეც უმაწვილებშია), ზაქარია და ალექსანდრე ერისთავი, სულ წამოვიდნენ შამილის დასაჭერად; ესენი სულ სარდლები არიან ქართველთა ჯარისა, ეთელან ხომ ასე ამბობს, რომ ესენი სულ ჩამამკლობით გაეკები არიანო.

ეს შენი ლეკი სადილად დაუმატიე კარგად; ჭკრთი ოქროც ვაჩუქე დუშალიკში. —

კატოს ქორწილი საშეტრეპელობლად გვექნება. — არღუთინსკის დენერალ-ადუტანტობას ამბობენ; თუმცა გამოცხადებთ არ არის, მაგრამ წიგნი მოსულა პეტერბურლიდგან. — საკურკელიც არ არის. ვინც რამ უნდა ილაპარაკოს ჭ აცა თუ კც მართლა მონტეკუელი არ გასდეს ამ ცოტას ხანში. —

გიორგი თუ მანდ იყოს კარგის სიყვარულით მომიკითხე.

სსკგებრ ღმერთსა კთხოვ შენს მარად ჭ მარად მშვიდობას
ღ გამარჯვებას უოკელს საქმეში.

შენი ერთგული ნ. ბარათაშვილი.

წელსა 1844-სა

მაისის 10-სა

ქ. ტფილისით.

მამამ, ფეფომ ჰირს გაკოცეს.—კატომ მოგიკითხა. ისეკ
შენ თორემ, სსკანი ჩურუმები არიანო.

დავით კრისტავმა, სიძის ძმამ, სამაჭანკლოში ქორი
გთხოვა. ზაქარიაკ, სომ იცი, ამათ მაგისტანები დიდად
მიანნათ.—

შენი გამარჯვება ქეთევანს აქ გადავხდევინეთ. სომ არ
დაიფურე ჭ შამშანსკებს თულა აღარა ჭქონდა.—ამისთანა წუწ-
მა სანდისხან ასეც იცის.

X

ბაყურალო ძმაო, გრიგოლ! სიზარმაცეში ანუ უნდო-
მობაში ნუ ჩამომართმევი ამდენს ხანს წიგნის მოუწერ-
ლობას. — დრო არა მქონდა. შენ გაიცინებ, რასაკვირ-
ველია, იტყვი შენ, ჭიანჭველავ, რა საქმე გაქვსო. კიდევ ამის-
თვის არა მცალიან, რომ ჭიანჭველა ვარ; ურუკელთვს ჩემსედ
მეტი ჭ დიდი უნდა ჰვიკიდო. — ესეც კი არის მიზეზი, რომ
რა მოგწერო? დუდაკაცები ისევე ისინი, ჩუენი უმაწვილები ჭ
ხასკების ფრანტები სულ შამილის დასაჭურად წამოვიდენ. ჭა-
ლაქი მე დამჩნა. მოუსვი ბიჭო! ამისთანა ფართო ოკეანე არც
ერთს სომადღს არ შესეუდრია.

ვიცი გეწინებ, ჭ. ე — ის ცოლი ჭკუაზე შეჭსცდა, სა-
წყვალა! ტირილი მოგივიდოდა ამის ხსენაზედ. მგონია დიდ-
ხანს ვერ იცოცხლოს.

ვიცი ვიამება, კ. დაენიშნეთ რ. ე — ზედ. რუსულად არის
ნათქვამი (იქნება ქართულადაც იყოს და მე კი არ ვიცი) СУЖЖЕ-
НАГО КОНЕМЪ НЕ ОБЪЕДИШЬ. ქორწილი საპეტრეპალობოდ გვე-
ქნება. იქნება არც კი იცოდე, როდის არის ეს დღე. — ეჭვს
კვირას უკან, ТО-ЕСТЬ: 29 ИЮНЯ.

ზ — ის ჭ გ — ის კარგი საქორწილო გამოეგზავნათ ზ — ის
იწერება, რომ გ — ლმა სულ ბღუჯუელად იცისო. — კ — მ. შე-
მოგიტვალა, ახლა შენ იციო, ეგუც დიდ-კაცობა, ესეც შემთხვე-
ვა გამოდგომისაო, თუმიცა კი სულ ერთია, თუნდ შენსა ჯი-
ბეში ჭ თუნდ ჩემს ჯიბეშიო. — მე კი ეს ვიცი, რომ ე — ანთ
რძალთან არა დაგვეკარება — რა, კარგს ქიზგას გვანუქებენ. — მანც
საქარაბა. ორმოც წელიწადს იქით ცოლი აღარ ვარგა.

ეს წიგნები სულთანს გამოეკ საჯნა შენთან. რასაკვირვე-
ლია რიცხვსედ შეატუობ, რომ დიდი ხნისაა. ამაში კი ჩემი
უზრუნველობაა მიხედი, მაგრამ უფრო გულმავიწყობა; კერა
დროს ვერ დაკვირვი, რომ სამშაბათობით მოდიოდა შენთან
ფოსტა.

ეს ბატონი ქართველთ სარდლები, რომ წამობძანდენ,
ყოფლან მაგათსედ იცინის; ასე ამობს სულ ჩამომავლობით
ჭირვეულისი არიანო.

ასადი ამბავი ანუ ჭორი სომ გიუქარს: ამ სელად ეს არის,
რომ ნ. ალ—ნა ოდესაში მიდის 9 ენისს. შენ მანდ გა-
ყვარდი.

სხვაებრ გეცდები, რომ საკუწლად კარგი გატენილი წიგნი
გამოგიგ საჯნო.

შენი მარად ნ. ბარათაშვილი.

წელსა 1944.

მაისის 23-სა.

ქ. ტფილისი.

ფეფომ ჭ მასომ მოგიგითსეს; ამათ შენი ხანობა არად
კნიტნაგებათ; გამდიდრდი თუ არაო? ესენი ამას მკითსაკენ.—
შენ მაგიორად მე გეტყვი, კაჲ შენს მტერსა. მეოქი.¹⁾

¹⁾ ეს წერილი გადმომეტყდილია „დროების“ № 114 1685 წ.,
რომელშიაც იგი დაბეჭდილია ბ-ნის ი. მეუნარგიას მიერ.

XI

მსუყვარულესო ძმაო ზაქარიაჲ! მომილოცავს ზოღოკონი-
კობა! შენი წიგნი რომ მომივიდა, იმის მეორეს დღეს
ინკალიდებში ეწერა. — მე ახლა ჩქარად ღენარლობის
იმედცა მაქვს. — მაგრამ ამასთვის უთუოდ უნდა დაღესტანში
იმსახურა¹⁾; თუნდ მაგ ადგილშიაც არა; და მერმე იცი რა ვი-
ფიქრე შენთვის კასპიის ობლასტის ნახალნიკობა. ვინ იცის! მე
ვი კარგადა მაქვს დაგდილი წინაჴსწარ თქმა. — Это бюджет го-
раздо существеннее. —

კატოს ერთი თთვეც არის ჟვარი დაწერეთ. — კარგი ქო-
რწილი გარდევინადეთ. მეორეს დღესვე წაიყვანეს კატო. ერთი
ღამე ზე მეორე დღეს სადილათ ქაისოსრო მუხმანსეისას ვი-
ყავით. კარგათ დაგვიხვდა. — იქედან ახალგორს წავედით. —
ომის რომ მივასლოვდით, სადაც ბიძინა ერისთავი ჴდგას,
ლეკან ერისთავი თაგადებით, აზნაურებით ზე იმერეთის გალო-
ბლებით მოგვეკება; ჩვენთან იყვნენ მანანა თავის ქალით, მია-
კო, უაფლან, მისაკო, ალექსანდრე სუმბათოვი — მეყვარე. — რომ
დაბინდდა — შევედით ახალგორს. — სასასლე ჴრაქებით იყო გა-
ნახანახებული, შეიდანა მამხალებით; ამ დროს ახალი არქიერი,
წულუკიძე, კატოს დედამთილის ძმა აჴ იყო ზე მგალობლები
იმისნი იყვნენ. დეკანოზი შემოსილი ზე ჟვარით მოგვეკება
გალანნი კარებში; დაჴკრეს ზურნას, სარათას სიმღერა (თანა
გვეყანდა), თოფის სროლა ზე ხალხის ჴდევა ზე უვირილი სა-
უნსოვო სანახავს წარმოადგენდა; ამასთან მთვარიანი ღამე ზე

¹⁾ დედანში: იმსახურე.

მშვენიერი მდებარეობა.—სასახლეში რომ შევედით ჭ უფლანამ ქუდი მოიხადა ჭ შესედა ზაღას, ერთი გულით წამოიძახა: **ფუ, ე—მ—, это дворец!** ბეკრი გვიცინა.—

რასაკურთხეა მეორეს დღეს, ჰატარძლის ნვეულებისამებრ, კატო ჭვეშაგებში იწვა.—მესამე დღეს ადგა. მზითვეი გაშინჯეს, მაგრამ, ზაჭარაევ, მრთელს ქართლში გაითქვა; თუარემ მანანა გეტყვის, როცა ნახავ.—მეოთხე დღეს ნაშნები მოართვეს დედამთილმა, მასლებმა, მულებმა ჭ რძალმა, კარგი ნაშნებიც იყო.—არქიური ეზოში იდგა კარავში ქანდრებს ჭვეშ.—იმ დღეს ამობძანდა კატოს სასახავად, დალოცა ჭ ერთი ოქროთ მოჭყდილი ღვთის მშობლის ხატი აწუქა.—ხუთი დღე და ღამე სულ შეგცეკვაში ვიყავით.—მაშუგაც აქ იყო ჭ ძალან გამხიარულდა.—მერმე მე ჭ მამუგა გორს გადავედით, იქ დაგვხვდნენ ელენე, მანანა, რომელიც ორის დღის წინათ ნვენსედ წავიდა, მელანია ჭ ბეკრნი სსკანი; ნათლობა ჭქონდათ ელიზბარის სახლებში ესტატე ერისთავის შვილისა.—იქიდგან ატენში გადავედით. კნაზი ძალან კარგად დაგვისვდა; სულ შუშურები გვასვა.—ერთის ღუქსით კარგად გავატარეთ დროება, მრთელი ორა ვვირბ.—

მე და მამა ალევობას, რომ ამთოვის თსუთმეტს¹⁾ იყო, გეწვივეით კატოს. მანანა ჭ ელენეც გარდმოვიდნენ სალოცავად. საუცხოო ვკარობა იყო. ასაღგორიადგან თორმეტა ვერსტია, მაღალს მთაზედ.—ქალები ცხენებით, საწვიმრებით, ქოლგებით, დიდის ამალით, ოსურის სიმღერით ავედით სალოცავად. ის ღამე ჭ მეორე დღეც იყო მშვენიერი.—ძარან მხიარულობა იყო. ცოტა წამოსკელის დროს მანანა აუად კახდა ჭ იმან ცოტად დაგვიშალა მხიარულება.—ზაჭარაევ, ჭსწორეს

¹⁾ ალევობა არის ხოლმე 15 მარიაშობისთვეს.

გულთ გეტყვი, რომ კატო თავის მოსაწონს, ესლანდელს დროში, სანატრელს ოჯახშია. — ძმების უმაგალითო¹⁾ თანხმობა, სიმდიდრე სასლისა და უკალობა. — ამასთან რეკაზ ზედ აკედება, ლეკანისა სომ სულა კატო ღ დავით სომ იმის ნე-ბიკრობაშია. — მე ეს მიამა, რომ მტერი კერ განსარეს. — თუ ღმერთი გაბლირებს ერთად შეყრას, შენ, გრიგოლ, ილია, გიორგი, მამუკა, უნდა ვეწვივნეთ ამ შემოდგომაზე, რომ ღა-ზათი გაწიოთ. მართალია სასადირო არ არის, ყოველის გუა-რისა. —

ბერი ვიციხეთ გრიგოლის წიგნზე; მანანას წაუკითხე. — ილიას წიგნი მოვიდა. ჩერკლანში არიან სულ ვეკლანი ღ ამ თთვის გასულამდინ მგონია მოვიდნენ. — მთავარმმართველ-საც ამ სამ დღეზედ მოკლიან! ღუარსაბის ცოლი ანა ძალიან აკად არის, საწყალი! სიკა ამბავი აქ ასალი ღ საშენო არა არის რა. —

მშვიდობით, ღმერთსა კოსოე შენს კვალად ღ კვალად ბეჯნიერებას.

შენი მარადის ერთგული თ. ნ. ბარათაშვილი.

P. S. ზაქარია! ამ შენ გამოგზავნილს თოფსა, თავის შესაფერი ერთი წყვილი დამზახც უნდა, თკარემ ობოლსაკით დარჩენილია და ამისთვის კაბინეტში კერ გამიმართავს. —

დამვიწყდა. — იუნ კარლინი გარდაიცვალა. — სალომე კა-რგი ქერივი ღარჩა. — სულ ყოველი თავის საცხოვრებელი ამას უანდერბა **ЗАКОННЫМЪ АКТОМЪ**. — თუ გიორგი ნასო, ჩემ მა-გიერად დიდი მოკითხვა. —

(ამ წერილის შესამე გვერდის არშიაზე სწერია:)

¹⁾ დედანში: უმაგალითობა.

იაკიტემ, ამ წიგნის წერაში, ასე მითხრა ზემ მაგორ შოკოთსკა მაქსწერეო და ასე შეუთქალა რომ ცალკე წიგნისათვის არა მცადიან, ბევრი საქმეები მაქესო. აქ არის სასამართლოში სოკეტნივის თანამდებობაში დროებით დანიშნული.¹⁾

¹⁾ ამ წერილს არ უზის წელიწადისა და თთვის რიცხვი. როგორც თვით წერილითგან ჩანს, უნდა იყვეს დაწერილი მარიამობის-თვეში 1844 წ. ამ წელიწადს უნდა მომხდარიყო კატოს ქორწილი, როგორც ჩანს წერილითგან 15 აპრ. 10 და 23 მაის. 1844 წ.

XII

9-ს თებერვალს 1845.

ქ. ნახევენით.

მეუბრელო დაო, მაიკო! შენი წიგნი მამივიდა; დიდად მად-
ლობელი ვარ; ვიცი, რომ გიყვარ-ვარ, მაგრამ, შენმა გაზ-
დაძი, არც შენ ჩემსაკით უყვარსარ ვისმე (ერთის მეტს). —
ნეტა, ვის ნათესავეებს კმდური? თითქოს არავის იცნობდე; განა-
ჭართველებში არის შეგობრული ჭ ნათესავებერი გრძნობა? —
არა, რომ მეშტიყები მანდ, რას მეშტიყები; ასლა ყველანი.
ვარგად გიცნით; აი სამი თთვეა აქა კარ ჭ მალლად არავინ მას-
სენა; ეჰ! მაგის დარდსაც გაუძლებ! აღარც მე მცაღიან ვის-
თვსმე; ასლა მე ჩემი თავი კელმწიფობას ჭ საზოგადობას
შეგესძლვენ; სულ სომ ყმაწვილობა არ იქნება, დრო არის რიგია-
ნის სამსახურისა; თქვენც გეყოფათ ბუზების სოცვა. — დაის,
ნურავის მოგაგონდები! იმისი არ იყოს¹⁾, როგორც ერთს ქაღს
უბრძანებია, რომ აქ მოგეწიინდენ ჭ გაყვართო! ეგერ ეგრე
იყოს, მაგრამ მე ეს ვიცი, რომ ჩვენ წელს ოც და ექვსისა შევ-
სრულდით ჭ წინაც ვერ ბეური ნუგეში ჭ სიამოვნება გვიძვეს!
ვაი იმის ბრალი, ვინც ოც და რვა წლისაა ჭ აღარც არას ამ
სოფლის კმაყოფილებას მოეღის!...

კრიანოსნები გეთსოვნათ; მე დიდი სანია თ. აკრიანოზგან
სეთი კრიანოსანი დავიბარე; აქამდისინ კიდევ უნდა იყოს მო-
სული კარანტინში (ოც და ათი კერსტია აქედგან); მაგრამ ვერ კი

¹⁾ დედანში: არის იყოს.

არ გამოგიტყავინო, სანამ ტასოს ნება არ გექნებათ, ამიტომ, რომ მაგისტანს კრიანოსანი ერთი უნდა იყოს და რაკი გამრავლდება, ლახათი წაერთმევა, სომ გაგიგონათ:

რაკი ტურფა გაიფუდეს, აღარა ღირს აღარც ხირად!

და რადგანაც ვირველად ტასოს გამოუტყავინო, ამისთვის, რომ არ ეწყინოს, მაგისტანს თანხმობით უნდა იქნებოდეთ მაგისტანს კრიანოსანი. — თუმიცა გაჟავრდებით ამხედ, მაგრამ, მაინც მე კიდევ ასე მოგახსენებთ. —

ილაქი წაიღეს მაგ ჟაფარას ქებით, კისიც წიგნი მოგვივიდა, მაგისტანს ქება ეწერა. — ნეტა ვეკლასათვის აგრე მალე როგორ გაგიუღებთ? — მაგისტანს ამხევი ჩვენს გვეთხოვთ: ეგ სულელებს სანამ გარდმოიყვანა სხარსუთიღვან, ორი დღე და დამე აქ ჩვენთან იდგნენ, რაც ჭუნარები ჭქონდა სულ აქ დაასრულა.

ეგ რომელი ამბობს რომ სათარასა ჭსუობსო? ეტუობა კარგი სმენა ჭქონია. — მე გეტყვით: ეგ უფრო ნაკითხია სათარასედ, მაგრამ სათარასათვის დემირთს სმა მიუღია და თანაც დაუტანებია, რომ მაგისტანს სმა აღარა კის ექნებაო! ერთი ორივეს სახე ნახეთ, ერთი კაცია, მეორე ჟოჯოხეთის მამსალაა. —

ასლა ნახევენში ერთი ასალი ლექსია, თერამეტის წლის ჭალის ნათქვამი, რომელსაც სასულად გონნა-ბეგუმ ჭქვან; ხანის ჭალა, ძალიან ლამაზი და მარტივანია; ბევრში წარმოგიდგენთ ორლავის ცოლს. საცოდავი დამწკარი თავის ქმრისაგან და ასლა იმასთან აღარ არის და ცდილობს რომ გაუშოს; საწყალი თორმეტის წლისა ეოთვილა, რომ ძალიად გაუთხოვებიათ. — ამათი ამხევი რომ იცოდეთ ერთი კარგი რამანია. — ამ ლექსში თავის თავს ჭსტირის: ერთს ადგილას ამბობს: ჩემო მშვენაერო ბა-

ღჩაო, მინდა მოვიდე ვიმუსაიბო შენს შადრევანთან, შენს ევა-
ვილებთან, მაგრამ მეშინიან, რომ ჩემი ქმარი იქ არ იყოსო. —
ამ ლექს დაგაწერინებ და თავის თარგმანით გამოგაცნავნით,
მგონია სათარამ ეს სმე უნდა იცოდეს, კარგი სმე არის! ერთი
სმე არის კიდევ ძალიან სასიამოვნო, ჟაფარამაც იცის და სა-
თარამაც, როცა შეგსკადეთ, ასე უთხარით, რომ ეი, მუნსელმან
ნამირი ხანჯალზანი, იმდეროს. —

ერთი შემატეობინე, რატომ ეგ¹ შენი ქანალი ძმა წიგნს არ
მწერს? იგანეს კიდევ არ დავემდურები, ამიტომ, შენის ძმის
წყალობით, რაც ტვინი ქჭონდა, ისიც ვახასხედ დაბნია! მა-
გრამ ეს მაკვირვებს, არ ვიცი რა მიზეზია, რომ მანანა მოვი-
თსვითაც არა მკითხულობს? მაგრამ ერთის მხრით, არც კი უნდა
დავემდურო, ასლა ჩვენ ვილას მოკვანდებით, ვილაც ორი ტლუ
ბიჭი გღია ნასეკეანში. — ასლა ცა ასალა, ქვეყანა ასალა და
მოდაში ოთხმოცის წლის კაცები არიან!

ტასო მოიკითხე და მადლობა უთხარ მოგონებისათვის.
კატო მოიკითხე, მეტად ბეკრს თურმე ლაპარაკობს! ეგ სომ
წიგნს კერ მომწერს და: ქართული იცოდა, ისიც დავიწეებია,
რუსულიც კერ უსწავლია, და არ ვიცი, რომელს ენასედ და-
ქსწერს? —

მაიკო, ეს რისგან არის, რაკი შენ მაგ ქალაქში ჩამოსვალ
ქართლითგან, მაშინვე ჭორაობა უნდა გაჩნდეს?

სსეებრ ღმერთსა ვსთხოვ შენს ბედნიერებას. — ნუ დამი-
ვიწეებ. — შენი მარადის ერთგული:

თ. ნ. ბარათაშვილი.

არა, ის რა ფერი ლაქით დაგებუქდა შენი წიგნი; იქნება
ასლა მაგ ფერიც მოდა იყოს და მოსწონდეს ვისმე? —

აი ამ ქართულს ლექსს¹⁾ გიგზაუნი მდაბიურულად დაწერის, როგორღაც ფიქრმა მამიკიდა, — მე ვარ და ჩემი ნაბადი, ამის ხმაზედ. —

...²⁾ დღე და ღამე ისევეა თუ ღმერთი გწამს გააშვებინე ქმარიო. მე როგორც დამუდარი კაცი არა ვშურები. — უფალმა ნახაღნიემა³⁾ მოკითხვა შემოგითვალათ.

¹⁾ ეს ლექსი უნდა იყვეს: დამქროლა ქარმან სასტიკმან, თან წარმიტანა ყუაგიდი. ასე ვფიქრობთ იმიტომ, რომ კნ. მ. ორბელიანის წერილებთან მოიპოვება ცალკე ფურცელზე დაწერილი სხვა ლექსთა შორის მხოლოდ ეს ლექსი, რომელიც ხსენებულს ხმაზედ იმღერება.

²⁾ აქ დაწერილია სახელი, რომელიც ვერ გავარჩიეთ.

³⁾ თ. ლევან მელიქიშვილი.

XIII

ლევკარელო დაო, მაიკო! დიდად ვწუხვარ, რომ კერ გამოიციან ჩვენი მოქმედება.—მე კიდევ შევარბიკ ცოლქმარნი ღ! კრიანოსნები ჯერ არ მამსულაია, ღ როცა მამიკა, უთუოდ გამოგიგზავნი, თქმა აღარ მინდა.—ჩვენი აქ ცნობრება, ქსწორე გითხრა, ტანჯვისა და უსიამოვნობის მეტი არა არის რა! ლევანიც ავად გამიხდა ღ თავად ბლუ იყო, უფრო დაბლუკვად სიცხისაგან. რასაც ეს ნეიდგარდს ქსწეველის, აქ გამოგზავნისათვის, არ ვიცი თუ რა მოუვიდეს.—ეს ერთი გაცი გვეყანდა პოლკოვნიკი ქორსტენი, ეს წამოვიდა ღ შენი მტერი, რომ ჩვენ მარტო დაკრწით!

მაიკო, რაცა გქვს სათქმელი, რატომ არა მწერ? სულ ერთია, თუ შირად გითქვამს ღ თუნდ წიგნში მოგიწერა; თუ შენი აშბავია, სომ იცი შეკანასაკ საიდუმლოდ ღ თუ ჩემი კარგი აშბავია ღ რატომ არ მანუგეშებ ამ დომბლებულს გულზედ?

კისაც კახსოკდე, მამიკითხე, ღ კისაც არა¹⁾ რაც მოუვიდეთ, მოუვიდეთ!

შენი მარადის უცვალებელი მამ ტატო²⁾.

¹⁾ ნამდვილშიაც წერტილებია.

²⁾ ნამდვილში ამ წერილს არ უზის არც წელიწადი და თთვის რიცხვი და არც ადგილის სახელი. იგი, როგორც ჩანს შინაარსითგან, დაწერილია ნახჭევანში 1845 წ. 9 თებერვლის შემდეგ პოეტის ტფილის დაბრუნებამდე.

XIV

10-სა აგვისტოს 1845, მუსუტს.

ბუკარელი დაო, მაიკო! მართლა, შენ თუ თვითონ ავი ენა არა გაქვს, აბა რა მოგაგონდება ჩემგან ასეთი წეენა, რომ დასანახსკად აღარ გინდივარ. სუდ გეტუობა, რომ ჭსტუეი, თუარემ, თუ მართალი იყოს, შორიდგანაც არ გენდომები.— აი ასლაც მინდა ერთი მართალი სიტყვა გქსთქვა— ჭ შენ კი მაშინვე გაჯავრდები; ჩემი რა ბრალია? აი, ასლა გქსთქვათ, ჩვენს უმაწვილებს რომ ჯურები მოუვიდათ, რამ დამვიწუა იმათი სასული? მაგრამ შენ მოიგონე, რათ მოუვიდათ?... აი, ავი გითხარ, გაჯავრდები მეთქი. არა შენ რა გაჯავრებს? ეგ ჭსწორეთ იმასა ჭგავს, რომ კაცს ღვთის წყალობა უთხრან ჭ გაჯავრდეს; შენ რა? აგრე გაწითლებაც იქნება. მანანას ეგონება სიანჩხლით გაწითლდი, ივანე კი ჩაიციხებს. აბა, ნასე, შენვე აბლექ მიზესს ჭ მე კი მახრალე. მე რა გქსთქვი? ჯურები ტუეილად მიიღეს მეთქი იმათ... რამ დამვიწუა?... ოჭ, მამაგონდა, ილიამ, აღექსანდრე ერისთავმა ჭ ლეკანმა. ეკელას მსარჩლეული შენა ხარ! აბა ჩემსუდ თქვას ეინმემ რამ ცუდი, თუ წამომესარჩლო?

კარგი, შევრიგდეთ! კელთ-საქმეს თურმე მიკეთებთ, მაგრამ ვაჰ შენს მტერს, რაც თქვენ კერა შეასრულეთ რა! (ვატივის ცუმა კი არ გეტონოს მრავლობითად რომ გეუბნები).— რადგანაც ორნი მოსაქმენი ბრძანდებით, იმისთვის მოგასსუნებთ.— მე კი არა გთხოვთ, ჭ თუ გამომიგზავნით, ის მე კიცი ჭ კ— ი—, ჭ თუ არა ჭ ის თქვენ იცით ჭ ვახუა ორჯონიკიძემ.

ახა რა გამოგიგზავნო? ბროწეული, ყურძენი, ატამი, სოსობი, ღურეჯი, ჟეირანი, აბრეშუმი, თუ სულ ეველა ერთად? აჭურ ძაბრიკებში ჭ მალაზიებში, ამის მეტი არა არის-რა.—

ახალ დანიშნულს, თუ პატარძალს, სოფოს მოახსენე, თუ შეგსჯდეს, ჩემი ზონარი რა უფო, ქმარი არას დაუშლის. მეორე სოფიოსაც უთხარ ჩქარა გამიკეთოს; ვინც მე ზორანს მამიჭსოვს აგრე ჩქარა გათხოვდება.—

ნიკალაი ალაშინი ჭ კატო ქალაქშიკე არიან, თუ წავიდნენ?— ამ თთვის გასულს მეც გაპირებე უახახში წასვლას ჭ თამართან შეკალ დილიჯანში რამდენიმე დღე.— კარგად არ ვიცი, რომ დასკუდიანებული იქნება.

კარგი, დავილაღე ამდენი ლაშარაკით. არა მცალან.—

შენი მარადის ერთგული თუნდ ტატო ჭ თუნდ ნიკოლოზო.

უმთავრესნი განსხვავებანი ვალ. გუნიას ვარიანტისა:

ბულბული ვარდზედ

1 სტრიქ. ბულბული ვარდზედ შეკვდა და იტყოდა მსტკინაკი:

ქეთევან

6 სტრიქ. რომელიცა ჭისის ნაპირსა, კელთა ჩონგურის მხერო-

21 „ რად შეიპყარ ჩემი გული, [ბელი;

მეექვსე კუპლეტის შემდეგ შემდეგი ახალი კუპლეთი:

საყვარელო, ნეტა ოდეს
გეცნას ჩემი კელაჲ სიძარტლე,
რომ მშვიდობით მე სამარეს
შთამესკენა გლას სიცოცხლე!

უკანასკნელი სტრიქონი:

მსოლოდ ისმოდა სასული ელიზბარისა ზვირთებში

შემოღამება მთაწმინდაზედ

1 სტრ. 2 კუპ. კითარი მასინ იდუმალობა დაისადგურებს შენს
არემარეს!

4 სტრ. 4 კუპ. და მიუძწვდარსა შენსა წიაღში მიმოობითა გა-
ნიბნევიან!

მეხუთე კუპ. მე შენსა მსკრეტელს მავიწყდების საწუთროკება!
გულის თქმა ჩემი შენს იქითა.... ზესცხელსა სა-
კიებეს რათა დაშთოს აჭა ამაოება.... [დტურს
მაგრამ ჭკერშივ განქარვდების კერ ჭსცნობს უცნა-
ურს!

მე-3 და 4 სტრ. 6 კუბ. მსოფლოდ ნიახნი, ნელიად მჭრალნი, ღუ-
ლეთა შორის აღმოკენესოდენ
და მღუძარენი შემოგარენი ამით ჩემს
გულსა კთანკებოდენ!

მე-3 და 4 სტრ. 8 კუბ. კათა უბიწო და შკენიერი სული ლოც-
კითა მიიქანტება
და სასე მისი ამ ქვეყნიერი, მით უფრო
მშკენი, გაცოურდება,
მას ჭგაკდა მთვარე შუქმიბინდული,
დისკოგაკსილი, მინაზებული!

ფიქრნი მტკვრის პირას

მე-5 და მე-6 სტრ. ღურჯად მოღელაკს და ღუღუნებს მტკვა-
რი ანკარა,
ფერმკრთლად მონათლბს მისთა ზვირთთა
ცისა კამარა.

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page]

ს ა რ ჩ ი მ ე ნ ი

1. ნ. ბარათაშვილის ბიოგრაფიის მაგიურ ბმ. I
 2. ცნობები თ. ნ. ბარათაშვილის ავტოგრაფების შესახებ . X

ლექსები

1. ბუღბუღი კარდსედ 1
 2. ქეთევან 2
 3. შემოღამება მთაწმინდასედ 4
 4. კმა იდუმალი 7
 5. ფიქრნი შტკურის ზირას 9
 6. ჩონგურს 11
 7. ჩემს კარსკვლავს 12
 8. ნაშოლენ 13
 9. თაკადის ჭ...ძის ასულს ეგ...ნას 15
 10. საეურე 17
 11. ჩჩვილი 18
 12. სული ობოლი 19
 13. ბედი ქართლისა:
 ა) კასთა მიმართ 20
 ბ) კარი ზირკული 21

გ) კარი მეორე	27
14. * * სატრფოკ, მასსოკს თვალნი შენნი.	41
15. ჩემი ლოცვა	42
16. * * აღმოჰხდა მნათი აღმოსავალს, მსკებრ ცხოველი	43
17. ჩემთ მეგობართ	45
18. * * არ უკიეინო სატრფოკო, შენსა მგოსანსა გულის-თქმა	47
19. * * კვებოკე ტაძარი, შესაფარი, უდაბნოდ მდგარი.	49
20. * * მიუვარს თვალები, მიბნედილები	51
21. სუმბული და მწირი	52
22. * * შავნი დალაღნი ყრილობენ გველად	55
23. * * რად ჰქუედრი კაცსა, ბანაკანო, ჰირ-უმტვიცობას?	56
24. * * მიიბის, მიმაფურენ, უგზო-უკვლოდ, ჩემი მერანი	57
25. საფლაკვი მეფის ირაკლისა	60
26. კნაის ბარათაეკის ახარფეშასუდ	62
27. * * სულო ბოროტო, კინ მოგისმო ჩემად წინამძღვრად	63
28. * * შევიშრობ ცრემლსა, ჭირთ მანელებელს	65
29. მია გ... სთან	66
30. ღამე ყაბახსუდ	67
31. ნა, ფორტოზიანოსუდ მომღვრალს	70
32. ჩინარი	72
33. ომი საქართველოს თაკად-აზნაურ-გლეხთა ჰირისჰირ დალისტნის და ჩენსელთა, წელსა 1844-სა. მძღვანე- ლობასა ჭკეშე ღუბერნიის მარშლის თაკადის დ... ო...	74
34. * * მადლი შენს გამჩენს, ღამასო, ჭალო შაკთაკლე- ბიანო.	76

35. * * დამქროლა ქარმან სასტიკიან, თან წარმიტანა უკა- ვილი	77
36. * * როს ბედნიერ ვარ შენთან ყოფნითა	78
37. * * წისა იერს, ლურჯსა იერს	79
38. * * კლოცაკ დღეს ჩემის გაჩენის, ბედნიერ ვარ მე თასი	80

წერილები:

1. თ. გრიგოლ ორბელიანის მიმართ, თებერვალს 1837 წ. ტფილისით	83
2. თ. მისიელ ბირთველის ძის თუმანიშვილის მიმართ, 6 აგვისტოს 1838 წ. ტფილისით	89
3. თ. გრ. ორბელიანის მიმართ, 28 მაისს 1841 წ. ტფილისით	91
4. მის მიმართვე, 18 ოკტომბ. 1841 წ. ტფილისით	93
5. მის მიმართვე, 2 მაისს 1842წ.	95
6. კნ. მაიკო ორბელიანის მიმართ, 31 ოკტომბ. 1842 წ. ტფილისით	98
7. თ. გრ. ორბელიანის მიმართ, 21 აგვისტ. 1843 წ. ტფილისით	101
8. თ. საჭარია ორბელიანის მიმართ, 15 აპრილს 1844 წ. ტფილისით	105
9. მის მიმართვე, 10 მაისს 1844 წ. ტფილისით	108

10. თ. გრ. ობუღიანის მიმართ, 23 მაისს 1844 წ. ტფილისით	110
11. თ. ზაქ. ობუღიანის მიმართ, (უნდა იყვეს მარამოზ. 1844 წ. ტფილისით)	112
12. კნ. მაია ობუღიანის მიმართ, 9 თებერვ. 1841 წ. ნახსენით	116
13. მის მიმართვე, (უნდა იყვეს ნახსენით 1845 წ.) .	120
14. მის მიმართვე, 10 აგვისტ. 1845 წ. მუსუტით .	121
უმთავრესნი განსხვავებანი ვალ. გუნაძის კარიანტისა .	123

კორექტურული შეცდომები.

გვერდი	სტრიქონი	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
III	13	ზევითგან უფრულის	უფერულის
V	2	— ნახრევეანში	ნახრევეანში
XV	3	— დამარი	ტამარი
—	—	— ქალის	ქილის
85	3	ქვევითგან ეიცით	ვიციით
—	—	— საზგასმული	ხაზგასმული
93	8	ზევითგან საგივოვისა	საგინოვისა
97	12	— გამოხნისათეს	გამოხნისათეს
105	6	ქვევითგან выздоравливаю- шагося	выздоровливаю- щагося
106	7	ზევითგან потетическимъ	патетическимъ
107	6	— მირად	მარად
112	11	— მუხმანსკისას	მუხრანსკისას
113	4	ქვევითგან ძარიან	ძალიან
116	7	ზევითგან ვარგად	კარგად
122	4	— სოფოს	სოფიოს

პარლამენტის ქართული ბიბლიოთეკა

K 15.120/3